THALES

FRAGMANLAR

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

ESKİ YUNANCA VE LATİNCE ASLINDAN
ÇEVİREN VE NOTLAYAN: C. CENGİZ ÇEVİK

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 5971

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

THALES
FRAGMANLAR

ÖZGÜN ADI
FRAGMENTA THALETIS

ESKİ YUNANCA VE LATİNCE ASLINDAN ÇEVİREN VE NOTLAYAN
C. CENGİZ ÇEVİK

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2022
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
KORAY KARASULU

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
DEFNE ASAL

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM, KASIM 2023, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-619-2 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-429-615-4 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
Tel. (0212) 637 04 11 Faks: (0212) 637 37 03
Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
e-posta: info@iskultur.com.tr
www.iskultur.com.tr

HASAN
ÂLİ
YÜCEL
KLASİKLER
DİZİSİ
CDXLVIII

THALES

FRAGMANLAR

ESKİ YUNANCA VE LATİNCE ASLINDAN ÇEVİREN VE NOTLAYAN:
C. CENGİZ ÇEVİK

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Sunuş

A. Presokratik veya Sokrates Öncesi Felsefe Üzerine

Yunan felsefe tarihi genellikle "Presokratik" veya "Sokrates Öncesi" adıyla anılan dönemle başlatılır. Bu, Antikçağ'da yapılmış bir adlandırma değildir. Son dönemde bu konuda yazılmış en önemli eserlerden birinde André Laks'ın belirttiği gibi, bu adlandırmaya dair en eski kaynağımız muhtemelen Eberhard'ın ilk basımı 1788 yılında yapılan *Allgemeine Geschichte der Philosophie zum Gebrauch akademischer Vorlesungen* başlıklı eseridir.[1] Bu eserde geçen "vorsokratische Philosophie" (Sokrates Öncesi Felsefe) adlandırmasından da anlaşılacağı gibi felsefenin bu başlangıç dönemi Sokrates üzerinden tanımlanmaktadır. Ancak bu dönemin düşünürlerinin ne derece "filozof", düşünce tarzlarının da ne derece "felsefe" olduğu, birbirlerine benzeyen ve birbirlerinden ayrılan yönleri, hem düşünürler hem de düşünce tarzları arasında kurulabilecek teorik ilişki türlerinin çeşitliliği tartışılmaya devam etmektedir.

1 J. A. Eberhard, *Allgemeine Geschichte der Philosophie zum Gebrauch akademischer Vorlesungen* (Himmerde, 1788), 47. {https://books.google.com.tr/books?id=d409AAAAcAAJ, Son erişim tarihi: Eylül 2023). André Laks, *The Concept of Presocratic Philosophy: Its Origin, Development, and Significance*, çev. Glenn W. Most (Princeton: Princeton University Press, 2018), 1. Karş. Catherine Osborne, "Was there an Eleatic revolution in philosophy?" *Rethinking Revolutions Through Ancient Greece*, ed. S. Goldhill - R. Osborne (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 221, n.8.

Tarihlendirme açısından "Sokrates Öncesi" adlandırmasının kendisi bile tartışmalıdır. Barnes'ın dikkat çektiği gibi Sokrates MÖ 470'te[2] doğmuş ve 399'da ölmüştür, oysa "Sokrates Öncesi" adıyla anılan dönemde yaşamış filozofların bir kısmı (örneğin Anaksagoras, Parmenides ve Demokritos) gerçekte onun çağdaşlarıdır. Barnes "etiket iyi tutmuştur ve açıklığa kavuşturmak bir işe yaramayacaktır" diyerek bu adlandırmayı destekler[3] ve dönemin temel belirleyici niteliğine odaklanır. Altıncı ve beşinci yüzyılla tarihlenen bu dönemin temel belirleyici niteliği var olan ve var olmayan, görünen ve görünmeyen her şeyin bir neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde açıklanabilmesi için doğaya gitmenin ve doğa olaylarını incelemenin gerekli görülmeye başlamasıdır. Nitekim Barnes, "ilk Yunan filozofu Miletoslu Thales bir güneş tutulmasını önceden bildiği zaman bu felsefe başlamış oldu," der.[4] Yaygınlıkla kabul edilen bu "ani" başlangıç noktası Vernant tarafından şöyle övülmüştür: "Gökten zembille inen Us ilk kez Miletos'ta tarih sahnesine çıkarak o zamana kadar gözü bağlı insanlığı aydınlatmış ve o zamandan beri bilimsel ilerlemenin temeli olmuştu."[5] Bu övgünün daha eski örnekleri, 1907'de Cornford'un, "sanki Thales gökten zembille inmiş de 'Her şey sudan meydana gelmiş olmalı!' diye haykırmış gibi," diyerek yaka silkmesine neden olmuştur.[6] Benzer bir karşı çıkışı Nietzsche'de görürüz, o da son dönemde Türkçeye çevrilen felsefe derslerinin birinde, "Thales'ten önce filozof bulunmadığını söylemek kadar şu ya

2 Buradan itibaren aksi belirtilmedikçe tüm tarihler MÖ'dür.

3 Jonathan Barnes, *The Presocratic Philosophers* (Londra: Routledge, 2005), 3-4; Barry Sandywell, *Presocratic Reflexivity: The Construction of Philosophical Discourse c. 600-450 BC: Logological Investigations, 3* (Londra: Routledge, 1996), 62.

4 Ufak düzeltmelerle: Jonathan Barnes, *Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, çev. Hüsen Portakal (İstanbul: Cem Yayınevi, 2004), 9.

5 Jean-Pierre Vernant, *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce*, çev. Nazım C. Serbest (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022), 288.

6 Aktaran: W. K. C. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1: Sokrates Öncesi İlk Filozoflar ve Pythagorasçılar*, çev. Ergün Akça (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011), 53.

da bu ismin ilk filozof olduğunu söylemek de keyfîdir. Çünkü bir <filozof> tipi apansız ortaya çıkmaz," der.[7]

Guthrie üstü örtülü bir şekilde hak verdiği Cornford'un yaklaşımından bahsettikten sonra Diels'in ünlü Sokrates öncesi fragmanlarının (*Die Fragmente der Vorsokratiker*) 1934 tarihli beşinci baskısını hazırlayan Walther Kranz'ın Thales öncesindeki erken dönem kozmolojik, astronomik ve veciz yazılardan yaptığı derlemeyi önceki baskılardakinin tersine metnin sonuna değil, başına eklemesine dikkat çeker.[8] Başka deyişle, felsefenin başlangıç noktasını veya en azından evrene ve doğaya dair felsefî düşüncelerin kökenini Thales'ten önceki yarı dinsel yarı bilgece açıklamalarda bulmak mümkündür. Örneğin Hesiodos'un *Theogonia* (Tanrıların Doğuşu) ile *Erga Kai Hemerai*'i (İşler ve Günler),[9] Miletoslu filozoflarla aynı dönemde ortaya çıkıp çıkmadığı tartışmalı olan başta Orpheus, Theagenes, Pherekydes, Mousaios, Epimenides, Akusilaos, Kleostratos gibi yarı efsanevi yarı gerçek düşünürlerden kalan teogoni ve kozmogoni konulu fragmanlar, mitolojik anlatıdan felsefeye bir köprü olarak görülebilir.[10] Bu aynı zamanda dinden günümüzdeki sistematik yöntemi ve sınırlarıyla olmasa da bilime kurulan bir köprüdür, zira yukarıda da bahsettiğimiz olayları açıklamak için "doğaya

7 F. Nietzsche, *Platon Öncesi Filozoflar*, çev. Nur Nirven (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018), 95.

8 Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 53.

9 Bu iki eserin çevirisi için bkz. Hesiodos, *Theogonia - İşler ve Günler*, çev. Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016).

10 Bu konuyla ilgili olarak bkz. Bertrand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi 1: İlk Çağ Felsefesi*, çev. Ahmet Fethi (İstanbul: Alfa Yayınları, 2016), 53-64; F. M. Cornford, *Sokrates Öncesi ve Sonrası*, çev. A. M. Celâl Şengör - Senem Onan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018) 13-14; Werner Jaeger, *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi*, çev. Güneş Ayas (İstanbul: İthaki Yayınları, 2011), 21-30. "Köprü" olarak gördüğümüz bu fragmanların çevirileri için şu kaynaklara bakılabilir: (Türkçe) Barnes, *Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, 57-63; Wilhelm Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe 1*, çev. Oğuz Özügül (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1994), 25-54. (Yunanca ve İngilizce) *Early Greek Philosophy 2: Beginnings and Early Ionian Thinkers, Part 1*, ed. ve çev. André Laks - Glenn W. Most. LCL 525 (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016), 3-153.

gitmenin ve doğa olaylarını incelemenin gerekli görülmeye başlaması" kuşkusuz bilim tarihinde önemli bir aşamadır.

Guthrie'nin de bildirdiği gibi "dünyayı mitsel ve doğaüstü terimlerle betimleyenler ile onu ilk kez doğal nedenler üzerinden açıklamaya girişenler arasındaki ayrımı öncelikle Aristoteles'e borçluyuz. Aristoteles öncekileri *theologos*lar (tanrıbilimciler), sonrakileri ise *physikos*lar (doğayla ilgilenenler, doğa araştırmacıları) ya da *physiologos*lar (doğabilimciler) diye anar."[11] Yukarıda belirttiğimiz çekinceleri ve tartışmaları da göz ardı etmeden söylersek, buradaki ayrımın tam ortasında yer alan düşünür Thales'tir.[12] Felsefe bağlamında doğadan ilk bahseden odur,[13] Hippolytos'un aktarımında da geçtiği üzere, antik dünyada yaşayan bazı yazarlar onu "doğa felsefesi"ne (φιλοσοφία φυσική) girişen ilk kişi olarak görmüştür.[14] Bununla birlikte Thales Antikçağ'da da öncelikle bir gökbilimci olarak bilinir ve övülür.[15] O göksel fenomenler ve tanrısal meseleler üzerine kafa yoran ilk Yunanlardan biridir.[16] Aristoteles onun her şeyin bir ya da birden çok temel elemente (ἀρχή) dayandırıldığı felsefe türünün kurucusu olduğunu söyler.[17]

Aristoteles'in perspektifinde önemli olan nokta Thales ve onun ardından gelen Anaksimandros ile Anaksimenes başta olmak üzere doğaya yönelen ilk filozofların "peşinde koştuğu bilgi hem hatasız hem de bütünü kapsayan bilgi, yani her şeyden önce nedenlerin bilgisi olmalıdır... Oysa mit kişisel terimlerle düşünür ve daha çok tikel olaylar için tikel nedenlere ihtiyaç duyar."[18] Dolayısıyla evrenin ve onu oluşturan unsurların oluşumu, değişimi ve gelişimi üzerine, yeryüzünde de örnekliği bulu-

11 Guthrie, *Yunan Felsefesi Tarihi 1*, 54.
12 Diog. Laert. 1.23.
13 Diog. Laert. 1.24.
14 Hippol. *Haer.* 1.1.
15 Diog. Laert. 1.34.
16 Joseph. *Ap.* 1.2. Benzer açıklamalar ve Thales'in astronomik buluşlarıyla ilgili olarak bkz. *Early Greek Philosophy 2*, 248 vd.
17 Arist. *Metaph.* 983b 20-21.
18 Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 54.

nan ve kısmen deney yoluyla gözlemlenebilen tümel ve genel ilkeler belirlemek, bunun için de tanrıların keyfî istek ve buyruklarından ziyade doğadaki olaylar arasındaki doğal neden-sonuç ilişkisine odaklanmak Sokrates öncesindeki felsefenin temel belirleyici niteliği olarak görülebilir. Ancak hiç kuşku yok ki, hem yaşam tarzları hem de felsefe yapma tarzları açısından birbirinden çok farklı olan Sokrates öncesi filozofların ortak noktalarını bulmak, ayrışan noktalarını bulmaktan daha zordur. Bununla birlikte bu filozoflar düşüncelerini kamuya açma konusunda ortak bir niteliğe sahiptir, bu da Vernant'ın belirttiği gibi, yazının toplumsal işlevinde önemli bir değişikliğin gerçekleşmesiyle ilgili bir durumdur. Yazar bu durumu şöyle anlatır:

> "<Yazı, Yakındoğu krallıklarından ve onların dönemlerinden farklı olarak> Yunan şehir devletlerinin doğduğu arkaik dönemde tam tersi özelliklerle yeniden karşımıza çıkar. Kral için çalışan bir kâtip sınıfının imtiyazı değil, tüm vatandaşların ortak malıdır artık yazı. Kamusal bir araca dönüşmüştür. Toplumu ilgilendiren ve şahsi alanın dışına çıkan her tür meseleyi kamuya taşımanın aracıdır. Bu dönemde Yunan şehir devletlerinde yasaların yazıya geçirilmesi mecburi oldu ve böylece yasalar gerçekten de kamuya ait görülmeye başladı. Yazının toplumsal statüsündeki bu değişikliğin düşünce tarihi üzerindeki etkisi büyüktü. Doğu uygarlıklarında gizli tutulabilen bilgiler, yazının bu kullanımı sayesinde Yunan şehir devletlerinde kamusal hale geldi. Bunun sonucu olarak politikanın kuralları -yani özgür tartışma ortamı, kamusal müzakere ve karşıt görüşlerin çatışması- artık entelektüel faaliyetin de kuralları haline gelecekti. Politik meselelerde olduğu gibi, filozofların ortaya koyduğu bilgiler, keşifler ve doğanın işleyişine dair kuramlar da müşterek hale geldi yani bir anlamda kamuya ait oldu. ...Artık filozoflar düşüncelerini yazıya geçirdiklerinde, politik tartışmalarda olduğu gibi, bunları kamuya da açmış oluyordu. Bu şekilde, Anaksimandros Thales'in

> düşüncelerini, Anaksimenes ise Anaksimandros'un düşüncelerini tartışabildi ve bu tartışmalar vesilesiyle felsefe tarihi başlamış oldu."[19]

Sokrates öncesi felsefeye dair kronolojik ve tematik bir özet oluşturmak istersek, ilk sırada bulunan Thales, Anaksimandros ve Anaksimenes'in oluşturduğu eski Ionya doğa filozoflarını tüm oluş, değişim ve yok oluşu sayı mistisizmi ve ruh öğretisiyle açıklayan Pythagoras ve onun peşinden giden Himeralı Petron, Metapontonlu Hippasos, Krotonlu Alkmaion gibi eski Pythagorasçılar izler. Daha sonra astronomi, meteoroloji ve coğrafya gözlemleri yapmakla birlikte görecelilik öğretisiyle geleneksel dinî inanışları tartışmaya açan Ksenophanes gelir. Onun ardından gelen Ephesoslu Herakleitos, Elea ekolü kapsamında Parmenides, Zenon ve Empedokles yine oluş, değişim ve yok oluş konularıyla ilgili olarak hem doğal elementler hem de zaman ve hareket gibi olgular üzerine teoriler geliştirirler. Doğa gözlemleri yapan Anaksagoras maddenin kökeni, sonsuzluk ve akıl üzerine fikir yürütmüş ve bir nevi bu çalışmaya temel oluşturan Atomcu felsefenin temelini atmıştır.

Sokrates öncesi felsefe ekollerinin ortaya koyduğu düşünceler ve yürüttüğü tartışmalarla ilgili en büyük sorun o filozofların yazdığı hiçbir eserin günümüze tam ulaşmamış olmasıdır. Filozofların yaşamları ve düşünceleriyle ilgili kaynaklarımız sonraki yazarların eserleri doksografik ve ansiklopedik metinlerdir. 4. yüzyıldaki Platon'dan 6. yüzyıldaki Simplicius'a ve hatta John Tzetzes gibi Bizans yazarlarına kadar uzanan bu kaynakları şu şekilde özetleyebiliriz: Platon ve Aristoteles'in eserlerinde tartışmalarla alakalı görüldüğü ölçüde yapılan alıntılar. Platon'un alıntıları daha dağınık ve kısa olmakla birlikte, Aristoteles'in alıntıları uzun ve sistematiktir. Aristoteles'in öğrencisi olan Theophrastos erken dönem felsefe tarihi ve bazı Sokrates öncesi filozoflar üzerine eserler kaleme almış, bu eserlerden bazı fragmanlar günümüze ulaşmıştır, bunlar Sokrates öncesi felsefe

19 Vernant, *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce*, 140.

için temel kaynaklarımız arasındadır. Bunlardan sonra Roma döneminde özellikle de Cicero ve Seneca başta olmak üzere farklı yazarların eserlerinde alıntılar bulunmaktadır. MS 2. yüzyılda yaşamış olan tarih ve deneme yazarı Ploutarkhos'un *Moralia*'sında yüzlerce alıntı yer alır. Aynı yüzyılın sonlarında yaşamış olan kuşkucu filozof Sextus Empiricus'un metinleri özellikle bilgi kaynakları ve duyuların güvenilirliği konusunda Sokrates öncesi filozofların görüşlerini aktarır. Onunla neredeyse aynı dönemde tarih sahnesine çıkan İskenderiyeli Clemens (Clemens Alexandrinus) Hristiyan olmuşsa da Yunan edebiyatı ve felsefesine ilgi duymaya devam etmiş, özellikle de *Protrepticus* ve *Stromata* adlı eserlerinde birçok alıntıya yer vermiştir. 3. yüzyılda Roma'da yaşayan Hristiyan teolog Hippolytos'un durumu oldukça ironiktir, zira dokuz kitaptan oluşan *Tüm Kâfirlerin Çürütülmesi* adlı eserinde bazı Hristiyanları pagan fikirleri diriltmekle suçlarken alıntıladığı Sokrates öncesine ait fikirler bu sayede günümüze ulaşmıştır. Kuşkusuz, yine 3. yüzyılda yaşayan Diogenes Laertius'un *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* adlı eseri[20] Sokrates öncesi filozoflarla ilgili derli toplu bilgi veren en önemli eserlerden biridir. 5. yüzyılda yaşayan antolojist John Stobaeus'un *Anthologium*'u Yunan edebiyatından ve dolayısıyla Sokrates öncesi felsefeden birçok etik deyiş barındırır. 6. yüzyılda ise Yeni Platoncu filozof Simplicius'un metinlerinde özellikle Parmenides, Empedokles, Anaksagoras ve Apolloniali Diogenes'ten birçok uzun alıntı bulunur.[21]

---

20 Bu eserin çevirisi için bkz. Diogenes Laertius, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, çev. Candan Şentuna (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003).

21 Bunlar belli başlı kaynaklarımızdır. Bunların dışında aynı ve sonraki yüzyıllara ait birçok Yunanca, Latince, Arapça ve Süryanice kaynak bulunmaktadır. Bunlarla ilgili detaylı bilgi için bkz. G. S. Kirk, J. E. Raven ve M. Schofield, *The Presocratic Philosophers: A Critical History with a Selection of Texts.* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 1-7; David T. Runia, "The Sources for Presocratic Philosophy," *The Oxford Handbook of Presocratic Philosophy*, ed. Patricia Curd ve Daniel W. Graham (Oxford: Oxford University Press, 2008), 27-54; Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 13-14; Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, 20-24; Barnes, *Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, 25-33; Nietzsche, *Platon Öncesi Filozoflar*, 49-71.

Sonraki yazarların kendi metinlerindeki bağlama, kendi düşünce ve inançlarına uygun olarak yaptığı alıntıların Sokrates öncesi filozofların düşüncelerini ne derece tahrif ettiğini her zaman belirleyebilmek zordur. Birçok durumda filozoflara atfedilen düşünceler aynı veya farklı metinlerde birbirleriyle çelişebilmektedir. Capelle'in de bildirdiği gibi, "başlangıçta, binlerce parçaya bölünmüş eserlerden artakalanları bir düzen ve bağlam içine sokmak umutsuz bir çaba olarak görünüyordu."[22] Ancak daha önce bahsettiğimiz Diels'in tüm literatürü tarayarak oluşturduğu fragman derlemesi daha sonra tek tek filozof veya felsefe ekolleriyle ilgili başka fragman derlemelerinin önünü açtı. Böylece her ne kadar fragmanları tematik olarak alt alta dizmek filozof veya felsefe ekolünün düşünce sistemini tartışmaya yer bırakmayacak bir kusursuzlukta gözler önüne sermeye yetmese de en azından farklı bağlam ve amaçla yapılan alıntılar arasındaki farkları analiz edebilmeyi kolaylaştırmaktadır. Sokrates öncesi felsefeyi anlamak zorlu bir uğraştır, çağlar âdeta araya perde çekmiştir. Bununla birlikte Guthrie'nin de bildirdiği gibi, "Sokrates öncesi düşünce uzmanının temel ödevi bu perdenin ardındaki Eskiçağ Yunan zihniyetiyle ilgilenmektir."[23]

B. Miletoslu Thales ve Fragmanlar

> "Joyce'un *Ulysses*'inde gezgin tacir Leopold Bloom suyun nesine hayrandı? 'Evrenselliğine, demokratik eşitliğine...' Thales suyu devrimci bir eşitleyici ve dünyanın özünü ve işini belirleyen temel bir etmen olarak gördü."
>
> (Abraham Feldman)[24]

Miletoslu Thales'in doğduğu ve öldüğü tarihlerle ilgili farklı aktarımlar ve tartışmalar vardır, ancak şurası kesin ki en erken MÖ 7. yüzyılın ortalarında doğmuş ve uzun bir ömür

22 Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, 20.

23 Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 14.

24 Abraham Feldman, "Thoughts on Thales," *The Classical Journal*, 41.1 (1945): 4-5.

sürdükten sonra 6. yüzyılın ortalarında ölmüştür (**B1a**). Aslen Miletosludur (**B2**). Miletos, günümüzde Aydın ilinde bulunan, Büyük Menderes Nehri'nin hemen ağzına yakın bir bölgedeki bir liman kentidir. Burası Thales ve diğer Miletoslu filozoflardan ötürü Yunan felsefesinin doğum yeridir. Ancak Barnes'ın da dikkat çektiği gibi (xiii), Miletos içeride politik çatışmalara aşinadır, dahası askerî ve politik açıdan çekişen iki büyük bölgesel güce, Lydialılara ve Perslere komşudur. Bu olumsuz koşullara rağmen ticaretin geliştiği bir yerdir.[25] Miletoslular sadece doğu imparatorluklarıyla değil, aynı zamanda Mısır'la da ticari ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkinin doğal bir sonucu olarak Mısırlılarla sıklıkla irtibat kuran Miletoslular, onlardan ve diğer doğu toplumlarından birçok ilmi öğrenmiş olmalıdır. Bu Miletoslulardan biri de Thales'tir, zira Mısır'da felsefeyle meşgul olduğu ve yaşlı bir adam olarak yurduna döndüğü söylenir; dahası Mısır'dayken din adamlarıyla birlikte olduğu ve onlardan öğrendiği geometriyi Yunan dünyasına getirdiği aktarılır (**B3-B5**). Thales Antikçağ felsefe ve düşünce tarihinin önemli figürleri arasında yer alan Yedi Bilge'den biridir (**B1b**). Bilindiği üzere, Yedi Bilge daha çok devlet adamı ve komutanlardan oluşan bir gruptur, Thales ise ne devlet adamıdır ne de komutan ama yine de yurdunda siyasi bir danışman ve kanaat önderi olarak tanınmıştır (**B7-B8**). Onun sadece yurdu Miletos'ta değil, tüm Ionya'da şöhretli bir bilge olduğunu düşünenler de vardır. Bu şöhretin nedenlerinden biri de gökbilimsel çalışmaları veya bilgisi sayesinde MÖ 585 yılındaki güneş tutulmasını önceden tahmin etmiş olması, gündönümü

25 Miletos'un tarihi ve arkeolojik yapısı için bkz. *Miletos / Balat: Arkaikten Osmanlı Dönemine Kadar Kent Planlaması ve Anıtları*, ed. Philipp Niewöhner (İstanbul: Ege Yayınları, 2016); Vanessa B. Gorman, *Miletos, the Ornament of Ionia: A History of the City to 400 B.C.E.* (Ann Arbor: University of Michigan, 2020). Miletos'un ve Miletosluların antik felsefe tarihindeki yerinin özeti için bkz. Arda Denkel, *İlkçağ'da Doğa Felsefeleri* (İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2020), 19-29 ("Miletos'un Katkısı" başlıklı bölüm); Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 44-52; G. E. R. Lloyd, *Eski Yunan'da Bilim: Thales'ten Hristiyanlığın Doğuşuna*, çev. Fatih Özeş (İstanbul: Say Yayınları, 2022), 45-47.

ve ekinoksları tanımlamasıdır (**B9-B10; A6**). Dahası birçok gökbilimsel keşif ona atfedilir, Güneş'in yörüngesi ve büyüklüğü (**A14**), Ay'ın ışığının kaynağı (**A19**), göksel cisimlerin niteliği (**A20-A22**), göğün kuşakları (**A23**), yerin konumu (**A24**) ve yılın bölümlenmesi (**A25**) onunla ilişkilendirilir. Göğü bildiği kadar yeri de bildiği düşünülen Thales'in Perslere karşı sefer düzenleyen Lydia Kralı Kroisos'a, mühendislik bilgisi sayesinde yardım ettiği de anlatılır (**B6**). Platon ve Aristoteles kaynaklarında pratik yaşam deneyimi konusunda yetersiz ve toplumla bağı olmayan biri olarak karşımıza çıkan Thales, meşhur göğü incelerken kuyuya düşme ve istediğinde doğa bilgisi sayesinde para kazanabilme öyküleriyle aykırı bir tiptir ama aykırılığından ötürü aşağılanmaz, aksine sonraki yüzyıllarda sıkça karşımıza çıkan toplumun büyük bir bölümüyle uyuşmayan, avamın değersiz gündemlerine karşılık daha yüce konularla meşgul olan filozof tipinin öncüsü olmuştur (**B12-B15**).

Thales'in Yunan felsefe tarihindeki en büyük şöhreti, hiç kuşkusuz, her şeyin kökeninin su olduğunu savunmuş olmasıdır (**D3-D4**). Her şeyin tanrısal bir köken yerine, her zaman her yerde gözlemlenebilir doğal bir unsur olarak suya dayandırılmasının felsefe-bilim geleneğinde önemli bir kırılma, mitolojik ve dinsel düşünme tarzından doğa araştırmasına dayalı felsefi düşünmeye geçişin başlangıcı olduğunu düşünenler olmuştur. Bununla birlikte Thales'in, her şeyin tanrılarla dolu olduğu fikrini savunduğu, cansız nesnelere de bir ruh atfettiği ve doğadaki canlılığı açıklarken geleneksel terminolojiden yararlandığı da düşünülmüştür (**A35-A39**). Dahası, özellikle de Gnostiklere karşı kaleme alınmış olan Hristiyan azizlerin metinlerinde pagan dünyasına nispetle yeni bir tartışmanın tarafı olarak kabul edilmiştir (**A40-A43**).

Ne yazık ki, Thales'in yaşamı ve fikirleriyle ilgili detaylı bilgileri, yazdığı söylenen eserlerden değil, çağdaşı olduğu bilinen veya kendisine görece yakın bir tarihte yaşayan yazarlarla ilişkilendirilen fragmanlardan ve sonraki çağlarda yaşamış yazarların eserlerindeki bölük pörçük aktarımlardan öğreniyoruz. Bu aktarımlar MÖ 7. ve 6. yüzyılda yaşamış olan Alkaios'un fragmanlarından başlar,

MS 14. yüzyıldaki Aristophanes'le ilgili yorum metinlerine kadar uzanır. Bu uzun süre içinde birçok yazar ve filozof, Thales'i kendi dönemine ulaşan bilgilerin rehberliğinde ve kendi bakış açısına uygun olarak yorumlamıştır. Örneğin Platon ile Aristoteles'in ele aldığı Thales, Cicero ve Seneca'nın ele aldığı Thales'le veya pagan ve Gnostik öğretileri eleştirmek için geçmişe atıfta bulunan Hristiyan yazarların anlattığı Thales'le her zaman bire bir örtüşmez. Diğer Presokratik filozoflar gibi Thales'in de çağlar boyu tartışılmasının ve gelecekte de tartışılacak olmasının nedenlerinin başında metin ve tarihî bilgi eksikliğimiz gelir; bilimsel ve felsefi spekülasyonlarla eksikliğimizi gidermeye çalıştık, çalışıyoruz ve çalışacağız.

Thales'in fragmanlarını içeren birçok çalışma vardır, bu çalışmaların bazıları sadece filozofun yaşamı ve doktriniyle ilgili özet niteliğinde birkaç fragmanı içerirken, bazıları daha geniş ölçekte hazırlanmıştır. Genel olarak Presokratik filozoflarla ilgili bir fragman derlemesi olmakla birlikte Thales'in fragmanlarının çok az bir bölümünü içeren çalışmalardan bazıları şunlardır:

Barnes, Jonathan. *Early Greek Philosophy*. Londra: Penguin Books, 2001. (s.9-17); *Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*. Çev. Hüsen Portakal. İstanbul: Cem Yayınevi, 2004. (s. 64-74)

Capelle, Wilhelm. *Sokrates'ten Önce Felsefe*. Çev. Oğuz Özügül. İstanbul: Pencere Yayınları, 2016. (s. 51-54)

Graham, Daniel W. *The Texts of Early Greek Philosophy: The Complete Fragments and Selected Testimonies of the Major Presocratics: Part 1*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. (s. 17-44)

Kirk, G. S., Raven, J. W. ve Schofield, M. *The Presocratic Philosophers: A Critical History with a Selection of Texts*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003. (s. 76-99)

Kranz, Walther. *Antik Felsefe: Metinler ve Açıklamalar*. Çev. Suad Y. Baydur. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1984. (s. 27-30)

Şar, Güvenç ve Sev, Y. Gurur. *Thales Anaksimandros Anaksimenes. Fragmanlar: Kişilikleri, Doktrinleri, Alıntılanmaları*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2019. (s. 9-43)
Waterfield, Robin. *The First Philosophers: The Presocratics and Sophists*. Oxford: Oxford University Press, 2000. (s. 11-13)

Hiç kuşku yok ki, geniş ölçekte hazırlanan fragman koleksiyonlarının en eskisi yukarıda da söz ettiğimiz Hermann Diels ile Walther Kranz'ın imzasını taşıyan ve altıncı baskısı 1951 yılında yapılan *Die Fragmente der Vorsokratiker* başlıklı çalışmadır. Modern çalışmalarda DK (Diels-Kranz) kısaltmasıyla alıntılanan ve Sokrates öncesi filozofların fragmanlarını içeren bu eserin "Altıncı ve Beşinci Yüzyıl Filozoflarının Fragmanları" (*Die Fragmente Der Philosophen Des Sechsten und Fünften Jahrhunderts*) başlıklı bölümünün 11. kısmı Thales'e ayrılmıştır. Bu kısım iki alt bölümden oluşur: A. Yaşam ve Doktrin (*Leben und Lehre*), B. Yakıştırılan/Sözde Fragmanlar (*Angebliche Fragmente*). A fragmanları içinde 23 fragman grubu yer alsa da bu grupların bazılarının içinde ve altında birden fazla kaynaktan alınmış fragmanlar bulunur. Tümü göz önünde bulundurulduğunda, A'da 55, B'de ise 5 fragman yer alır. Fragmanlar aracı yazarların tarihine göre, yani kronolojik değil, tematik olarak sıralanmıştır.

De Gruyter'in Sokrates öncesi filozoflardan kalan tüm fragmanları kronolojik olarak aktarmayı amaçlayan *Traditio Praesocratica* başlıklı serisinin ilk cildi Thales'e ayrılmıştır. İlk baskısı 2009 yılında yapılan ve *Die Milesier: Thales* başlığını taşıyan bu cildin editörü Georg Wöhrle'dir. W kısaltmasıyla da anılan bu baskıda fragmanların orijinallerinin yanı sıra, Almanca çevirileri de yer alır.[26] Daha sonra, 2014'te bu cildin Richard McKirahan tarafından yapılmış İngilizce çevirisini de içeren *The Milesians: Thales* başlığını taşıyan yeni baskısı yayınlanmıştır,

26 Bkz. https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110315257/ (Son erişim tarihi: Eylül 2023)

bu baskı WM kısaltmasıyla anılır. Tercih edilen baskıya göre W veya WM olarak anılan bu koleksiyon, DK koleksiyonundan iki açıdan farklıdır: Birincisi fragmanların tarihsel kapsamı daha geniştir, yukarıda bahsettiğimiz gibi, MÖ 7. yüzyıldan MS 14. yüzyıla kadar uzanır. İkincisi sadece Eski Yunanca ve Latince değil, Arapça ve Farsça fragmanları da içerir. W'ye 23 fragmanın eklendiği WM koleksiyonunda 120 farklı yazardan 592 fragman bulunur ve fragmanların başında "Th" kısaltması yer alır.

Harvard University Press tarafından *Loeb Classical Library* serisinin bir parçası olarak yayınlanan *Early Greek Philosophy* koleksiyonunda Thales'in fragmanlarına da yer verilmiştir. André Laks ile Glenn W. Most'un hazırladığı bu koleksiyondaki Thales'in fragmanları ilk baskısı 2016'da yapılan *Volume II: Beginnings and Early Ionian Thinkers, Part 1* başlıklı ciltte (s. 206-270) bulunur. Bu ciltteki fragmanlar koleksiyonun genel metodolojisine uygun olarak üç bölüme ayrılmıştır: Kişi (*Person*), Doktrin (*Doctrine*) ve Alımlanma (*Reception*). Thales'in kişiliğine odaklanan Kişi bölümünde 20 grupta 24 fragman, Doktrin bölümünde 11 grupta 13 fragman ve Alımlanma bölümünde 44 grupta 49 fragman bulunur. LM kısaltmasıyla anılan bu koleksiyonda sadece Eski Yunanca ve Latince fragmanların orijinalleri ve İngilizce çevirileri bulunur. DK'ye göre Thales'in yaşamı ve doktrini üzerine daha derli toplu bir şekilde düzenlenmiş olan bu koleksiyon, WM'den daha az fragman içermektedir, editörler aynı bilgiyi içeren tekrar fragmanlara yer vermemiş, sadece önemli buldukları konularda birbirini destekleyen fragmanları koleksiyona eklemiştir. Bununla birlikte bunun öznel ve tartışmaya açık bir derleme olduğu açıktır, örneğin balıkçıların bulduğu üçayak veya altın kupanın Yedi Bilge'nin arasında elden ele dolaştığını anlatan fragmanlar (DK A3a; WM Th 83, Th 95, Th 111, Th 235, Th 237, Th 295, Th 375, Th 379, Th 504, Th 509, Th 536, Th 539) LM koleksiyonunda yer almaz, dolayısıyla sadece bu koleksiyonu okuyan biri Thales ve Yedi Bilge'yle ilgili anlatılan önemli öykülerden birini öğrenemez. LM kolek-

siyonunda Thales'in ticaretle ilgilendiğini anlatan Plut. *Vit. Sol.* 2.8.1-4 79e (< DK A11 ~ WM Th 109) fragmanı da bulunmaz, oysa bu fragman Thales'in kanaat önderi, siyasi danışman ve doğa bilimci kimliğinin yanı sıra tacir kimliğini de gündeme getirir, ayrıca Platon ve Aristoteles kaynaklarındaki Thales'in gündelik yaşamın gereksinimlerinden uzak olduğu yönündeki aktarımlara farklı bir bakış açısı kazandırabilir. Alımlanma bölümündeki kimi fragmanların Kişi veya Doktrin bölümlerinde yer alıp almaması gerektiği de tartışılabilir. Ancak genel olarak *Early Greek Philosophy* koleksiyonunda amaçlanan Presokratik filozoflara ait tüm yazılı materyallerin paylaşılması veya WM koleksiyonunda olduğu gibi kronolojik olarak sıralanması değildir; çalışma editörlerin öznel fragman seçimlerinden oluşmaktadır, bu yüzden her zaman sorgulanmaya ve tartışılmaya açıktır.

C. Yöntem Üzerine

Bu çalışmada Thales'in yaşamına dair daha derli toplu bir koleksiyon olduğu için LM'yi temel aldık. Bu koleksiyonu temel almamıza izin veren Harvard University Press'e teşekkür ederiz. Burada daha çok filozofun yaşamıyla ilgili fragmanları içerdiğinden "Person" başlıklı birinci bölümde "Kişi" yerine "Biyografi" sözcüğünü tercih ettik. Fragman numaralarının başındaki harfler bölüm başlıklarını ifade eder: (B)iyografi, (D)oktrin ve (A)lımlanma. DK'de bulunan ama LM'de bulunmayan 17 fragmanı, 10 fragman grubu (**EK1-EK10**) olarak ana metne ekledik. Yazar ve eser adları kısaltmalarında *Oxford Classical Dictionary*'yi (Dördüncü baskı),[27] burada bulunmayan kısaltmalarda ise WM'yi temel aldık. Fragmanlarla ilgili kapsamlı bilgi içeren notlar, bulundukları bölümün hemen altında yer almakla birlikte tümüyle bize aittir. Çalışmanın sonunda DK, LM, WM ve bu çalışmadaki fragmanların koşut-

27 https://oxfordre.com/classics/page/3993 (Son erişim tarihi: Eylül 2023)

luk listesi bulunmaktadır. Antik Kaynakça'daki eserlerin *Loeb Classical Library*'deki (LCL) baskıları, LCL'de yer almayan eserlerden yapılan alıntılar içinse WM temel alınmıştır.

C. Cengiz Çevik

Dr. C. Cengiz Çevik'in "Thales Fragmanları Üzerine Dersler" oynatma listesi için aşağıdaki kodu okutabilirsiniz:

Konu Başlıkları

Biyografi (**B**)
- Kronoloji (**B1a-b**)
- Kökler ve Aile (**B2**)
- Mısır Ziyareti ve Mısırlılar Tarafından Eğitilmesi (**B3-B5**)
- Mühendis (**B6**)
- Siyasi Danışman ve Kanaat Önderi (**B7-B8**)
- Güneş Tutulmasını Tahmin Etmesi (**B9-B10**)
- Evli ve Çocuklu? (**B11**)
- Yaşam Tarzı (**B12-B15**)
  - İnsanla İlgili Konulara İlgisizlik (**B12-B13**)
  - Pratik Yararlılık (**B14-B15**)
- Özlü Sözler (**B16-B18**)
- Ölümü (**B19**)
- Heykeli (**B20**)

Doktrin (**D**)
- Ardında Doktrinini İçeren Yazılı Bir Eser Bırakmaması (**D1-D2**)
- İlke Olarak Su (**D3-D4**)
- Evren (**D5**)
- Göksel Cisimler (**D6**)
- Yeryüzü (**D7-D8**)
- Nil Nehri'nin Taşmasının Nedenini Açıklaması (**D9**)
- "Her şey tanrılarla doludur" ve Ruh Anlayışı (**D10-D11**)

Alımlanma (**A**)
Tanınırlık: Ksenophanes, Herakleitos, Herodotos ve Demokritos (**A1**)
Bilgelikten Teorisyenliğe (**A2-A4**)
Atfedilen Eserler (**A5-A8**)
Doğa Bilimi (**A9-A12**)
Thales'e Atfedilen Bilimsel Keşifler (**A13-A31**)
Genel Bir Değerlendirme (**A13**)
Gökbilimsel Keşifler (**A14-A25**)
Güneş'in Yörüngesi ve Büyüklüğü (**A14**)
Güneş Tutulması (**A15-A18**)
Ay'ın Işığı (**A19**)
Diğer Göksel Cisimler (**A20-A22**)
Göğün Kuşakları (**A23**)
Yerin Konumu (**A24**)
Yılın Bölümlenmesi (**A25**)
Geometrideki Keşifler (**A26-A31**)
Teoremler ve Kanıtlar (**A26-A30**)
Piramitlerin Yüksekliğinin Ölçümü (**A31**)
Aristoteles'in Thales'in Argümanlarını Yeniden İnşası ve Eleştirileri (**A32-A34**)
Tanrısallık Üzerine Diğer Yorumlar (**A35-A39**)
Gnostik ve Hristiyan Yorumlar (**A40-A43**)
Thales'e Yakıştırılan Sahte Bir Metinden (**A44**)
DK'de Bulunan ama LM'de Bulunmayan Fragmanlar (**EK1-EK10**)

İnisiasyon'dan sonra
Sfenks sordu ona:
"Neden yapılmıştır dünya?"
O da görünce Nil'in
koca sınırlarını aştığını
ve saklı köklerinden
palmiyelerin yükseldiğini
o devasa çölün dışında,
döndü Yunan düşünce tarzına
ve "Sudan" cevabını verdi.
Sfenks kımıldamadı yerinden,
bir süre baktı mezarların ve obelisklerin ötesine
yüz kapılı Ammon kentinin
taraçalı tapınaklarının arasından,
"dünyayı fethedeceksin" dedi sonunda
ve izin verdi dönmesine Miletos'a...
(Askold Skalsky)[28]

28 Askold Skalsky, "Thales in Egypt," *The Classical Outlook*, 83.3 (2006): 111.

Biyografi (B)

Kronoloji (B1a-b)

B1

a (= LM P1a < DK A1 ~ WM Th 67) Diog. Laert. 1.37–38: Apollodoros *Kronikler*'inde[1] <Thales'in> 35. Olimpiyat'ın (MÖ 640-639) ilk yılında doğduğunu söyler. Yetmiş sekiz yaşında veya Sosikrates'in dediği gibi,[2] doksan yaşında ölmüş, zira 58. Olimpiyat (MÖ 548-544) sırasında ölmüş, Kroisos'un zamanında yaşamış.[3]

b (= LM P1b < DK A1 ~ WM Th 14; 41; 237) Diog. Laert. 1.22: Ayrıca ilkin Damasias'ın Atina'daki arkhon'luğu sırasında (MÖ 582-581), "bilge" olarak adlandırıldı ve Phaleronlu Demetrios'un *Arkhonlar Listesi*'nde söylediği gibi,[4] 'Yedi Bilge' adı da bu dönemde verildi.[5]

[1] *FGrHist* 244 F28. Bu Diog. Laert. aktarımındaki ilk kaynak olan Apollodoros MÖ 140 civarında yaşamış olan bir Yunan gramerci ve tarihçidir. Aristarkhos ile Stoacı Panaitios'un öğrencisi olmakla birlikte gramer, mitoloji, coğrafya ve tarih üzerine yazmıştır. *Kronikler* adlı eserinde Troya'nın düşüşünden itibaren Yunan tarihini ele alır. Diog. Laert.'in önemli kaynakları arasında yer alır, bkz. 1.74; 2.2; 7 ve başka yerler.

[2] Sosicr. Fr. 1, R. Giannattasio Andria. Rodoslu Sosikrates MÖ 180 civarında yaşamış olan bir tarihçidir, hakkında fazla bilgimiz yoktur ama Diog. Laert.'in önemli kaynakları

arasında yer alır, bkz. 1.49; 68; 75; 88; 95; 101 ve başka yerler.

[3] LM'de Thales'in yaşadığı dönemle ilgili olarak sadece yukarıdaki iki fragman temel alınmıştır, bununla birlikte **B1b**'nin sonuna Yedi Bilge'yle ilgili bilgi veren Platon ve Ploutarkhos kaynaklarından alınmış olan LM **A2-A4** fragmanlarıyla karşılaştırma referansı konmuştur. **B1a**'daki Thales'in doğum yılıyla ilgili farklı görüşler vardır. Burada belirtilen 35. Olimpiyat'ın ilk yılı MÖ 640-639'a denk gelir. Cyril. Al. *Adv. Iul.* 1.14.520d'de de (WM Th 373) aynı bilgi yer alır. Suda kaynağında ise (WM Th 495) 35. Olimpiyat'tan önce doğduğu söylenir. Kimilerine göre **B1a**'da metinsel bir hata vardır, doğru tarih referansı 39. Olimpiyat'ın ilk yılı yani MÖ 624 olmalıdır. Bu görüşün açıklaması şöyledir: **B1b**'de Thales'in ilkin Damasias'ın arkhon'luğu zamanında, yani MÖ 582-581'de "bilge" olarak adlandırıldığı söylenir, bu onun *floruit*'i yani yaklaşık 40 yaşında olduğu olgunluk dönemidir, bu tarihten 40 yıl geriye gidildiğinde 39. Olimpiyat'ın tarihine varılır. KRS, 76'ya göre de 35. Olimpiyat Thales'in doğum yılıyla ilişkilendirilemez, burada bir matematik hatası vardır, buna göre de Thales'in doğum tarihi MÖ 624 olmalıdır. Ayrıca **EK4c**'deki (WM Th 176) Suriyeli Tatianus kaynağında (*Or. ad Gr.* 41.9-10, Marcovich) Yedi Bilge'nin tarih sahnesine ne zaman çıktığı ele alınırken Thales'in 50. Olimpiyat'ta (MÖ 580-577) hayatta olduğu söylenir. Clem. Al. *Strom.* 1.14.65.1'de (WM Th 203) Thales'in Güneş tutulmasını tahmin ettiği dönemin 50. Olimpiyat civarında olduğu söylenir. Karş. **EK4d**. Hieronymos'un yaptığı Eusebios'un MÖ 604 Yıllığı'nın çevirisinde de (WM Th 306) Thales'in 58. Olimpiyat'a (MÖ 548-545) kadar yaşadığı bilgisi bulunur. *Chron. Pasch.* 268.9-11'de (WM Th 478) Thales'in 55. Olimpiyat (MÖ 560-557) döneminde 91 yaşındayken öldüğü söylenir. Bkz. **EK6a-c**.

Görüldüğü üzere Thales'in doğumu ve ölümüyle ilgili verilen tarihler arasında tutarsızlıklar vardır. Bu konuyla ilgili detaylı analiz ve yorumlar için bkz. W. K. C. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1: Sokrates Öncesi İlk Filozoflar ve Pythagorasçılar*, çev. Ergün Akça (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011), 63; Livio Rossetti,

Thales the Measurer (Londra: Routledge, 2022), 36-37; Dirk L. Couprie, *Heaven and Earth in Ancient Greek Cosmology: From Thales to Heraclides Ponticus* (New York: Springer, 2011), 57; John Burnet, *Early Greek Philosophy* (Londra ve Edinburgh: Adam and Charles Black, 1892), 38; H. Diels, "Chronologische Untersuchungen über Apollodors Chronika," *Rheinisches Museum für Philologie*, 31 (1876): 1-54; Kathleen Freeman, *The Pre-Socratic Philosophers: A Companion to Diels, Fragmente der Vorsokratiker* (Oxford: Basil Blackwell, 1949), 55.

Thales'le ilgili bu tartışmayı, tek bir kişiyi Olimpiyatlarla ilişkilendirme örneği olması açısından değerlendiren bir çalışma için bkz. Pamela-Jane Shaw, *Discrepancies in Olympiad Dating and Chronological Problems of Archaic Peloponnesian History* (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2003), 78 vd.

Thales'in Lydia Kralı Kroisos'un zamanında yaşadığı bilgisi ise Thales'in mühendislik yeteneğiyle ilgili olan **B6** ile birlikte düşünüldüğünde tutarlıdır, zira orada Thales'in Kroisos'un ordugâhında bulunduğu söylenir.

[4] Phaleronlu Demetrios, Fr. 149, Wehrli. Demetrios MÖ 4. yüzyılın sonundan 3. yüzyılın başına kadar devlet adamıydı. Theophrastos'un öğrencisi oldu ve merkezinde Peripatetik felsefenin bulunduğu ahlak eserleri yazdı. *Arkhonlar Listesi*'yle ilgili diğer fragmanlar için bkz. *Demetrius of Phalerum: Text, Translation and Discussion*, ed. William W. Fortenbaugh ve Eckart Schütrumpf (Londra ve New York: Routledge, 2017), Fr. 92-94.

[5] Thales'in Yedi Bilge'den biri olduğunu söyleyen birçok antik kaynak vardır. Bu kaynaklar sadece Thales'in bilge sayıldığını aktarmaz, aynı zamanda bizi onun yaşadığı tarihe ilişkin de bilgilendirir. Ne yazık ki, LM'de bu konuyla ilgili burada sadece iki fragman ve **A2-A4** fragmanlarına atıf bulunmaktadır. Kaynaklara baktığımızda Pl. *Prt.* 342e-343b'de (LM R2'de kısmen, WM Th 20'de tamamen) Yedi Bilge'nin Lakedaimonluların eğitim anlayışını sevdikleri ve ondan etkilenerek ahlak anlayışlarını kısa deyişlerle dile getirdikleri söylenir. Pl. *Hp. mai.* 281c'de (WM Th 21) Thales'in diğer bilgelerle birlikte siyasi yaşamdan uzak durduğu söylenir. Bunlar Thales'in

Yedi Bilge'den biri olduğuyla ilgili en eski kaynaklarımızdır. Bunların dışında Diog. Laert. 1.41-42'de (WM Th 36'da kısmen, sadece 1.41) yazarların bilgelerin sayısı ve adları konusundaki fikir ayrılığından bahsedilirken, Dikaiarkhos'un (doğ. MÖ 375) Thales'i kesin bir şekilde Yedi Bilge'den biri olarak gördüğü ve başka yazarların da onu bilge olarak andığı söylenir. Karş. WM Th 59. Bu konuyla ilgili diğer kaynaklar için bkz. Callim. *Ia.* 1.52-77 (Fr. 191, Clayman; WM Th 52); Sidonlu Antipatros'a atfen *Anth. Pal.* 7.81 (WM Th 68); Cic. *De or.* 3.137 (WM Th 70); Cic. *Luc.* 118 (WM Th 71); Str. *Geog.* 14.1.7 (WM Th 81) ve başka yerler.

Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 64'te şöyle der: "Yedi Bilge listeleri farklılıklar gösterse de bu listelerde Thales'in adı sabitti ve Thales çoğu zaman bu isimlerin en başta geleni sayılmıştı. Bu durum Thales'e bir tür ideal karakter kazandırmış ve insanların zihninde sophia'yla bağdaştırılan birçok iş ve söz kendiliğinden Thales'e yakıştırılmıştı." Thales'in *sophia*'sının (σοφία) yani bilgeliğinin farklı yönleri vardı; kimileyin mühendislik bilgisi, kimileyin siyasi öğütçü kimliği, kimileyin de felsefe tarihinde asıl ünlenmesini sağlayan doğa filozofluğuyla sözüne güvenilmesi gereken bir bilge imajı çiziyordu.

Kökler ve Aile (B2)

B2 (LM P2 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.22:
Herodotos, Douris ve Demokritos'un aktardığına göre,[1] Thales'in babası Eksamyas, annesi Kleobouline'ydi[2] ve Thelidai soyundan geliyordu, onlar Kadmos ile Agenor'un en soylu torunları olan Fenikelilerdi.[3] [...] Fenike'den sürgün edilmiş olan Neilos'la birlikte gittiği Miletos'un bir vatandaşı oldu.[4] Ancak birçok yazarın aktardığına göre Miletos kökenliymiş ve seçkin bir aileye mensupmuş.

[1] Hdt. 1.170'de (WM Th 12) Thales'in "Fenikeli soyundan" (γένος Φοίνικος, *genos Phoinikios*) geldiği söylenir, ancak anne ve babasıyla ilgili bilgi verilmez. "Tarihin baba-

sı" Herodotos (MÖ 484-425/413) dışında isimleri anılan Samoslu Douris (MÖ 4-3. yüzyıl) ile Atomcu Demokritos'un (MÖ 460-370) Thales'ten hangi eserlerinde nasıl bahsettikleri bilinmemektedir. Douris'le ilgili olarak bkz. *FGrHist* II A 76 F 74 (WM Th 48). Diog. Laert. 1.23'e göre, Demokritos Thales'in gökbilimiyle ilgili eserinden, Güneş tutulmaları ile gündönümü tahminlerinden bahseder (WM Th 15), bu iki fragmandan en azından onun Thales'in yaşamıyla ilgili bilgi sahibi olduğu ve yazdığı sonucu çıkarılabilir. Demokritos'la ilgili bu aktarım için bkz. Democ. Fr. DK B68 115a = WM Th 14. Karş. **A1.**

[2] Thales'in babasının Eksamyas, annesinin ise Kleobouline olduğuyla ilgili LM'de bulunmayan fragmanlar şunlardır: "Eksamyas'ın oğlu" (*Examyis filius veya* Ἐξαμύου, Eksamyou) Hieron. *Chron.* n. 640 (96a.9-12 = WM Th 306); Cyril. Al. *Adv. Iul.* 1.14.520D, Burguiere/Evieux (WM Th 373); Simpl. *in Phys.* 23.21-33 (WM Th 409); Steph. Byz. *Ethn.* 452.15-17 (WM Th 469); *Chron. Pasch.* 268.9-11 (WM Th 478); Suda, *Lex.* theta 17.1 (WM Th 495); yazarı ve tarihi belirsiz bir fragman (WM Th 569b); *Schol. in Pl. Tim.* 20d, ter, col.1, Greene (WM Th 577); *Schol. in Pl. Res.* 600a1-10, Greene (WM Th 578). Thales'in annesi Kleobouline'den ise bu fragman dışında sadece Suda, *Lex.* theta 17.1'de bahsedilir, ne yazık ki onun hakkında başka bir bilgimiz yoktur. Bu kişiyi, hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğumuz Lindoslu Kleoboulos'un kızı olan Kleobouline'yle karıştırmamak gerekir.

[3] Agenor Tyros kralı, Kadmos da onun oğludur. Agenor mitolojide daha çok, kızı Europa kaybolunca, oğulları Phoiniks, Kiliks ve Kadmos'u onu aramaya yolladığı öyküyle bilinir. Agenor Tyros kralıyken Boiotia'ya gelip Thebai kentini kurmuştu. Hdt. 1.146'da Thales'in atalarının, Ionialı kolonicilerle birlikte göçmen olarak gelen Boiotialı Kadmoslar olduğu söylenir, Zeller buradaki karışıklığın nedenini bu aktarıma bağlar. Bkz. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 63-64; Zeller, *Die Philosophie der Griechen* 1, 255. Burnet, *Early Greek Philosophy*, 33'e göre, Herodotos Thales'in kökenine, büyük olasılıkla sadece onun Fenike'den denizcilikle ilgili bazı bil-

gileri getirmiş olduğuna inanıldığı için değinir. Thelidai soyu için bkz. George Thomson, *Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler: İlk Filozoflar*, çev. Mehmet H. Doğan (İstanbul: Payel Yayınevi, 1997), 148-149. Karş. Rossetti, *Thales the Measurer*, 37. Vernant'a göre Miletos fiziğinin kurucuları olarak Thales ile Anaksimandros'un Thelidai soyundan gelmesi önemli bir gösterge olabilir, nitekim yazara göre "ilk filozofların astronomi ve kozmoloji alanındaki çalışmaları doğu kökenli bir dinsel geleneğin polis'te kamuya açılması olabilir." (Vernant, *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce*, 278)

[4] Burada Neilos adında biriyle gittiği Miletos'un vatandaşı olan kişi Thales değil, Agenor'dur. Bkz. WM s.207, n.1.

Mısır Ziyareti ve Mısırlılar Tarafından Eğitilmesi (B3-B5)

B3 (LM P3 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.27:
Mısır'a gidip orada din adamlarıyla vakit geçirmesi dışında kimse onun hocası olmadı.

B4 (LM P4 = DK A11 ~ WM Th 147) Aet. 1.3.1 (Ps.-Plut.):
Mısır'da felsefeyle meşgul olduktan sonra yaşlı bir adam olarak Miletos'a geldi.[1]

B5 (LM P5 = DK A11 ~ WM Th 249) Iambl. *VP* 12:
<Pythagoras'ı> Mısır'a yelken açmaya ve Memphisli ve Diospolisli din adamlarıyla birlikte olmaya teşvik etti.[2] Zira birçok kişinin onu bir bilge saymasına neden olan şeyi onlardan edinmişti.

[1] Thales'in Mısır'a gitmiş olduğuyla ilgili aktarımlar sadece onun kendi kişisel felsefi ve bilimsel bilgisinin kaynağını göstermesi değil, aynı zamanda Yunan felsefe-bilim geleneğinin olası köklerine dair bilgi vermesi açısından da önemlidir. Diog. Laert. kaynaklı **B3** ve Aet. kaynaklı **B4** fragmanlarının dışında, WM koleksiyonundaki başka fragmanlarda da Thales'in Mısır'a gittiği bilgisi yer alır. Örneğin Plut. *De Is. et Os.* 9-10.354d-e'de Mısırlıların din konusundaki bilgeliklerinden bahsedildikten sonra, Solon, Thales, Platon, Eudoksos ve Pythagoras gibi

Yunanların en büyük bilgelerinin de bu bilgeliğin tanığı olduğu, bilgelerin hepsinin Mısır'a gittiği ve oradaki din adamlarıyla irtibat kurduğu söylenir. Karş. 34.365c-d (WM Th 116). Yedi Bilge'nin kurgusal bir akşam yemeğine odaklanan *Sept. sap. conv.* 2.146e künyeli başka bir Plut. kaynağında ise (WM Th118) Naukratisli Niloksenos adlı bir kişinin Mısır'da Solon ve Thales'le bir araya geldiği söylenir. Bu kaynakla ilgili olarak bkz. Jackson P. Hershbell, "Plutarch and the Milesian Philosophers," *Hermes*, 114.2 (1986): 173. Başka Joseph. *Ap.* 1.2'de (WM Th 108) herkesin, Syroslu Pherekydes ve Pythagoras'ın yanı sıra Thales'in de Mısırlıların ve Kaldelilerin öğrencileri olduktan sonra çok az metin kaleme aldığı konusunda hemfikir olduğu söylenir. Clem. Al. *Strom.* 1.14.62.4'te (WM Th 202) B3 ile paralel olarak sadece Thales'in görünüşe göre Mısırlıların kâhinleriyle (προφήτης, *prophêtês*) bir araya geldiği (B3'te ise "din adamı": ἱερεύς, *hiereus*) ve başka bir hocası (διδάσκαλος, *didaskalos*) olmadığı söylenir. Bu aktarımın başında felsefe ekollerinin ve filozof silsilelerinin başladıkları yerlerin adıyla, örneğin Pythagoras'ın başlattığı silsilenin İtalya, Thales'in başlattığı silsilenin Ionya, Ksenophanes'in başlattığı silsilenin ise Elea adıyla anıldığı söylenir. Ancak Thales'in Fenikeli ve Miletoslu sayılmakla birlikte sadece (μόνος, *monos*) Mısırlıların kâhinleriyle bir araya geldiğinin söylenmesi, onunla ilişkilendirilen silsilenin Mısır kökenine dair bilgi vermesi açısından önemlidir. Benzer bir bilgi aynı eserde, 1.15.66.2'de de (WM Th 204) tekrarlanır: "Fenike kökenli Thales'in Mısırlıların kâhinleriyle bir araya geldiği söylenir" (Θαλῆς δὲ Φοῖνιξ ὢν τὸ γένος καὶ τοῖς Αἰγυπτίων προφήταις συμβεβληκέναι εἴρηται, *Thalês de Phoiniks ôn to genos kai tois Aigyptiôn prophêtais sumbeblêkenai eirêtai*). Aynı eser, 6.7.57.3'te (WM Th 208) bazı öğrencilerin hocalarına, Kleanthes'in Zenon'a, Theophrastos'un Aristoteles'e, Metrodoros'un Epikouros'a ve Platon'un Sokrates'e borçlu olduğu söylenirken, Pythagoras, Pherekydes, Thales ve ilk bilgelerin böyle tek bir hocası olmadığı, onların hocalarının Mısırlılar, Hintliler ve Babilliler olduğu söylenir. Diog. Laert. 1.24'te (WM Th 237) Pamphile referans gösterilerek Thales'in geometriyi Mısırlılardan öğrendiği söyle-

nir. Aynı eser, 1.43'te Thales'in Pherekydes'e yazdığı söylenen muhtemelen uydurma bir mektupta onun Mısır'a gitme nedeninin oradaki "din adamları ve astrologlarla vakit geçirmek *veya* konuşmak" (ὁμιλήσοντες τοῖς ἐκείνῃ ὅσοι ἱερέες τε καὶ ἀστρολόγοι, *homilêsontes tois ekeinê osoi hierees te kai astrologoi*) olduğunu öğreniriz. Vernant'a göre bu mektup uydurma olmasına rağmen bu dönemin kolektif psikolojisine dair izler taşımaktadır. "Thales bu mektupta, Pherekydes'i bildiklerini kendine saklamadığı ve kamuya açtığı için tebrik eder ve bu davranışı bilgece bulduğunu belirtir." (Vernant, *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce*, 140) Buradan anlaşılıyor ki, en azından mektubun kurgusuna göre, Thales Yunan coğrafyasındaki yazıya dökülmüş felsefi ve bilimsel gelişmelerden haberdar olmasına rağmen, yine de bilginin kaynağı olarak gördüğü doğuya gitme ihtiyacını hissetmiştir. Euseb. *Praep. evang.* 10.4.17-18'de (WM Th 262) Yunan filozofların bilgeliğinin doğu kökenli olduğundan bahsedilirken yine Mısır'ın kâhinleriyle bir araya geldiği, 10.7.10'da ise (WM Th 263) Pherekydes, Pythagoras ve Thales'in Mısırlıların ve Kaldelilerin öğrencileri olduğu söylenir. Karş. 14.14.1 (WM Th 271). Cyril. Al. *Adv. Iul.* 1.18.524c-d'de (WM Th 374) Pythagoras ve Thales'in, süresini hesaplamak zor olsa da, Mısır'da bulunduğu, devamında ise bu filozofların oradan edindikleri bilgileri derleyip kendi memleketlerine getirdikleri söylenir. Thales'in Mısır'a gitmesi veya Mısırlıların öğrencisi olmasıyla ilgili şu fragmanlara da bakılabilir: Hippol. *Haer.* 9.17.2-3 (WM Th 214); Tert. *Ad nat.* 2.4.18-19 (WM Th 217); Iambl. *In Nicomachi arithmeticam introductionem* 10-11, Klein (WM Th 253); Theodor. *Gr. aff. cur.* 1.12, Canivet (WM Th 326) ve başka yerler. Karş. **A13**, n.1.

KRS, 79'da da söylendiği gibi, MÖ 6. yüzyılda yaşamış olan Yunan bilgelerin Mısır'ı ziyaret ettiğini düşünmek yaygın bir âdetti. Bu yüzden Mısır, Yunan felsefe-biliminin en önemli kaynakları arasında sayılır. Ancak mevcut fragmanlar Thales'in Mısır'ı ne zaman ziyaret ettiğine ilişkin bir bilgi içermemektedir, sadece **B4**'te onun Mısır'dan Miletos'a geldiğinde yaşlı biri olduğu söylenir. Thales gerçekten Mısır'a gitmemiş olsa bile, Guthrie'nin bildirdiği gibi, "hem Babil hem Mısır menşeli fikir-

lere aşina olunan bir yerde yaşadığına hemen hemen hiç kuşku yoktur" (Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 71). Dönemin kısıtlı bilgi kaynakları göz önünde tutulduğunda, Thales'in geometri bilgisinin, Nil Nehri'nin taşmasıyla ilgili teorisinin ve suyu her şeyin en eski ilkesi olarak görmesinin kaynağını, toprak ölçümü gibi pratik amaçlar için olsa bile geometri bilgisine sahip insanların yaşadığı Mısır'da aramak tuhaf değildir. Bkz. Burnet, *Early Greek Philosophy*, 17-19; Andrew Smith, "The Image of Egypt in the Platonic Tradition," *Plato Revived: Essays on Ancient Platonism in Honour of Dominic J. O'Meara*, ed. Filip Karfik ve Euree Song (Berlin: De Gruyter, 2013), 319-325. Nietzsche'nin bu konuyla ilgili yorumu şöyledir: "Daha geç dönemde oryantalist eğilimli bilginler onun Mısır'da kaldığında haliyle ısrar ederler. Yunan felsefesi Yunanistan'da doğmuş olamaz. Fenikeliler, Mısırlıların okullarına gitmiş olmalıydı. Büyük bir matematik ve astronomi yeteneğinin o tarihlerde, her şeyin sözlü öğrenildiği, hiçbir şeyin kitaptan öğrenilmediği dönemde, Mısır'a gitmemesini akıl almazdı. Keşifleri için hocaları ama öğrencileri de ancak orada bulurdu. Zaten açıkça ifade edildiği gibi Thales'in hiçbir hocası yoktu" (Nietzsche, *Platon Öncesi Filozoflar*, 131). Bununla birlikte Sandywell'in dikkat çektiği gibi, Mısır geometrisinin ve gökbilimsel yaklaşımının Ionya bilimi üzerindeki etkisi ne olursa olsun, Thales'i Mısır, Lidya, Babil ve Fenike kültürünün bilim ve matematikteki büyük düşünsel başarıları arasındaki diyalog için bir yer işareti olarak düşünmek sosyolojik açıdan daha uygun olabilir. Bkz. Barry Sandywell, *Presocratic Reflexivity: The Construction of Philosophical Discourse c. 600-450 BC: Logological Investigations, vol. 3* (Londra: Routledge, 1996), 87-89. Ayrıca Yunan biliminin ardındaki doğu mirası ve Ion dönüşümüyle ilgili özet niteliğinde bir değerlendirme için bkz. Fernand Braudel, *Bellek ve Akdeniz: Tarihöncesi ve Antikçağ*, çev. Ali Berktay (İstanbul: Metis Yayınları, 2006), 316 vd. Karş. D. R. Dicks, "Thales," *The Classical Quarterly*, 9.2 (1959): 304-307. Karş. Rossetti, *Thales the Measurer*, 38.

[2] LM koleksiyonunda Thales'in Pythagoras'la olası ilişkisine dair tek fragman budur. Yine Iambl. *De comm. math. scien.* 21, Klein'de (WM Th 252) geometride hiç de az keşfi olma-

yan Thales'in bildiklerini Pythagoras'a aktardığı, bu yüzden Pythagorasçı matematiğe atfedilen tüm matematiksel teorilerin Thales'ten geldiği söylenir. Ne yazık ki, bunlar dışında Thales ile Pythagoras'ın karşılaştığına veya aralarında hoca ile öğrenci ilişkisinin olduğuna dair bilgi aktaran başka fragman yoktur. Yine de tarihsel ve bilimsel spekülasyon üretilebilir.

Pythagoras'ın ne zaman doğduğu kesin değildir ama fikir yürütmemizi sağlayan bir aktarım vardır. Porphyrios'un *Pythagoras'ın Yaşamı* adlı eserinin 9. bölümünde Aristoksenos'un söylediğine göre, Pythagoras 40 yaşındayken, yönetici Polykrates'in tiranlığının özgür bir insana uygun olmadığını gördüğü ve onun egemenliğini ve despotizmini katlanılamaz bulduğu için Samos'tan İtalya'ya gitmiştir. Polykrates MÖ 540-522 arasında Samos'un tiranıydı, en iyi tarihlendirmeye göre bile Polykrates, Thales'in ölümünden 4 sene sonra iktidara gelmiştir. Pythagoras fragmanları içinde Diog. Laert. 8.45 (LM P3; DK 14.10) ve Euseb. *Chron.* 104b12 Helm (LM P4 ≠ DK) fragmanları, Pythagoras'ın olgunluğa eriştiği tarihi 540-530'lar olarak belirttiğine göre, olgunluk döneminden yaklaşık 30-40 sene öncesine gidilirse, Pythagoras'ın doğum tarihi MÖ 580-570 arasında olmalıdır. Pythagoras'ın doğum tarihini MÖ 570 olarak kabul etsek bile, yine de aralarında neredeyse 70 yaş var demektir. Bu durumda Pythagoras'ın genç, Thales'in oldukça yaşlı olduğu bir buluşma gerçekleşmiş olmalıdır ama bunun için de Thales'in ölüm tarihini MÖ 562 değil, MÖ 548/544 arası olarak kabul etmemiz gerekir. Pythagoras'ın Mnesarkhos adlı babasının Samos'ta varlıklı bir kuyumcu olduğu söylenir. Samos Adası'ndan Batı Anadolu'ya birtakım iş bağlantıları kurmuş olabilir, bu da Pythagoras'ın erken yaşlarından itibaren Ionya'daki felsefe faaliyetlerini ve filozofları tanımaya başladığını düşündürebilir. Bu konuyla ilgili olarak bkz. W. W. Rouse Ball, "Pythagoras," *The Mathematical Gazette*, 8.115 (1915): 5-12. Belki Pythagoras'ın matematiğe yönelmesinin kaynağı, Ionyalı filozoflarla ama özellikle de Thales'le irtibat kurması veya onun sürmekte olan şöhretinden haberdar olması olabilir. Karş. KRS, 218-219. Thales ile Pythagoras'a atfedilen matematiksel keşifler üzerine uyguladıkları ritüellere dair anlatılar birbirine benzer.

Örneğin 4 numaralı teoremi başarıyla ispatlayınca Thales'in sığır kurban ettiği anlatılır, söylentiye göre Pythagoras da kendi adıyla anılan teoremi kanıtlayınca yine sığır kurban etmiştir, bununla ilgili olarak bkz. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 66. Ancak bu ritüel benzerliği, Pythagoras'ın Thales'ten öğrenmiş olabileceği teoremlerin ve öğrenme yönteminin içeriğine dair bize bilgi vermez. O'Grady, *Thales of Miletus*, 213'e göre Thales Miletos'a yirmi mil uzaklıkta olan Didyma'da kendisine tapınılan tanrı Apollon veya Mousa'lara sığır kurban etmiş olabilir ya da bu sadece geometrik bir buluşun kutlanmasıdır. Memphis ile Diospolis Mısır'da bulunan ünlü kentlerdir.

Mühendis (B6)

B6 (LM P6 > DK A6 ~ WM Th 11) Hdt. 1.75:

Kroisos Halys Nehri'ne varınca, kanaatim o ki, ordusunu o sırada orada var olan köprüler üzerinden karşıya geçirdi; ancak Yunanlar arasındaki yaygın bir aktarıma göre, onların karşıya geçmesini sağlayan Miletoslu Thales'miş. Zira Kroisos ordusunu nehrin karşısına nasıl geçireceğini bilemeyince (çünkü o zamanlar bu köprülerin henüz bulunmadığını söylerler), ordugâhtaki Thales, ordunun sol tarafından akan nehrin yönünü sağ taraftan da akacak şekilde değiştirmiş. Bunu şu şekilde yapmış: Ordugâhın üst kısmından başlayarak hilal şeklinde bir kanal kazdırmış, böylece ilk yatağından sapan nehir kanal boyunca arkaya doğru akmaya başlamış ve ordugâhı geçtikten sonra kendi yatağına geri dönmüş. Nehir bu şekilde ikiye bölününce, iki tarafından da geçilebilir hale gelmiş.[1]

[1] **B1a**'da Thales'in Kroisos'un zamanında yaşadığı bilgisi vardı, Herodotos kaynaklı bu meşhur fragmanda ise Thales'in hem tarihsel kimliğine hem de mühendislik bilgisine ilişkin önemli bir aktarım bulunmaktadır. MÖ 560-546 arasında hüküm süren Lydia Kralı Kroisos, Anadolu kıyısındaki Yunan kentlerini egemenliği altına almışsa da, Perslerin Anadolu'da

rakip bir güç olarak yükselişi Kroisos'u Perslerle kesin bir sonuca götürecek bir savaşa yöneltti (MÖ 547). Bir efsane olarak anlatıldığına göre, Kroisos'a bir Delphoi kehanetinde "Halys'i geçersen, büyük bir krallığı yok edeceksin" denmişti, bu kehanete güvenen Kroisos Pers Kralı Kyros'a savaş açtı ve krallığın sınırını çizen, bugünkü adı Kızılırmak olan Halys'i aştı ama yenilen kendisi oldu, başkent Perslerin eline geçti. B6'da Kroisos'un bu seferinde Thales'in de ordugâhında bulunduğuna ve Kroisos'un ordusuna nehri geçmeleri için yardım ettiğine dair bir aktarıma yer verilmektedir, ancak fragmanın kaynağı olan Herodotos bu aktarımdaki bilgiye inanmamaktadır. Karş. KRS, 78; Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 60. Herodotos'un Thales'le ilgili anlattığı bu öykü başka eserlerde de geçer ve muhtemelen onlardaki bilginin kaynağı da Herodotos'tur. Karş. 140 vd. Katharina Wesselmann, "Se non e vero: On the Use of Untrue Stories in Herodotus," *Truth and History in the Ancient World: Pluralising the Past*, ed. Ian Ruffell ve Lisa Hau (Londra: Routledge, 2017), 140 vd.; Elliot Bartky, "Aristotle and the Politics of Herodotus's 'History'," *The Review of Politics*, 64.3 (2002): 459 vd.

Diog. Laert. 1.38'de (WM Th 237) Thales'in Kroisos'a Halys'i köprüsüz aşmasına yardım edeceğine dair söz verdiği aktarılır. Benzer bir şekilde Lucian. *Hipp.* 2.10-14'te de Thales'in Kroisos'a ordusunu ıslanmadan nehrin karşısına geçireceğine söz verdiği ve bir gece Herodotos'un anlattığı planı uyguladığı söylenir. Bu aktarımın önemi, devamında Thales'in "mühendis" (μηχανικός, *mêkhanikos*) olmamakla birlikte plan yapabilecek ve sorunları çözebilecek kadar "bilge" (σοφὸς, *sophos*) olduğunun söylenmesidir. Tzetzes, *Comm. in nub.* 180a.1-b.1, Holwerda'da (WM Th 535) niçin hâlâ Thales'e hayranlık duyulduğu konusu ele alınırken, onun diğer becerilerinin yanı sıra Kroisos öyküsündeki mühendislik becerisine de yer verilir. Şu fragmanlarda da aynı öykü neredeyse aynı şekilde anlatılır: Eustath. *Comm. in Dion. Per.* 354.12-19 (WM Th 545); Thom. Tricl. *Schol. in Aristoph. nub.* 180, Koster (WM Th 561); *Schol. rec. anon. in nub.* 180b, Koster (WM Th 586); *Schol. in nub.* 180c alpha (WM Th 587). Bu

olayın tarihsel bir gerçekliğinin olup olmadığını bilmiyoruz ama mevcut aktarımlar, aynı zamanda Thales'in yaşadığı coğrafyayı ilgilendiren bir savaşta Lydialıların ordugâhında bulunduğu ve krala yardım ettiği yönündeki bu aktarım, Thales'in henüz yaşarken Batı Anadolu'da fikirleri ve hizmeti önemsenen bir düşünür, filozof veya bilim insanı olduğunu veya en azından bu yönde bir şöhret kazandığını düşündürebilir. Bu yargı aşağıdaki **B7**, **B8** ve kısmen **B9** fragmanlarıyla da desteklenmektedir. Bu konuya ilişkin Kroisos özelinde yapılan bir değerlendirme için bkz. Katherine Clarke, *Shaping the Geography of Empire: Man and Nature in Herodotus' Histories* (Oxford: Oxford University Press, 2018), 205 vd.

Ayrıca LM koleksiyonunda yer almasa da, Thales'in Kroisos'la bir şekilde irtibat halinde olduğunu gösteren başka fragmanlar da vardır. Aralarında bir diyalog geçtiğini anlatan fragmanlar Tertullianus kaynaklıdır: Tert. *Ad nat.* 2.2.10-11, Borleffs CCL 1.43'te (WM Th 216) Kroisos'un Thales'e tanrılarla ilgili ne düşündüğünü sorduğu, onun da bir süre bekledikten sonra "hiçbir şey" cevabını verdiği aktarılır. Aynı anekdot içeriği değiştirmeyen az bir farkla Tert. *Apol.* 19.1.4, Dekkers CCL 1.119-120 (WM Th 218) ve 46.8-9, Dekkers CCL 1.161'de de (WM Th 219) tekrarlanır. Diog. Laert. 1.29'da (WM Th 237) Knidoslu Eudoksos ile Miletoslu Euanthes'e dayandırılan bir bilgiye göre, Kroisos'un dostlarından biri, altın bir kupayı Yunanların en bilgelerinden biri olarak Thales'e vermiştir. Karş. **EK3**, n.8. Bu fragmanlar da Thales ile Kroisos arasında doğrudan bir irtibat olduğunu kanıtlamaya yetmez. Karş. Dicks, "Thales", 296. Thales'in Kroisos'la irtibatı üzerine kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Patricia F. O'Grady, *Thales of Miletus* (Londra: Routledge, 2016), 179-190.

Siyasi Danışman veya Kanaat Önderi (B7-B8)

B7 (LM P7 = DK A4 ~ WM Th 12) Hdt. 1.170:

Aslen Fenike kökenli olan Miletoslu Thales'in, Ionya yıkılmadan verdiği öğüt de faydalıydı; Ionyalıları Teos'ta bulunacak (çünkü Teos Ionya'nın tam ortasındaydı) tek bir

meclis kurmaya teşvik etti, böylece diğer kentler önceki gibi yerleşimci olmaya devam edecek ama halk statüsüne sahip oldukları kabul edilecekti.[1]

B8 (LM P8 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.25:
Siyasi meselelerde de en iyi öğütlerde bulunduğu görülür. Nitekim Kroisos Miletoslulara müttefiklik teklif eden bir elçi gönderince, o bunu engelledi ve Kyros'un zaferinden önce, kentini kurtarmış oldu. [... = **B11**]

[1] **B7** ve **B8** Thales'in siyasi meselelerde de (ἐν τοῖς πολιτικοῖς, *en tois politikois*) görüş bildiren ve verdiği öğütlerden ötürü saygın kabul edilen bir düşünür olduğunu gösterir. Bu, onun Yedi Bilge içinde görülen diğer devlet adamlarıyla ortak bir niteliği olarak değerlendirilebilir. Karş. **A3**. Benzer bir şekilde Diog. Laert. 1.23'te de (**A11** = WM Th 237) Thales'in "siyasi meselelerden sonra" (Μετὰ δὲ τὰ πολιτικὰ, *meta de ta politika*) doğa araştırmasına geçtiği söylenir, dolayısıyla siyasi öğütleri açısından da saygıdeğer biri olarak kabul edildiği düşünülebilir.

B7'de Pers tehdidine karşı, onun boyunduruğuna girmeden önce Ionya'daki farklı kent ve halkların, günümüzde İzmir'in 40 km güneybatısındaki bir liman kenti olan Teos'ta tek bir meclis çatısı altında toplanmasını istemesi, aslında bir federasyon önerisidir ve onun "sağduyulu bir devlet adamı olarak ün saldığını" gösteren bir öğüttür. Bkz. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 64; Nietzsche, *Platon Öncesi Filozoflar*, 130. Ancak bu öğüt başka hiçbir kaynakta geçmez. Thales'in, Ionya'daki tüm kentlerin eşit haklarla federasyona katılmasını öngören bu öğüdü, Kyros'un Kroisos karşısındaki zaferinden sonra yaklaşık MÖ 547 civarında verdiği düşünülebilir. Karş. Gerard Naddaf, *The Greek Concept of Nature: The Politics of Theory-Building and Pedagogy in Composition* (Albany: State University of New York Press, 2005), 85. Diog. Laert. 1.25 kaynaklı **B8** fragmanında Thales'in Kroisos'un Kyros karşısında alacağı yenilgiyi önceden görerek kendi memleketini Kroisos'un müttefiki olup yenilgiye ortak olmaktan kurtardığı söylenmektedir. Capelle Thales'in bu siyasi öngörü yeteneğini yorumlarken şöyle der:

"Devlet adamlarına özgü böyle bir sağgörüye Grek halkının tarihinde oldukça ender rastlanır." Bkz. Wilhelm Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe* (İstanbul: Pencere Yayınları, 2016), 52. Ancak bu bilgiyi içeren başka bir fragman yoktur; bu olay yaşanmamışsa, Thales'in bir doğa filozofu olarak ünlenmesini sağlayan gökbilimsel tahminlerine paralel olarak siyasi ve askerî konularda da öngörülü olduğunu göstermek için uydurulmuş olabilir. Bununla birlikte Thales'in Kroisos'un ordugâhında bulunduğu bilgisini içeren **B6** ile onun Kroisos'un müttefiklik teklifini memleketi Miletos için siyasi açıdan riskli bulduğunu gösteren **B8** arasında bir çelişki olduğu düşünülebilir; **B8**'deki bilgi doğruysa, **B6** Miletos'un tarafsızlığına gölge düşüren bir bilgi içeriyor demektir. Graham bu durumu şöyle açıklığa kavuşturur: "Gerçekte Miletoslular Lydialılarla sadece savunma amaçlı bir müttefiklik kurmuştu, bu onların Persia'ya karşı saldırgan bir eyleme katılmalarını gerekli kılmıyordu ve savaştan sonra, diğer komşu Yunan devletleri Perslere tabi olurken, Miletos Persler tarafından savunma amaçlı bir müttefiklikle ödüllendirildi, bu durum Perslerin Kroisos'un seferine Miletosluların destek vermediğinin farkında oldukları görüşünü destekler." *The Texts of Early Greek Philosophy: The Complete Fragments and Selected Testimonies of the Major Presocratics, Part 1*, çev. Daniel W. Graham (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 39. Thales'in önerisi bağlamında siyaset ve fizik ilişkisine ve bu önerinin Kleisthenes'le alakasına dair bir değerlendirme için bkz. Vernant, *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce*, 167-168.

Güneş Tutulmasını Tahmin Etmesi (B9-B10)

B9 (LM P9 = DK A5 ~ WM Th 10) Hdt. 1.74:

<Alyattes ile Kyaksares> bir sonuca varmadan savaştıktan sonra, altıncı yıldaki bir karşılaşmada, tam muharebeye başladıkları sırada, gün aniden geceye döndü. Miletoslu Thales, günün bu dönüşümünün gerçekleşeceğini önceden Ionyalılara haber vermiş ve değişimin gerçekleştiği yılın tam vaktini önceden hesaplamıştı.

B10 (LM P10 = DK A5 ~ WM Th 203) Clem. Al. *Strom.* 1.65: Eudemos, *Gökbilimsel Araştırmalar*'ında, Thales'in Medler ile Lydialıların –Astyages'in babası Kyaksares Medlere, Kroisos'un oğlu Alyattes ise Lydialılara komutanlık ediyordu– tam muharebeye başladıkları sırada gerçekleşen Güneş tutulmasını önceden tahmin ettiğini söyler. [...] Bu 50. Olimpiyat (MÖ 580/576) civarında oldu.[1]

[1] Eudemos kaynağıyla ilgili olarak bkz. **A15-A16**, n.1. Thales'in Güneş tutulmasıyla ilgili bilgisi için bkz. **A4-A8**; **A13-A18**. **B9** ve **B10**'da aktarılan Thales'in Güneş tutulmasını önceden tahmin ettiği yönündeki bilgi iki açıdan önemlidir: Birincisi, Thales'in yaşamıyla ilgili tarihsel bir referans noktası verir, ikincisi onun gökbilimiyle ilgili gözlemlerinin başarısını gösterir. Önce fragmanlardaki muadil modern gökbilim terimlerinden farklı olan ifadelere bakalım. **B9**'da "günün aniden geceye döndüğü" (τὴν ἡμέρην ἐξαπίνης νύκτα γενέσθαι, *tên hêmerên eksapinês nykta genesthai*) bilgisi açıkça Güneş tutulmasını ifade eder, metnin devamında "günün bu dönüşümünün" (τὴν δὲ μεταλλαγὴν ταύτην τῆς ἡμέρης, *tên de metallagên tautên tês hemeres*) Thales tarafından Ionyalılara önceden haber verildiği söylenir. Burada geçen προαγορεύω (*proagoreuô*) fiili, "önceden söylemek, halka açıklamak, kehanet olarak sunmak, önceden bilgilendirmek" anlamlarındadır. Bununla birlikte μεταλλαγή (*metallagê*) aslen "değişim, dönüşüm" anlamlarında olmakla birlikte metinde "τῆς ἡμέρης" (*tês hemeres*) ifadesiyle "günün değişimi, dönüşümü" yani "Güneş tutulması" anlamında kullanılmıştır. Fragmanın sonunda ise "değişim" olarak çevirdiğimiz μεταβολή (*metabolê*) terimi bulunmaktadır. **B10**'da ise "Güneş tutulması" olarak çevirebileceğimiz ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου (*ekleipsin tou hêliou*) tamlaması bulunur, hiç kuşku yok ki, bu **B9**'daki sözcüklere kıyasla günümüzdeki modern gökbilim terimlerine daha yakın bir tamlamadır, nitekim burada geçen ἔκλειψις (*ekleipsis*) sözcüğü modern dillere de geçmiştir, örneğin İng. eclipse, Alm. die Eklipse, Fr. éclipse, vb.

Bu Güneş tutulmasıyla ilgili geçmişte farklı tarihlendirmeler yapılmıştır ama son dönemdeki bazı gökbilimsel ve tarihsel hesaplamalara göre MÖ 585 yılının 28 Mayıs'ında gerçekleştiği düşünülmektedir. MÖ 2. yüzyılın kronoloji yazarı Apollodoros'u kanıt gösteren Plin. *HN* 2.12.53 kaynağı (WM Th 105), tam olmasa da bir yıl farkla aynı tarihi verir: 48. Olimpiyat'ın 4. yılı, yani MÖ 585/584 (**EK4b**). Kyaskares ile Alyattes arasındaki savaş için MÖ 585 yılı tarihsel ayrıntılara uyar. Daha önce **B1b**'de, Thales'e "Bilge" adının verildiği tarihin MÖ 582/581 olduğunu görmüştük, yani bu tutulma olayından 3-4 yıl sonra. Dolayısıyla bu tahmini, Thales'in "bilge" sayılmasını sağlayan en önemli olaylardan biri olarak görülebilir.

Thales'in bu tutulmayı nasıl tahmin ettiği kesin olarak bilinmemektedir, bu konuda bilgi sahibi değiliz, çünkü Thales'in doğa gözlemi yöntemiyle ilgili hiçbir yazılı bilgimiz yoktur. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 60'a göre Thales belirli bir bölgede Güneş'in ne zaman tutulacağını ve tutulmanın kısmi mi tam mı olacağını tahmin etmesini sağlayacak gökbilim bilgisinden kesinlikle yoksundu. Dahası, dünyanın küre olduğundan ve paralaksın hesaba katılması gerektiğinden bile habersizdi. Ayrıca Thales'inkinden başka tahminler de olurdu ve bunlar Thales'inki gibi yaklaşık da olmazlardı. Burada tekrarlanabilir, günümüz tabiriyle, bilimsel bir teoriye dayanan bir tahmin yoktur. KRS, 82'de de söylendiği gibi, muhtemelen bu tutulmanın tahmini, genel olarak tutulmaların gerçek nedeniyle ilgili bilimsel sayılabilecek bir teoriden ziyade, uzun ampirik gözlemler silsilesine dayanıyordu. Bunun anlamı şudur: Thales Güneş tutulmasının kuramsal veya teorik olarak nedenini bilmiyordu ama kendisinin veya kendisinden önceki kişilerin uzun süreli deneysel, ampirik doğa gözlemlerinin neticesinde tutulmanın yılını ve tam gününü tahmin edebilmiştir. KRS'deki bu yorum şu argümana dayanır: Temelde tutulmanın nedenini Miletos'taki Thales'in takipçileri de bilmiyordu, onlar bilmiyorsa, onlardan önceki Thales de bilmiyor olmalıdır. Bu noktada Guthrie ile KRS'nin yorumları örtüşmektedir. Peki, bu ampirik gözlemler serisinin kaynağı nedir? KRS, 82'ye göre Babilli

rahipler de kısmi ve tam Güneş tutulmalarıyla ilgili gözlemlerde bulunmuşlardı, ancak onlarınki dinî amaçlıydı. Dahası, bu gözlemler MÖ 721 yılına kadar gider. Thales'ten neredeyse 130 yıl önceki Güneş tutulmasının da Babilli rahipler tarafından gözlemlendiği bilinmektedir, KRS burada Babilli rahiplerin MÖ 6. yüzyıla kadar gündönümlerini de hesapladıklarını söyler. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 60-61'deki bir yorum dikkat çekicidir: Thales'in, tahminini Sümercedeki "sar" karakterinden gelen ve umumiyetle Saros diye bilinen bir periyot hesabı kullanarak yaptığına inananlar olmuştur. Bu periyot Ay takviminde 223 aylık bir döngüdür (18 yıl 10 gün 8 saat), bu döngüden sonra gerçekten de hem Güneş hem de Ay tutulmaları çok küçük sapmalarla yinelenmektedir. Ama tekrar etmek gerekir ki, Babil metinleri sadece bir Güneş tutulmasının olanaklı mı olanaksız mı olduğunu söyler, bu da rahiplere yeten bir bilgidir. Thales, bir şekilde Babilli rahiplerin hesaplama bilgilerini içeren kayıtlarına erişmiş olabilir. Bu dönemde kültürlü Yunanların Sardeis'i ziyaret ettiği biliniyor. Bkz. Hdt. 1.29. Sardeis kenti zenginliğinin yanı sıra ticaret, kültür ve bilim merkezlerinden biriydi; Babil gökbilimi, bu kentle kurulan temas aracılığıyla Thales'e ulaşmış olabilir. Bazı yorumculara göre Thales'in bilgisi Mısır'a dayanıyor olabilir, ancak KRS, 82'de söylendiği gibi Mısırlı rahiplerin, Babilli rahiplere kıyasla uzun soluklu gökyüzü gözlemi olduğuna ilişkin fazla bir kanıtımız yoktur. Dahası Babillilerin tutulmayı Thales'le ilgili öyküde olduğu gibi kesin bir gün tarihi verecek kadar bir öngörüde bulunup bulunmadıklarını da bilmiyoruz, Thales'in özelliği tutulma tarihini tam, kesin bir şekilde önceden söylemesidir. Thales'in bu başarısı, mevcut ampirik gözlemler silsilesinin, eskiye oranla daha gelişmiş bir safhasını gösteriyor olabilir. Diels, Boll ve Burnet gibi klasikçilerin iddia ettiği gibi, Thales MÖ 603'te yani buradaki tahminden 18 yıl önce Mısır'daki bir tutulmaya tanıklık etmiş olabilir, bu da onun gözleme ilgisi veya aşinalığını gösterir. Yine Guthrie'ye göre Thales'in bu tahmini bir savaşa denk geldiğinden, yüzyıllar içinde yurttaşları arasında daha da ünlenmesini sağlamış olabilir. Bkz. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 60-63. Sonuç itibarıyla bu tutulma tahmini iki açıdan önemlidir: Birincisi öncelikle Yunan felsefesinin (veya biliminin) başlangıcı

diye adlandırılan olayın ya da en azından Yunanların ilk filozof dedikleri kişinin ortaya çıktığı ve doğa araştırmasıyla uğraştığı zamanın tarihini verir. İkincisi, sonraki yüzyıllarda vatandaşlar arasında gökbilimci olarak anılacak olan Thales'in kazandığı bu şöhretin kaynağını açıklar. Bununla birlikte bu konuyla ilgili farklı felsefe tarihçilerinin farklı yorumları olmuştur. Gigon'a göre Herodotos bu öyküyü Ksenophanes'in bir şiirinden almış olabilir, Dicks'e göreyse Herodotos yaşadığı dönemde genellikle sözlü olarak anlatılanları doğru kabul ederek aktarmıştır. Martin tüm öyküyü reddetmiş, Dreyer şüpheyle karşılamış, Neugebauer ise böyle bir ilişkilendirmeyi kabul etmemiştir. Bu aktarımlar için bkz. Dicks, "Thales", 296. Rossetti görece günümüze en yakın eserinde tutulma öyküsünü tümüyle efsane olarak değerlendirme eğiliminde olmuştur. Bkz. Rossetti, *Thales the Measurer*, 85-99. Ayrıca bu konuda yapılmış diğer kapsamlı değerlendirmeler için bkz. Alden A. Mosshammer, "Thales' Eclipse," *Transactions of the American Philological Association (1974-2014)*, 111 (1981): 145-155; Lenis Blanche, "L'éclipsé de Thalès et ses problèmes," *Revue Philosophique de la France et de l'Étranger*, T.158 (1968): 153-199; Dirk L. Couprie, "How Thales Was Able to 'Predict' a Solar Eclipse without the Help of Alleged Mesopotamian Wisdom," *Early Science and Medicine*, 9.4 (2004): 321-337; D. R. Dicks, "Solstices, Equinoxes, & the Presocratics," *The Journal of Hellenic Studies*, 86 (1966): 26-40; Charles H. Kahn, "On Early Greek Astronomy," *The Journal of Hellenic Studies*, 90 (1970): 99-116. Herodotos'un Güneş tutulması aktarımının siyasi anlamıyla ilgili detaylı bir değerlendirme için bkz. Elliot Bartky, "Aristotle and the Politics of Herodotus's 'History'," *The Review of Politics*, 64.3 (2002): 459-461.

Evli ve çocuklu? (B11)

B11 (LM P11 < DK A1 ~ WM Th 26) Diog. Laert. 1.25–26 [... = B8] Herakleides'in aktardığına göre,[1] kendisi[2] yalnız ve münzevi bir yaşam sürdüğünü söylermiş. Bazıları onun evlendiğini ve Kybisthos adında bir oğlu olduğunu, baş-

kaları ise bekâr kaldığını ama kız kardeşinin oğlunu evlat edindiğini söyler [... = **B17a**].[3]

[1] Heraclid. Fr. 45, Wehrli. Pontoslu Herakleides (MÖ 390-322'den sonra) Akademeiacı bir filozoftur, eserlerinden kalan fragmanlardan anlaşıldığına göre etik, siyaset, fizik, tarih ve edebiyat gibi farklı konularda yazmıştır.

[2] Temel aldığımız LM metninde "kendisi" olarak çevirebileceğimiz αὐτὸς (autos) ifadesi yer almaktadır, ancak aynı yerde Mengius kaynaklı alternatif bir okuma olarak bu sözcüğün Κλύτος (Klytos) olabileceği de belirtilmektedir, nitekim WM'de bu ikinci okuma kabul edilmiştir. Klytos Aristoteles'in bir öğrencisidir. Bkz. WM, s.47. Dolayısıyla Herakleides ya Thales'in kendisine ya da Klytos'a ait bir sözü aktarmaktadır.

[3] Metnin devamı olan **B17a**'da Thales'in evlenmediği ve çocuk sahibi olmadığı, bu konularda olumsuz düşündüğü bilgisi yer alır. LM'de yer almamakla birlikte WM'de yer alan benzer içerikli iki fragman daha vardır. Örneğin Plut. *Vit. Sol.* 7.3'te (WM Th 113) buradaki bilgi birleştirilir, Thales'in, kız kardeşinin oğlu olan Kybisthos'u evlat edindiği söylenir. Suda kaynağında ise (WM Th 496) Thales'in evlenmediği ve kız kardeşinin oğlunu evlat edindiği bilgisi bulunur.

Yaşam Tarzı (B12-B15)
İnsanla İlgili Konulara İlgisizlik (B12-B13)

B12 (LM P12 = DK A9 ~ WM Th 19; 269) Pl. *Tht.* 174a:

SOKRATES: Söylenen o ki, Thales gökbilimiyle meşgulken [...] ve yukarı bakarken, bir kuyuya düşmüş ve Thrakeli güzel ve zeki bir genç kız onunla alay etmiş ve Thales'in gökyüzündeki şeyleri öğrenmek isterken önündeki ve ayağının dibindeki şeyleri görmediğini söylemiş.[1]

B13 (LM P13 = DK 59 A30 ~ WM Th 27) Arist. *Eth. Nic.* 6.7 1141b2–8:

İnsanlar, Thales ve onun gibi kişilerin bilge olduklarını ama kendileri için neyin yararlı olduğunu bilmediklerini

gördüklerinde basiretli olmadıklarını söyler; dahası onların olağanüstü, şaşırtıcı, zor ve tanrısal ama faydasız olan şeyleri bildiklerini, zira insanlar için neyin iyi olduğunu bulmaya çalışmadıklarını söylerler.[2]

[1] Platon'un *Theaitetos* diyaloğunda bulunan **B12** fragmanı Thales'le ilgili en meşhur öykülerden birinin, göğü incelerken kuyuya düştüğü öyküsünün en eski kaynağıdır. Platon'un muhtemelen MÖ 369 civarında yazdığı bu eser aslında epistemoloji üzerine bir diyalogdan oluşur. **B12** fragmanı ise Platon'un felsefi yaşam ile siyasi yaşam arasında bir ayrım yaptığı ve felsefi olanın üstünlüğünü savunuyor göründüğü bir *excursus*'a yani konu içinde konuyu besleyen bir yan konuya aittir. Sokrates bu konu dışı açıklamada siyasetçiyi zorunluluğun bir kölesi, filozofu ise özgür bir adam olarak betimler. Örneğin *Tht.* 172d'de siyasetçi için şöyle der: "Çocukluğundan beri mahkemelerde ve benzeri yerlerde gezinip duran şu adama bir bakın ve onu bir öğrencinin yaşamıyla, felsefeyle büyümüş olan adamla yani filozofla karşılaştırın. Bu tam da bir kölenin yetişmesini, özgür bir adamın yetişmesiyle karşılaştırmaya benzer." Kimilerine göre filozof ile siyasetçi arasındaki bu ayrım bir karikatürdür. Bu görüş için bkz. Danielle S. Allen, *Platon Neden Yazdı?* çev. Ayşe Batur (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 159-160. Ancak Sokrates'in odaklandığı konu, doğa gözlemine yani kendi teorik çalışmasına odaklanan filozofun içinde bulunduğu toplumun somut ve pratik gerçekliğinden kopmasıdır. Sokrates'in bağlamda söylediğine göre, Thales gibi bilgeler çarşıya giden yolu, meclis yerini, yasaları, kararları görmez, bilmez ve işitmez; devlet makamları için yapılan rekabeti, toplantıları ve şölenleri bilmezler; kimi yurttaşların soylu olup olmadığıyla hiç ilgilenmezler, başkalarının soyluluk derecesini, denizdeki damlaların sayısından daha az bilirler. Bu tür bilgelerin bedeni kentte dolaşır ama ruhları bu kentin küçük olduğuna inanır, onunla ilgili meseleleri hor görür, küçümser. Sokrates *Tht.* 173e ve 174a'da Thales gibi bilgelerin çevrelerindeki insanların kentteki kimliklerini merak etmediklerini, bilmediklerini, aslen insan denen canlının gerçek özünü merak ettiklerini söyler.

Sokrates, bağlamın devamında, Thales'in örneklediği türden kişilerin gülünç olmasının mukadder, yani kaçınılmaz olduğunu söyler. Böyle düşünüldüğünde, fragmanda kuyuya düştüğünde kendisiyle alay ettiği söylenen Thrakeli kız, bu eylemini filozofu küçük düşürmek için yapmamış, aksine filozofun içine düştüğü durumu gülünç bulmuştur. *Tht.* diyaloğunun 174a-c bölümünde Thales'le ilgili söylenen her şeyin aslında kendisini felsefeye veren herkes için söylenebileceği belirtilir. Bu σκῶμμα (*skomma*) yani "şaka", kuyuya düşmenin gülünçlüğü felsefeyle meşgul olan herkes için geçerlidir, burada sadece doğa gözlemi, gökyüzünün gözlemiyle ilgili bir durum söz konusu değildir, genel olarak filozofun toplumdaki yeri, insan meselelerine olan ilgisizliği ve toplumla yaşadığı çatışma ele alınır.

Hadot'ya göre Platon'un *Tht.* diyaloğunda anlattığı Thales'in kuyuya düşmesi ve alay konusu olma hikâyesi aslında bir yönüyle tüm hakikati evrensel bir görüyle kucaklamaya yönelik alıştırmaya işaret eder, bu alıştırma ölüm korkusunu yenmeye yarar. Ruhun yüceliği, Thales'in örneklediği türden bir düşüncenin evrenselliğinin meyvesidir. *Tht.*'de tanımlanan filozof yeryüzünde olan biten her şeyi aslında kuşbakışı görür, uçuşu boyunca düşüncesi her yerde gezinir, yıldızlarda ve yeryüzünde. Hadot'ya göre "işte bu nedenle, Platon filozofu mizahi bir dille aşırı derecede insani dünyada yitmiş bir yabancı gibi tanımlar ve Thales gibi, bilgenin bir kuyuya düşmesini göze alır." Burada aslında Platon birbirine zıt iki yaşam biçimine dikkat çeker: "Zihnin berraklığı içerisinde dürüst ve aziz olmayı hedefleyen, hem bilim hem de erdem olan filozofun yaşam biçimiyle filozof olmayanların yaşam biçimi. Bu sonuncular sapıklığa düşen kentte huzurlu değildir, çünkü sahte becerilere ve sahte bilgeliklere özenirler ama yalnızca kaba kuvvete erişebilirler. *Theaitetos*'ta söylenmek istenen şey, filozofun kentte, yalnızca kentin yoldan çıkardığı, kurnazlığı, becerikliliği ve kabalığı değerli bilen sıradan insanların gözünde yabancı bir soytarı gibi göründüğüdür." Bkz. Pierre Hadot, *İlkçağ Felsefesi Nedir?* çev. Muna Cedden (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2011), 76. Arendt ise çoğunluğun filozofun meşgalesine ve ilgilerinin bariz yararsızlığına doğal tepkisinin düşmanlıktan ziyade gülmek olduğunu söyler. Çoğunluk filozofa

güler, ona düşman olmaz. "Bu gülüş masumdur ve gerçekten korkutucu bir silaha dönüşebilen, ciddi anlaşmazlıklarda rakibe sıklıkla yöneltilen alaydan oldukça farklıdır." Hannah Arendt, *Zihnin Yaşamı*, çev. İsmail Ilgar (İstanbul: İletişim Yayınları, 2022), 103 vd. Ayrıca bu öykünün tarihsel bir gerçekliğinin olabileceğini düşünenler de olmuştur, buna göre Thales gündüzleri bir kuyunun içinden yıldız gözlemi yapmış olabilir. Bu görüş için bkz. M. Landmann ve J. O. Fleckenstein, "Tagesbeobachtung von Sterner in Altertum," *Vierteljahrschr. d. Naturf. Gesch.* 88 (1943): 98 vd. Akt. Dicks, "Thales", 297-298, n.8. Rossetti, *Thales the Measurer*, 159'da ise bu, "iyi uydurulmuş" (*ben trovato*) bir öykü olarak sunulur ve Platon'un çok iyi bir öykü anlatıcısı olduğu hatırlatılır.

Thales'in kuyuya düşme öyküsü LM koleksiyonunda tek bir fragmanda yer almasına rağmen WM koleksiyonunda birçok fragmanda bulunur. Örneğin Iambl. *Protr.* 14.P72-73 (WM Th 251), Euseb. *Praep. evang.* 1.29.4-5 (WM Th 269), Theodor. *Gr. aff. cur.* 1.37 (WM Th 328) ve Stob. *Anth.* 2.1.22'de (WM Th 361) Platon'un bağlamına neredeyse bire bir uyan, hatta onu temel aldığını söyleyebileceğimiz aktarımlar vardır. Ama diğer fragmanlardaki aktarımlar Platon'un bağlamına ve öyküyü ele alış biçimine tümüyle uymaz. Örneğin Hippol. *Haer.* 1.1'de (WM Th 210) Thales'in "yıldızların açıklanması ve incelenmesi konusuyla meşgul olduğu" (περὶ τὸν τῶν ἄστρων λόγον καὶ τὴν ζήτησιν ἀσχοληθεὶς, *peri ton tôn astrôn logon kai tên zêtêsin*) ve gökteki şeyleri layıkıyla anlamaya başladığını söylerken (τὰ ἄνω ἐπιμελῶς κατανοεῖν λέγων, *ta anô epimelôs katanoein legôn*) bir kuyuya düştüğü söylenir. Platon ἀστρονομέω (*astronomeô*) fiilini kullanır, bu "gökbilimiyle meşgul olmak" anlamında bir fiildir ve yapılan çalışmanın ilmî bir faaliyet olduğunu gösterir; buna karşılık yukarıdaki Hippolytos kaynağında böyle bir terim yoktur, sadece yıldızlara ilişkin λόγος (*logos*) ile ζήτησις (*zêtêsis*) kavramlarından söz edilir. Aynı kaynağın devamında Thrakeli kızla ilgili söylenenler Platon'un söyledikleriyle aynıdır. Tert. *Ad nat.* 2.4.18-19'da (WM Th 217) bir Hristiyan bakış açısıyla karşılaşırız: Thales'in tüm göğü incelerken ve gözleriyle

dolaşırken (*totum caelum examinat et ambulat oculis*) utanç verici bir şekilde bir kuyuya düştüğü (*in puteum cecidit turpiter*) söylenir; bu, Platon'un aktarımında görmediğimiz bir şekilde Thales'in örneklediği filozof tipine yönelik bir eleştiri içerir. Aktarımın kaynağı olan Tertullianus'a göre bu öyküde doğanın yaratıcısı ve yöneticisinden ziyade, doğadaki olaylara odaklanan filozofların aptal merakına (*stupida curiositas*) bir gönderme vardır. Bu aktarımdaki bir diğer farklılık ise, Thales'le alay eden kişinin bir Mısırlı olduğunun (*inrisus Aegyptio illi*) söylenmesidir. Aynı yazarın başka bir eserinde, *De an.* 6.8'de (WM Th 222) filozofun ayağının dibindeki şeyleri görmediği bilgisi tekrarlanır ama kuyuya düşme öyküsüne yer verilmez. Tertullianus'un din kaynaklı eleştirisinin bir benzerini Olympiod. *Comm. in Pl. Grg.* 26.16, Westerink'te (WM Th 456) görürüz. Diog. Laert. 1.34'te (WM Th 237) Thales'in yıldızları gözlemlemesi için yaşlı bir kadın tarafından evden dışarı çıkarıldığı, kuyuya düştüğü ve yaşlı kadının ona "ayağının altındakini göremediğin halde gökyüzünde ne olduğunu öğrenebileceğini mi düşünüyorsun?" diye sorduğu söylenir. İlginç olan şu ki, yine Diog. Laert. 2.4'te (WM Th 240) Anaksimenes'in Pythagoras'a yazdığı bir mektupta yaşlı Thales'in bir akşam hizmetçisiyle evinden dışarı çıktığı ve yıldızları gözlemlerken önündeki tümseği göremeyip bir kuyuya düştüğü ve bu şekilde öldüğü anlatılır. Yine kuyuya düşme öyküsü, Philopon. *in de An.* 3.9.432a15'te (WM Th 444) Aristoteles'in hareket teorisi ele alınırken, zihinsel etkinliğe bağlı olarak hareketten uzaklaşmayı örnekleyen anlatı olarak karşımıza çıkar. Karş. 572.38-573.4 (WM Th 445) ve 583.5-10 (WM Th 446). Görüldüğü üzere, Thales'in kuyuya düşme öyküsü farklı yazarlar tarafından farklı biçimlerde yorumlanmıştır.

[2] **B13** Aristoteles'in "Nikomakhos'a Etik" veya "Nikomakhosçu Etik" olarak bilinen Ηθικων Νικομαχεων (*Ethikôn Nikomakheiôn*) veya Latincesiyle *Ethica Nicomachea* adlı eserinden alınmıştır. **B12**'deki Thales gibi bilgelerin, içinde yaşadıkları toplumdan ve gündelik yaşamdan kopuk oldukları yargısı burada da sürmektedir. Aristoteles, bu tür kişilerin "bilge"

(σοφός, *sophos*) olmakla birlikte "basiretli" (φρόνιμος, *phronimos*) olmadıklarını söyler. "Basiretli" olarak çevirdiğimiz φρόνιμος sözcüğü gündelik yaşama ilişkin pratik zekâ ve bilgiye, ileri görüşlülüğe sahip olmayı ifade eder. Aristoteles fragmanın devamında bu tür bilgelerin "olağanüstü şeyleri" (περιττὰ, *peritta*), "hayret uyandıran şeyleri" (θαυμαστὰ, *thaumasta*), "zor şeyleri" (χαλεπὰ, *khalepa*) ve "tanrısal şeyleri" (δαιμόνια, *daimonia*) bildiklerini söyler ama ona göre bunlar aynı zamanda "faydasız şeylerdir" (ἄχρηστα, *akhresta*); bu bilgeler "insanı ilgilendiren iyi şeyleri" (ἀνθρώπινα ἀγαθὰ, *anthrôpina agatha*) aramaz. Aristoteles bu fragmandan sonra pratik zekâ, pratik bilgi, basiretin (φρόνησις, *phronêsis*) temelde insana özgü olan ve üzerinde düşünüp taşınacağımız şeylerle ilgili olduğunu ve sadece teorik bilgiden oluşmadığını söyler; örneğin insanın hazım ve sağlık için hafif etin iyi olduğunu bilmekle birlikte hangi etlerin hafif olduğunu da bilmesi gerekir. Aristoteles'in bağlamda Thales'i açık bir şekilde kötü bir örnek olarak sunduğu söylenemez, sadece iki farklı bilgi türüne ilişkin kategorik bir ayrım yapar. Bu kategorik ayrımı, sadece Aristoteles'in bu metninin yorumunu içeren Eustrat. *Comm. in Arist. Eth. Nic.* 20.331.4-16, Heylbut (WM Th 524) ve Heliodor. *Paraph. Eth. Nic.* 122.23-28, Heylbut'ta (WM Th 531) görürüz. Karş. Albert. Magn. *De caus. et proc. univ.* 1.1.2, Fauser (WM Th 556). Bununla birlikte WM koleksiyonundaki Plut. *Vit. Sol.* 3.8.1-3 80b-c'de (WM Th 110) künyeli fragmanda Solon da dâhil olmak üzere diğer bilgelerin sadece devlet adamı olarak kazandıkları başarılardan ötürü bilgelik şöhretini edindikleri, Thales'in ise bilgeliğinin sınırlarını pratik gereksinimi aşarak tefekküre kadar genişlettiği söylenir.

Pratik Yararlılık (B14-B15)

B14 (LM P14 ≠ DK ~ WM Th 22) Pl. *Resp.* 10 600a:
SOKRATES: Peki, Miletoslu Thales ve İskit Anakharsis gibi, o da sanatlarda ve başka pratik çalışma alanlarında bilge bir adama özgü işler ve birçok ustaca buluşla anılır mı?[1]

B15 (LM P15 < DK A10 ~ WM Th 28) Arist. *Pol.* 1.11 1259a 9-18:

İnsanlar, felsefenin faydasız olduğunu söyleyerek onu fakirliğinden ötürü kınadığından, bir keresinde onun henüz kış mevsimindeyken gökbilimine dayanarak bir zeytin bolluğu olacağını öngördüğü anlatılır; az miktarda parasını Miletos ve Khios'taki tüm zeytin değirmenlerinin depozitosuna yatırmış. Vakti gelip de birçok insan değirmenlere ihtiyaç duyduğundaysa, yüksek fiyattan kiralamış ve böylece çok para kazanmış. Bu olay, isterlerse filozofların kolayca zenginleşebileceğini ama yapmak istediklerinin bu olmadığını kanıtlar.[2]

[1] **B14**'ün bağlamında odak noktası Homeros'tur. Pl. *Resp.* 598d-e'de Sokrates, bazı kişilerin tragedya şairlerinin bütün sanatları, erdem ve kötülükle ilgili her şeyi, hatta tanrısal şeyleri bile bildiklerini ileri sürdüklerini aktarır. Onlara göre iyi bir şair güzel bir eser meydana getirmek istiyorsa, işlediği konuları bilmek zorundadır, yoksa bir şey yaratamaz. Sokrates bu fikre karşı çıkar, bu tür şairlerin yarattıkları şeylerin aslında gerçek değil, birer gölge olduğunu söyler. Bu şairler, kalabalık kitlelerin beğendiği sözlerindeki şeyleri gerçekte bilmezler. Şairler aslında taklitçidir, anlattıkları şeyler de gerçeğin taklitleridir. Sokrates burada, 600a-b'de, şairlerin taklit ettikleri şeylerin bilgisine gerçekten erişmiş olsalardı, taklit etmeye değil, gerçek şeyler yaratmaya odaklanacaklarını söyler, böylece şiirlerinde başkalarını övmekle uğraşmaz, kendileri övülecek kimselere dönüşürlerdi. Sokrates Homeros'un Lykurgos'un Sparta'ya ve başka devlet adamlarının başka ülkelere sağladığı türden bir katkı sağlamadığına dikkat çektikten sonra, **B14**'teki konuya gelir ve yine onun Thales ve İskit Anakharsis gibi sanatlarda ve başka pratik uğraşlarda ustaca buluşları olan biri olarak anılmadığını söyler. Anakharsis MÖ 594 civarında, eğitim görmek için Atina'ya gelmiş bir İskit prensidir. Solon'un dostu olmuş yetenekli biridir. Atina'da edindiği kültür dikkat çekti, âdeta kendi kültürüne yabancılaşmanın timsali oldu, nitekim

Diog. Laert. 1.102'de söylendiğine göre, Yunanlaşmış olarak döndüğü yurdunda töreleri esnettiği için erkek kardeşi Saulius tarafından öldürülmüştür. Diog. Laert. 1.101-105'te yaşamıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Karş. Hdt. 4.46; 76. Kendisine atfedilen birçok deyiş vardır ve bu fragmandaki bilgiye uygun olarak gemi çapası ve çömlekçi çarkını icat ettiği söylenir, bkz. Diog. Laert. 1.105. Bu fragmanın Thales'le ilgili kısmının önemi, İskit Anakharsis gibi onun da sanatlarda ya da başka uğraş alanlarında buluşları olan bir filozof olarak anılması ve en azından bu bağlamda Homeros gibi şairlere üstün olduğunun kabul edilmesidir. Ael. Arist. *Pros Kapitôna* 327.15, Dindorf'ta (WM Th 175) bu fragmandan alıntı yapılır. **B14**'le ilgili olarak bkz. Sandywell, *Presocratic Reflexivity*, 90; Andrea Wilson Nightingale, *Spectacles of Truth in Classical Greek Philosophy: Theoria in its Cultural Context* (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 24. Yedi Bilge içinde Thales ve Anakharsis için bkz. Hershbell, "Plutarch and the Milesian Philosophers", 178, n.19.

[2] **B15**'in bağlamında Aristoteles insanın farklı yollardan geçimini sağlayabileceğini anlatır ve bu fragmandan önceki bölümde para kazanmayı ikiye ayırır: Birincisi, çiftçilik ve avcılık gibi, zorunlu ve onaylanabilecek türdendir, doğadan gelir. İkincisi ise ticarete, değiş tokuşa, faizciliğe dayanır, doğadan gelmez. Aristoteles bu fragmana konu olan Thales öyküsünü ve devamında Syrakusailı Dionysios'la ilgili anlattığı öyküyü ticari faaliyette tekel yaratma örneği olarak sunar. Ancak Thales farklıdır, o fragmanın sonunda söylendiği gibi, ölçüsüz zenginlik peşinde koşmayı istemeyen filozoflara bir örnektir. Thales'in gerçekten de bu öyküde geçtiği gibi para kazanıp kazanmadığını bilmiyoruz, kaldı ki fragmanın başında fakir olduğu için kınandığı da söyleniyordu. Bu kınanma muhtemelen doğaya dair birçok şey bilmesine rağmen kendisine yararı dokunmayan bir düşünür olmasıyla ilgilidir, bu da **B13** ve kısmen **B12** ile tutarlı bir yorumdur. Ancak fragmanın devamındaki zeytin hasadı ve değirmen manipülasyonuna dayanan öykünün Thales'in gerçekten bu şekilde zengin olduğuyla ilgili tarihsel bir gerçekliğe işaret etti-

ğini düşünenler vardır, örneğin Capelle, Thales'in bu şekilde zengin olduğu fikrine daha yakın gibi görünür. Bkz. Capelle, *Sokrates'ten Önce Felsefe*, 52. Ancak Diog. Laert. 1.26'da (WM Th 237) Aristoteles'inkine benzer bir şekilde Thales'in sadece zengin olmanın kolay olduğunu göstermek için zeytin bolluğunu tahmin edip değirmenleri kiraladığı ve çok para kazandığı söylenir. Karş. Matthew D. Walker, *Aristotle on the Uses of Contemplation* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018), 212 vd. Philostr. *VA* 8.7.158'de ise (WM Th 225) Tyanalı Apollonios'un bir salgını öngörmesi, Thales'in zeytin bolluğunu ve Anaksagoras'ın göksel olayları öngörmesi örnek gösterilerek savunulur; bu, Thales'in bu öyküsünün Aristoteles'in bağlamından farklı olan ilk ve tek örneğidir. Karş. Rossetti, *Thales the Measurer*, 158 vd. DK A10'un sonunda Cic. *Div.* 1.49.111'e atıf vardır.

Özlü Sözler (B16-B18)

B16 (LM P16 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.35:

Dizeleri arasında şunlar da vardır:

"Çok laf, kişide sağduyulu bir kanaat olduğunu göstermez.
Sadece bilge olanı araştır.
Sadece değerli olanı seç.
Zira bu şekilde susturacaksın çenesi düşük adamların
geveze dillerini."[1]

B17 (LM P17 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert.

a 1.26:

[... = **B11**] Niçin çocuk sahibi olmadığı sorulunca, "çocukları sevdiğim için" cevabını verdi. Anlattıklarına göre annesi onu gençken evlenmeye zorladığında, "henüz doğru zaman değil" dermiş, genç olmadığı dönemde ısrar ettiğinde ise "artık doğru zaman değil."[2]

b 1.33:

Hermippos *Mektuplar*'ında[3] bazı insanların Sokrates'le ilgili söyledikleri bir şeyi ona yakıştırır. Zira anlattıklarına göre, talihe üç nedenden ötürü minnettar olduğunu söylermiş:

Birincisi, hayvan değil, insan olarak doğduğu için; ikincisi, kadın değil, erkek olarak doğduğu için ve üçüncüsü, barbar değil, Yunan olarak doğduğu için.[4]

c 1.35-37:

Onun şu sözleri aktarılır:

"Var olan şeylerin en eskisi tanrıdır, zira doğurulmamıştır." "En güzeli evrendir, zira tanrının bir eseridir." "En büyüğü yerdir, zira her şeyi içerir." "En hızlısı zihindir, zira her şeyin içinden geçip gider." "En güçlüsü zorunluluktur, zira her şeyi yönetir." "En bilgesi zamandır, zira her şeyi ortaya çıkarır."[5]

Ölüm ile yaşam arasında hiçbir fark olmadığını söyledi. Birisi, "O halde neden ölmüyorsun?" diye sorunca, "Çünkü arada hiçbir fark yok" cevabını verdi.

[36] Günün mü, yoksa gecenin mi daha önce geldiğini soran birine şu cevabı verdi: "Gece, bir gün önce."

Birisi, bir adamın haksızlık yaptığında bunun tanrıların dikkatinden kaçıp kaçmayacağını sordu, o şöyle cevap verdi: "İnsanın aklından geçen bile tanrıların dikkatinden kaçmaz."[6]

Zina suçu işlemediğine dair yemin edip etmemesi gerektiğini soran zina yapmış bir kişiye şu cevabı verdi: "Yalan yere yemin etmek zinadan daha kötü değil mi?"

"Zor olan nedir?" diye sorulunca, "kendini bilmek" cevabını verdi; "Kolay olan nedir?" "Başkasına tavsiye vermek"; "En tatlı olan nedir?" "Başarılı olmak"; "Tanrısal olan nedir?" "Başı ve sonu olmayan"; "Gördüğün en tuhaf şey nedir?" "Yaşlanmış bir tiran."[7]

Bir insan başına gelen talihsizliğe en kolay nasıl katlanır? "Düşmanlarının daha kötü şeylere maruz kaldığını görürse." Nasıl en iyi ve en adil şekilde yaşayabiliriz? "Başkası yaptığında kınadığımız bir şeyi yapmazsak." [37] Kim mutludur? "Bedeni sağlıklı, ruhu verimli, karakteri eğitimli olan."

Yanımızda olsunlar veya olmasınlar, dostlarımızı hatırlamamız gerektiğini söyler; ona göre görünüşümüzü değil, eylemimizi güzelleştirmemiz gerekirmiş.

"Kötü yoldan zengin olma", "Bir laf sana güvenenleri senin aleyhine döndürmesin."

"Anne babana yaptığın iyiliklerin aynısını sen de çocuklarından gör."

d 1.40:

Antisthenes'in *Silsileler*'inde[8] Phemonoe'a atfettiği, Khilon'un kendisine ait olduğunu söylediği "Kendini bil" deyişi ona aittir.[9]

B18 (LM P18 < DK A19 ~ WM Th 178) Apul. *Flor.* 18:

[... = **A13**] benim için yeterli bir bedel olur [...] benden öğrendiğin bir şeyi başkalarına aktarmaya başladığında onu kendine atfetmeyip aksine onu bulanın benden başkası olmadığını söylersen.[10]

[1] *SH* 521; *Greek Lyric Poets*, ed. ve çev. Francis Brooks (Londra: David Nutt, 1896), 76.

[2] Karş. **B11**, n.3. Thales'in evlilik ve çocuk sahibi olmayla ilgili yaklaşımına dair WM koleksiyonunda başka fragmanlar da vardır. Bunların en uzun ve detaylı olanı Plut. *Vit. Sol.* 5'ten başlayıp özellikle de 6.6.4-7.3. 81d'de (WM Th 112) Thales'in görüşlerinin aktarıldığı fragmandır. Bu aktarımı özetlersek Solon Miletos'ta Thales'i ziyaret ettiği sırada onun evliliğe ve çocuk sahibi olmaya ilgisizliğine şaşırır ve ona bunun nedenini sorar. Thales hemen cevap vermez, birkaç gün sonra bir yabancıyla anlaşır ve ona on günlük bir yolculuktan sonra Atina'dan yeni geldiğini söyletir, bundan haberi olmayan Solon yabancıya bir süredir bulunmadığı yurdunda yeni haberler olup olmadığını sorar. Yabancı, babası yurtdışında olan bir gencin ölümü dışında yeni bir haber olmadığını söyler. Solon sorduğu başka sorulardan sonra yabancının, kendi oğlundan bahsettiğini anlar ve büyük bir üzüntüye kapılır. Thales onun bu haline gülümseyerek şöyle der: "Solon, işte beni evlenmekten ve çocuk sahibi olmaktan alıkoyan şey bu. Bunlar insanların en cesuru olan senin gibi birinin bile dayanamayacağı şeylerdir ama üzülme, çünkü söylenenler gerçek değil." Metnin devamında

bunun, Hermippos'un Aisopos'un ruhunu taşıdığını söyleyen Pataikos'tan aktardığı bir öykü olduğu söylenir. Bkz. **B17b**, n.3. **B17**a'nın ikinci bölümünde yer alan Thales'in doğru zaman olmadığını söyleyerek evlenmeyi reddettiği bilgisi benzer bir şekilde Plut. *Quaest. conv.* 3.6.3 654b-c (WM Th 129) ve Stob. *Anth.* 4.22b.58'de (WM Th 368) bulunur. Karş. Stob. *Anth.* 4.22b.65 (WM Th 369).

[3] *FGrHist* 1026 F13. Smyrnalı Hermippos MÖ 3. yüzyılda yaşamış bir yazardır.

[4] Burada Sokrates ile Thales'e atfedildiği söylenen bu söz başka eserlerde Platon'a da atfedilir. Örneğin Lactant. *Div. inst.* 3.19.17 ve Plut. *Vit. Mar.* 46. Bu konuya ilişkin bir değerlendirme için bkz. Kostas Vlassopoulos, *Greeks and Barbarians* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 4 vd.

[5] Buradakine benzeyen soru cevaplar, WM koleksiyonundaki şu fragmanlarda şu şekilde geçer:

"Var olan şeylerin en eskisinin ne olduğu sorulunca, Thales 'tanrı' cevabını verdi, 'zira doğurulmamıştır.'" (*Corpus Hermeticum* Fr. 28.1, Nock/Festugiere [WM Th 90]).

En eski olan nedir? "Tanrı" dedi Thales, "zira tanrı doğurulmamıştır." En büyük olan nedir? "Yer, zira evren içindeki her şeyi kapsar, ancak bu yer evreni de içerir." En güzel olan nedir? "Evren, [153d] zira düzenli olan her şey onun bir parçasıdır." En bilge olan nedir? "Zaman, zira bazı şeyleri halihazırda ortaya çıkarmış durumdadır ve geri kalanları da ortaya çıkaracaktır." En yaygın olarak paylaşılan nedir? "Umut, zira hiçbir şeyi olmayanlarda da bulunur." En yararlı olan nedir? "Erdem, zira diğer her şeyi iyi bir kullanıma dönüştürdüğü için yararlı kılar." En zararlı olan nedir? "Ahlaki kusur, zira varlığıyla en fazla şeye zarar verir." En güçlü olan nedir? "Zorunluluk, zira sadece o yenilmezdir." En kolay olan nedir? "Doğal olan, zira insanlar çoğunlukla bizi hazların peşinden koşmaktan alıkoymaya çalışır." (Plut. *Sept. sap. conv.* 9 153c-d [WM Th 121])

Var olan şeylerin en eskisinin ne olduğu sorulunca, Thales "tanrı," cevabını verdi, "zira doğurulmamıştır." (Stob. *Anth.* 1.1.29a [WM Th 339])

Var olan şeylerin en eskisinin ne olduğu sorulunca Thales "tanrı, zira doğurulmamıştır" cevabını verdi.

En güzel olan nedir? "Evren, zira tanrının bir eseridir."

En geniş olan nedir? "Yer, zira her şeyi kapsar."

En hızlı olan nedir? "Zihin, zira her şeyin içinden hızlıca geçip gider."

En güçlü olan nedir? "Zorunluluk, zira her şeyi yönetir."

En bilge olan nedir? "Zaman, zira her şeyi ortaya çıkarır."

Neyin en zor olduğu sorulunca, aynı adam "kendini bilmek" cevabını verdi.

En kolay olan nedir? "Başkasına ne yapacağını söylemek."

En tatlı olan nedir? "Başarı."

En tanrısal olan nedir? "Başı ve onu olmayan."

Görülmesi zor olan nedir? "Yaşlı bir tiran." (*Gnom. Vat. 743,* 320 ve 321 [WM Th 564])

[6] Val. Max. 7.2.8'de (WM Th 96) söylendiğine göre Thales, insanların eylemlerinin tanrıların dikkatinden kaçıp kaçmadığı sorulunca, insanların düşüncelerinin bile tanrıların dikkatinden kaçmadığı cevabını vermiştir. Benzer bir soru ve cevabı Clem. Al. *Strom.* 5.14.96.4 (WM Th 207) ve *Gnom. Vat. 743*, 316 (WM Th 564) fragmanlarında da görürüz.

[7] WM koleksiyonunda Thales'in "yaşlı tiranın mutluluğu" olarak özetleyebileceğimiz düşüncesini içeren Ploutarkhos kaynaklı fragmanlar vardır. Örneğin Plut. *Sept. sap. conv.* 2 147a-b'de (WM Th 119) Mısır Kralı Amasis'in elçisi Niloksenos, Thales'in görülmesi en şaşırtıcı olan şeyin yaşlı bir tiran olduğunu söylemesini eleştirir, dahası yine Thales'in bir şölende en kötü vahşi hayvanın tiran, en kötü evcil hayvanın ise dalkavuk olduğunu söylediğini aktarır. Elçi, krallar tiranlardan farklı olsalar bile, bu tür sözlerden alınabileceklerini söyler. Bunun üzerine Thales bu sözün bir şaka olduğunu ve Pittakos tarafından söylendiğini, kendisinin ise yaşlı bir tiranı değil, yaşlı bir gemi kaptanını görmenin şaşırtıcı olduğunu söylediğini aktarır. Aynı eserin 152a bölümünde (WM Th 120) Solon, Bias ve Thales'in kral veya tiran üzerine fikirlerine yer verilir: Solon bir kral veya tiranın, monarşiyi demokrasiye dönüştürdüğünde

en iyi şöhrete kavuşacağını söyler, Bias ise yöneticinin en iyi şöhrete, ülkenin yasalarına boyun eğdiğinde kavuşacağını belirtir. Son olarak Thales bir yöneticinin mutluluğunun, yaşlılığa erişmesinde ve doğal bir ölümle yaşamdan ayrılmasında bulunduğunu söyler. Plut. *De gen.* 6 578c-d'de Thales'in uzun süren bir yurt dışı ziyaretinden dönünce, kendisine sorulan gördüğü en tuhaf şeyin ne olduğu sorusuna "yaşlı bir tiran" cevabını verdiği söylenir. Bağlamda bu cevabın nedeni, Thales'in veya Ploutarkhos'un kendi görüşü olarak şöyle sunulur: Şahsen zarar görmemiş bir insan bile yasalara uymayan ve ölçüsüz bir güce sahip olan yöneticiye düşman kesilir. Karş. *Gnom. Vat. 743,* 320 ve 321 (WM Th 564). Karş. Hershbell, "Plutarch and the Milesian Philosophers", 180-181.

[8] Burada bahsedilen Kinik felsefenin kurucusu Antisthenes değil, MÖ 2. yüzyılın erken döneminde yaşamış olan Rodoslu Antisthenes'tir. Muhtemelen Peripatetik olan Antisthenes'e, burada olduğu gibi, "Filozoflar Silsilesi" (διαδοχαὶ φιλοσόφων, *diadokhai philosophôn*) başlıklı bir eser atfedilir.

[9] "Kendini bil" (γνῶθι σαυτόν, *gnôthi sauton*) Yunan düşünce tarihinin en ünlü deyişlerinden biridir. Bu konuyla ilgili en eski kaynaklarımızdan olan Pl. *Prt.* 342e'de, Thales'in de dâhil olduğu Yedi Bilge'ye atfedilen kısa ve özlü deyişlerden söz edildikten sonra, 343b'de aynı Yedi Bilge'nin bilgeliklerinin meyvelerini Delphoi'daki tapınakta Apollon'a adadıkları ve "Kendini bil" ve "Aşırıya kaçma" (Μηδὲν ἄγαν, *Mêden agan*) deyişlerini oraya kazıdıkları söylenir (WM Th 20). Karş. Pl. [*Hipparch.*] 228e. Bu bilgi, Platon'a dayandırılarak Paus. 10.24.1'de de (WM Th 173) tekrarlanır. B17d'de bahsedilen Phemonoe Delphoi kehanet merkezinin ilk rahibesidir, Stob. *Anth.* 3.21.26'da (WM Th 365) Porphyrios'un "Kendini Bil Deyişi Üzerine" adlı eserine (Fr. 273 F, Smith) referansla söylendiğine göre, Pytholu tanrı yani Apollon, bu merkezde ilk Phemonoe veya Apollon'un oğlu olan Delphos'un kızı Phanothea aracılığıyla bu mesajını insanlara iletmiştir, dolayısıyla mesajın kaynağı tanrı olsa bile, ilk aktaranlar bu iki kişiden biri olabilir. Aynı fragmanın devamında bu sözün Bias, Thales veya Khilon tarafından tanrısal bir esinle söylenmiş

olabileceği ve aynı tanrının sözünü aktaran Klearkhos'a da atfedilebileceği söylenir. Aynı yerde aktarılan başka bir olasılığa göre tanrı insanların öğrenmesi gereken en iyi şeyin ne olduğunu soran Khilon'a bu deyişi söylemiştir. Ancak fragman, Aristoteles'in *Felsefe Üzerine* adlı eserine referansla, bu deyişin Khilon'dan önce Delphoi kehanet merkezine yazıldığı bilgisiyle sona erer. "Kendini bil" deyişini Khilon'la ilişkilendiren başka kaynaklar da vardır. Örneğin Thessalonikalı Antipatros'la da ilişkilendirilen anonim bir kaynağa (*Anth. Pal.* 9.366, Beckby = WM Th 89) göre bu Khilon'un söylediği bir sözdür, keza Ps.-Hyg. *Fab.* 221 (WM Th 137), Ps.-Auson. *App. A, Mor. Var.* 2'de (WM Th 290) bu bilgi tekrarlanır. Clem. Al. *Strom.* 1.14.60.3'te (WM Th 200) bazılarının bu deyişi Khilon'a atfettiği ama Khamaileon adlı yazarın tanrılarla ilgili kitabında Thales'e ve Aristoteles'in ise Delphoi'daki rahibeye atfettiği söylenir. Bu deyiş 11 ve 12. yüzyılda yaşamış olan Georgius Cedrenus'un *Compendium Historiarum* adlı eserinde (1.275 = WM Th 525) Thales'in ardında bıraktığı sözler arasında yer alır. Karş. Suda, *Lex.* 17.1-18.3 (WM Th 495); anonim bir yazar Fr. 2b, Wehrli (WM Th 569a); Nietzsche, *Platon Öncesi Filozoflar*, 122-123.

[10] Apuleius bağlamda Thales'e atfedilen bilimsel keşiflerin genel bir dökümünü yaptıktan sonra (**A13**), onu sofistlerden farklı olarak verdiği bilginin karşılığında ücret talep etmeyen biri olarak sunar. Bkz. Benjamin Todd Lee, *Apuleius' Florida: A Commentary* (Berlin: De Gruyter, 2005), 17.

Ölümü (B19)

B19 (LM P19 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.39:
Bu bilge bir spor müsabakasını izlerken sıcaktan, susuzluktan ve ilerlemiş yaşının getirdiği güçsüzlükten ötürü öldü.[1]

[1] **B12**, n.1'de de değindiğimiz gibi Diog. Laert. 2.4'te (WM Th 240) Thales'in kuyuya düşerek öldüğü söylenir. Antik literatürde Thales'in ölümüyle ilgili başka bir fragman yoktur. Karş. Rossetti, *Thales the Measurer*, 43-44. Bkz. **EK1**.

Heykeli (B20)

B20 (LM P20 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.34:

[... = **A8**] <Lobon'un[1] söylediğine göre> heykelinin üzerinde şu yazı yazar:

"Ionya'daki Miletos bu adamı, Thales'i besledi ve ortaya çıkardı,
bilgeliğiyle tüm gökbilimcilerin en eskisi olarak."

[1] Argoslu Lobon MÖ 3. yüzyılda yaşamış olan bir yazardır. *Supp. Hell.* F. 510 (WM Th 237).

Doktrin (D)

Ardında Doktrinini İçeren Yazılı Bir Eser Bırakmaması (D1-D2)

D1 (LM D1 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.23:
Bazılarına göre, geride yazılı bir eser bırakmamıştır. [... = **A6**]

D2 (LM D2 ≠ DK ~ WM Th 184) Gal. *In. Hipp. Nat. hom.* 1.27 (= p. 37.9–11 Mewaldt)
Suyu tek element olarak açıkladığını Thales'in yazdığı bir esere dayanarak kanıtlayamayız, herkes böyle olduğuna inansa da.[1]

[1] Thales'in ardında doktrinini içeren bir eser bırakıp bırakmadığı konusu oldukça tartışmalıdır. **D1**'de geride yazılı bir eser bırakmadığı söylenirken, **A5**'te Thales gibi eski Yunanlardan çok az yazılı eser kaldığı söylenir. Bununla birlikte **D1**'in devamı olan Diog. Laert. 1.23 kaynaklı **A6**'da ona "Denizcilik Gökbilimi" olarak çevirebileceğimiz Ναυτικὴ ἀστρολογία (*Nautikê astrologia*) adlı eserin atfedildiğini görürüz, ancak bu eserin Samoslu Phokos tarafından yazıldığının söylendiği de belirtilir. **A7**'de de bu eserle ilgili bilgi bulunur ama eserin adı sadece Ἀστρολογία (*Astrologia*) olarak sunulur, bununla birlikte Simpl. *in Phys.* 23.21-33, Diels'te (WM Th 409) eserin adı tam olarak yazılır. **A6**'da "Gündönümü Üzerine" (Περὶ τροπῆς, *Peri tropês*) ve "Ekinoks Üzerine" (Περὶ Ἰσημερίας, *Peri Isêmerias*) adlı eserlerin de ona atfedildiği söylenir, dahası

aynı yerde diğer şeyleri bilmenin imkânsız olduğunu düşündüğü bilgisi de yer alır. Acaba, suyun temel ilke olduğunu düşünse bile, bu bilgiyi kesinkes bilmenin imkânsız olduğunu düşündüğü için bu konuda eser kaleme almamış olabilir mi? Bu soruya kesin bir yanıtımız yoktur. Ancak **D1**'de Thales'in suyla ilgili argümanlarını içeren bir eserden bahsedilip bahsedilmediği açık değilse de, **D2**'de suyun tek element (στοιχεῖον μόνον, *stoikheion monon*) olduğunu açıkladığı bir eserin yokluğundan bahsedildiği açıktır. Bu konuda bir eser kaleme almış olsa bile, onun sonraki yazarlara ulaşmadığını düşünebiliriz. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 68'de söylendiği gibi, "Thales'in hiçbir yazısı Aristoteles'in zamanında ve belki çok daha öncesinde bile erişilebilir durumda değildi... Aristoteles <Thales'in sunduğu> nedenleri anlayacak araçlara sahip değildi ve Thales ile kendisi arasında olanaklı bir düşünce zinciri oluştururken tahminde bulunduğunu gizlemez." KRS, 88'de söylendiğine göre, İskenderiye Kütüphanesi'nde yukarıda bahsettiğimiz şüpheli *Denizcilik Gökbilimi* dışında Thales'in yazdığı hiçbir kitap yoktu. Bu konuyla ilgili olarak bkz. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 67-68, n.23; Dicks, "Thales", 298. Sonuç olarak Thales'in suyu tek ilke olarak kabul ettiği bilgisinden bahseden sonraki dönemlerde yaşamış yazarlar bile bu bilgiyi onun eserinden okumamış, ikincil eserlerden okumuştur. Dolayısıyla sadece bizlerin değil, antik yazarların da Thales'in suyla ilgili görüşlerini muhtemelen aşırı özetlenmiş ve bir ölçüde bozulmuş halleriyle öğrenmek zorunda kaldıkları söylenebilir.

İlke Olarak Su (D3-D4)

D3 (LM D3 < DK A12 ~ WM Th 29) Arist. *Metaph.* A3 983b18–22:

<Her şeyin tek bir ilkeden geldiğini iddia eden en eski filozofların> hiçbiri, o ilkenin sayısı ve türü hakkında aynı şeyi söylemez.[1] Ancak Thales [... = **A9**] onun su olduğunu söyler[2] (ve bu nedenle yeryüzünün suyun üzerinde yüzdüğünü belirtir).[3] [... = **A32a**]

D4 (LM D4 ≠ DK < WM Th 210) (Ps.-?) Hippol. *Haer.* 1.1: [... = **A12**] Her şeyin başının ve sonunun su olduğunu söyledi.[4] Zira her şey ondan hareketle bir araya getiriliyormuş, katılaşıyor ve sonra sıvılaşıyormuş; her şey ondan geliyormuş, depremler,[5] rüzgârların yoğunlaşması[6] ve yıldızların hareketleri de ondan kaynaklanıyormuş. [... = **A39**]

[1] Arist. *Metaph.* 983b'nin başında "felsefeyle uğraşan en eski kişilerin çoğunun" (τῶν δὴ πρώτων φιλοσοφησάντων οἱ πλεῖστοι, *tôn dê prôtôn philosophêsantôn oi pleistoi*) sadece maddi bir unsuru (ὕλη, *hylê*) her şeyin temelindeki ilke (ἀρχή, *arkhê*) olarak kabul ettiği söylenir. Aristoteles'in burada aktardığına göre, bu eski filozoflar, her şeyin kendisinden geldiği, kendisine dayandığı ve kendisine dönerek yok olduğu bu unsuru "element" (στοιχεῖον, *stoikheion*) ve "var olan şeylerin ilkesi" (ἀρχὴ τῶν ὄντων, *arkhê tôn ontôn*) olarak adlandırmıştır; onlara göre hiçbir şey doğmaz ve ölmez (οὔτε γιγνεσθαι... οὔτε ἀπόλλυσθαι, *oute gignesthai... oute apollusthai*), başka deyişle ne oluş vardır ne de yok oluş, altta bulunan bu ilke her zaman varlığını sürdürür. **D3** yukarıda özetlediğimiz açıklamanın ardından gelir. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 70'de söylendiğine göre, Miletoslular ἀρχή sözcüğünü "birincil töz" anlamında kullanmış olsalar da olmasalar da, bu onların zamanında yaygın bir sözcüktü; "çıkış noktası", "başlangıç" ve "oluşturucu neden" gibi iki anlamı iyi biliniyordu. Bu anlamlarıyla Homeros'ta sıkça geçer ve Aristoteles'in metinlerinde sözcüğün yaygın olarak "ilke" anlamında kullanılması yanlış değildi. Dahası, bu sözcük Thales'in genç çağdaşı olan Anaksimandros tarafından da birincil töz anlamında kullanılmıştır. Bu açıklamayı yapan Guthrie'ye göre, "arkhê öncelikle dünyadaki çoğulluğun kendisinden çıkıp geliştiği ilk hal demektir, ikinci olarak da dünyanın varlığının kalıcı temeli ya da Aristoteles'in ona verdiği adla taşıyıcı demektir. Her şey bir zamanlar suydu (ki bu *arkhê*'dir) ve filozofun bakış açısına göre her şey hâlâ sudur, çünkü geçirdiği bütün değişimlere karşın su hep aynı töz (*arkhê* ya da *physis*, ilke ya da kalıcı yapı) olarak varlığını sürdürür, ne de olsa başka töz yoktur." (Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 70)

[2] Thales'in her şeyin kaynağı olarak suyu (ὕδωρ, *hydôr*) gördüğü bilgisinin en eski kaynağı Aristoteles'in *Metafizik* eserinden alınan bu parçadır. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 67'de sonraki aktarımların Aristoteles'in otoritesinden bağımsız olmadığı söylenir, "dolayısıyla bu önermeyi Aristoteles'in yerleştirdiği bağlamda ele almalıyız." Bu bağlam **A32a** fragmanında özetlenir. Aristoteles'in *Metaph.* A3 983b'deki düşüncesine göre Thales'in suyu temel ilke kabul etmesinin nedeni, her şeyi besleyen şeyin nem olduğunu, sıcak olanın da sudan geldiğini ve yaşamın da ondan kaynaklandığını görmesi olabilir. Dahası her şeyin tohumunun nemli bir doğasının (φύσις ὑγρά, *physis ugra*) olduğuna ve suyun da nemli nesnelerin doğasının kaynağı olduğuna ilişkin gözlemi de bu görüşü savunmasında etkili olmuş olabilir. Aristoteles'in bağlamında suyun temel ilke olmasıyla ilgili başka bir bilgi bulunmaz. Aristoteles'in aktarımının tekrarı için bkz. Alex. Aphrod. *In Arist. Metaph. comm.* 24.7-25.10, Hayduck (WM Th 189), özeti için bkz. Hippol. *Haer.* 1.1 (WM Th 210).

Aristoteles'ten sonraki kaynaklarda Guthrie'yi haklı çıkaracak bir şekilde, büyük ölçüde aynı bilgi tekrarlanır, ancak farklı dönemlerde farklı filozof ve yazarların kendi gündem ve konularına uygun olarak bir değerlendirme yaptığını da görürüz. LM ve DK koleksiyonunda yer almayan bu fragmanları şöyle özetleyebiliriz: Aristoteles'e tarihsel olarak en yakın kaynak olan MÖ 1. yüzyılda yaşayan Marcus Vitruvius Pollio, *De arch.* 2.2.1'de (WM Th 85) şöyle der: "İlkin Thales suyun her şeyin ilkesi olduğunu varsaymıştır" (*Thales primum aquam putavit omnium rerum esse principium*). Aynı bilgi *De arch.* 8.pr.1'de de (WM Th 87) tekrarlanır.

MS 1. yüzyılda yaşadığı düşünülen Stoacı Heraclitus *Quaest. Hom.* 22.3-8, Buffiere'de (WM Th 94) Thales'e göre suyun, "her şeyin kozmogonik elementi" (τῶν ὅλων κοσμογόνον στοιχεῖον, *tôn olon kosmogonon stoikheion*) olduğunu söyler. (Burada geçen κοσμογόνος [*kosmogonos*] sıfatı "evrenin yaradılışıyla, doğumuyla, var oluşuyla ilgili, var oluşunda olan" anlamındadır.) Metinden Thales'in kendi açıklaması mı, yoksa Heraclitus'un yorumu mu olduğu anlaşılmasa da, bu varsayım

şöyle gerekçelendirilir: Nemli doğa (ὑγρὰ φύσις, *ugra physis*) her şeyi üretecek ve birçok biçim alacak şekilde kolayca biçimlendirilir. Bir kısmı buharlaşınca hava olur, havanın en ince kısmı tutuşup *aither*'i meydana getirir ve su çöküp çamura dönüştüğünde toprak olur. Metnin devamında, Thales'in bu gerekçelerden ötürü, dört element içinde "en nedensel element" (αἰτιώτατον στοιχεῖον, *aitiôtaton stoikheion*) olarak suyu seçtiği belirtilir. (Stoa fiziğinde αἰθὴρ'in [*aithêr*] önemi göz önünde tutulduğunda, onun da nem kökenine dayandırılması, bu açıklamanın Stoacı Heraclitus'a ait olduğunu düşündürebilir.) MS 1. yüzyılda yaşamış olan Seneca'ya göreyse (*N.Q.* 3.13.1 = WM Th 98), Thales, suyun "en güçlü *veya* en önemli element" (*valentissimum elementum*) olduğunu söylemiştir, ona göre "her şey bu elementten doğmuştur" (*ex hoc surrexisse omnia*).

Plut. *De Is. et Os.* 34 364c-d'de Thales'in "suyun her şeyin ilkesi ve kökeni" (ὕδωρ ἀρχὴν ἁπάντων καὶ γένεσιν, *hydôr arkhên apantôn kai genesin*) olduğu bilgisini Mısırlılardan öğrendiği söylenir. 2. yüzyılda yaşamış olan Lyonlu Irenaeus, Gnostiklere karşı kaleme aldığı metinde (**A40** = *Adv. haer.* 2.14.2 = WM Th 145) Valentinus'un takipçilerini ve pagan felsefesinden yararlanan diğer kişileri paganların fikirlerini Hristiyanlığa sokmakla suçlarken, Thales'in "her şeyin yaradılış kaynağının ve başlangıcının su olduğunu söylediğini" (*universorum generationem et initium aquam dixit esse*) aktarır; yazara göre, bu temel ilkenin Thales gibi su olduğunu söylemek ile Gnostikler gibi "denizin dibi, derin" anlamındaki Bythus veya Bythos olduğunu söylemek aynı şeydir. Yine Gnostiklerle ilgili başka bir aktarım için bkz. Hippol. *Haer.* 1.1 (WM Th 210); 5.9.13 (WM Th 213).

2. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmış olan Ps.-Plut. *Placit. phil.* 1.2 875c-4-d7, Lachenaud'da (WM Th 146) nispeten farklı bir yorumla karşılaşırız. "İlke" (ἀρχὴ, *arkhê*) ile "element" (στοιχεῖα, *stoikheia*) arasında bir fark olup olmadığı konusunun incelendiği bu kaynakta Aristoteles ile Platon'un bu iki unsurun birbirinden farklı olduğuna inandığı ama Thales'in "ilke ile elementlerin aynı şey olduğunu düşündüğü" (νομίζει ἀρχὴν καὶ

στοιχεῖα, *nomizei arkhên kai stoikheia*) söylenir, ancak yazara göre bu unsurlar birbirinden farklıdır; elementler bileşik unsurlardır, ilkeler ise ne bileşiktir ne de sonuçtur. Bu pasaj "Dolayısıyla Thales suya element ve ilke demekle yanılıyor" (Ἁμαρτάνει οὖν ὁ Θαλῆς στοιχεῖον καὶ ἀρχὴν λέγων τὸ ὕδωρ, *Amartanei oun o Thalês stoikheion kai arkhên legôn to hydôr*) cümlesiyle sona erer. Buna karşılık Ps.-Plut. *Placit. phil.* 1.3 875d8-f5, Lachenaud (WM Th 147) Thales'in suyu niçin temel ilke olarak gördüğünü gerekçelendirmesi bakımından önemlidir, bu gerekçelendirmede Aristoteles'in **D3, A9** ve **A32a**'daki aktarımlarından izler bulunur. Zira Thales'in felsefenin kurucusu olduğundan, Ionya ekolündeki kurucu kimliğinden ve Mısır'da felsefeyle meşgul olmasından bahsedildikten sonra suyla ilgili görüşlerine geçilir. Buna göre Thales her şeyin sudan geldiğini ve suya dönerek çözüldüğünü söylerken, ilkin nemli tohumun yaşayan her şeyin ilkesi olduğu varsayımına dayandığını belirtir; Thales'e göre, her şeyin ilkesi nemdir. İkincisi, tüm bitkiler nemden beslenir ve nem sayesinde meyve verir, nemini yitirdiğinde ise kurur. Üçüncüsü, Güneş'in ve yıldızların ateşi bile sulardan yükselen buharlardan beslenir, dolayısıyla evrenin kendisi de öyledir. Bu pasaj, **A32a**'da olduğu gibi, Homeros'un "her şeyin kökeni olan Okeanos" anlayışına referansla sonlanır. Bkz. **D7**, n.1.

Ünlü hekim Galenos'la (129-216) ilişkilendirilen bir metinde (*In Hipp. hum.* 1.1, 16.37, Kühn = WM Th 181) Thales'in iki kitaptan oluştuğu söylenen "İlkeler Üzerine" (περὶ τῶν ἀρχῶν, *peri tôn arkhôn*) adlı eserinden alıntılar bulunur, ancak Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 67, n.23'te söylendiği gibi, bu açık bir anakronizm içeren bir alıntıdır, dolayısıyla güvenilir değildir. Yakıştırma da olsa bir fikir vermesi açısından bu alıntıyı paylaşmakta fayda var: "Ünlü dört element, ki ilkinin su olduğunu söylüyor ve onu âdeta tek element olarak kabul ediyoruz, evrendeki nesnelerin birleşimi, yoğunlaşması ve biçimlenmesi için birbirlerine karışır. Bunun nasıl olduğunu birinci kitapta anlatmıştık." (τὰ μὲν οὖν πολυθρύλητα τέτταρα, ὧν τὸ πρῶτον ὕδωρ εἶναι φαμὲν καὶ ὡσανεὶ μόνον στοιχεῖον τίθεμεν, πρὸς σύγκρισίν τε καὶ πήγνυσιν καὶ σύστασιν τῶν ἐγκοσμίων πρὸς ἄλληλα συγκεράννυται. πῶς

δέ, ἤδη λέλεκται ἡμῖν ἐν τῷ πρώτῳ, *ta men oun polythrulêta tettara, ôn to prôton hydôr einai phamen kai ôsanei monon stoikheion tithemen, pros sugkrisin te kai pêgnusin kai sustasin tôn egkosmiôn pros allêla sugkerannutai. pôs de, êdê lelektai êmin en tô prôtô.*)

2. ve 3. yüzyılla tarihlenen Min. Fel. *Oct.* 19.4-5'te (WM Th 229) bazı önemli pagan filozofların Hristiyanlar gibi tek Tanrı fikrini savunduğu düşüncesi işlenirken, Thales'in suyu "nesnelerin başlangıcı" (*rerum initium*) olarak görmesi de bu duruma örnek gösterilir ve yine Thales'e Tanrı'nın her şeyi suyu biçimlendirerek yarattığı fikri yakıştırılır. Benzer bir yaklaşım için bkz. Herm. *Irr. gen. phil.* 10, Hanson (WM Th 230). Thales'in suyu temel ilke kabul ettiğini aktaran ama bunun fiziksel açıklamasını sunmayan bazı fragmanlar için bkz. Maxim. Tyr. *Dialex.* 26.2.f.1-h.2, Koniaris (WM Th 138); Sext. Emp. *Pyr.* 3.30 (WM Th 140); *Math.* 9.359-360 (WM Th 143); 10.313 (WM Th 144); Gal. *In Hipp. nat. hom.* 1.2 (WM Th 182); 1.27 (WM Th 184); Ps.-Plut. *De Hom.* 2.93, Kindstrand (WM Th 187); Diog. Oen. Fr. 6 col.1.1-2.7, Smith (WM Th 188); Alex. Aphrod. *In Arist. Metaph. comm.* 25.13-18 (WM Th 190); 26.14-23 (WM Th 191); 29.10-14 (WM Th 192); 45.14-24 (WM Th 193); 670.19-20 (WM Th 196); Clem. Al. *Protr.* 5.64.2 (WM Th 197); *Strom.* 1.11.52.4 (WM Th 198); 2.4.14.1-2 (WM Th 206); Hippol. *Haer.* 10.6.4; Achil. Tat. *Isag. exc.* (WM Th 232); Diog. Laert. 1.27 (WM Th 237); Lactant. *Div. inst.* 1.5.14-16 (WM Th 254); Arnob. *Adv. nat.* 2.9-10, Marchesi (WM Th 259). Diğer fragmanlar için bkz. WM, s.50.

Burada ele aldığımız konuyla ilgili kapsamlı değerlendirmeler ve ileri okuma için bkz. Uvo Hölscher, "Anaximander und die Anfange der Philosophie (II)", *Hermes*, 81 (1953): 385 vd.; Uvo Hölscher, *Anfängliches Fragen: Studien zur frühen griechischen Philosophie* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1968), 40 vd.; özet çevirisi: "Anaximander and the Beginnings of Greek Philosophy," *Studies in Presocratic Philosophy Volume 1: The Beginnings of Philosophy*, ed. David J. Furley ve R. E. Allen (Londra: Routledge, 2017), 306 vd.; Hans

Schwabl, "Weltschöpfung," *RE Suppl.* 9 (1962): 1514, bunlar ve başka referanslar için bkz. Jaap Mansfeld, "Aristotle and Others on Thales, or the Beginnings of Natural Philosophy (With Some Remarks on Xenophanes)," *Mnemosyne, Fourth Series*, 38.1/2 (1985): 109-110, n.1.

[3] Bkz. D7-D8.

[4] Metnin devamında Thales'in tanrıyı "başı ve sonu olmayan" (τὸ μήτε ἀρχὴν μήτε τελευτὴν ἔχον, *to mête arkhên mête teleutên ekhon*) olarak tanımladığı söylenir. Clem. Al. *Strom.* 5.14.96.4'te de (WM Th 207) Thales'in neyin tanrısal olduğu sorulduğunda "başı ve sonu olmayan" (τὸ μήτε ἀρχήν... μήτε τέλος ἔχον, *to mête arkhên... mête telos ekhon*) cevabını verdiği söylenir. Aynı aktarımı Diog. Laert. 1.36 (WM Th 237) ve *Gnom. Vat. 743*, 321'de de (WM Th 564) görürüz. Bütün bu aktarımlar, Thales'e göre suyun tanrı veya tanrısal olanla aynı şey olduğunu düşündürebilir. Karş. Otto J. Brendel, *Symbolism of the Sphere: A Contribution to the History of Earlier Greek Philosophy* (Leiden: E. J. Brill, 1977), 24-25. 11 ve 12. yüzyıl tarihli Georg. Cedr. *Comp. hist.* 1.275'te Thales'e "her şeyin başı ve sonunun ateş ve su olduğu" (ἀρχὴν τοῦ παντὸς καὶ τέλος τὸ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ, *arkhên tou pantos kai telos to pyr kai to hydôr*) fikri yakıştırılır.

[5] LM koleksiyonunda Thales'in depremin nedeniyle ilgili görüşlerini içeren fragmanlar bulunmaz. Buna karşılık WM koleksiyonunda bazı fragmanlar bulunmaktadır. Eğer bu aktarımlar doğruysa, Thales'in görüşü, depremlere tanrı Poseidon'un neden olduğu yönündeki geleneksel inanıştan önemli bir kopuş anlamına gelir. Bkz. Richard D. McKirahan, *Philosophy Before Socrates: An Introduction with Texts and Commentary* (Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 2010), 29. Lloyd da aynı kanaattedir: "...yaygın bir Yunan inancına göre depremlerden deniz tanrısı Poseidon sorumluydu. Thales'in deprem teorisi basit ve doğaya uygun bir açıklamadır ve Poseidon'a veya başka bir tanrıya atıfta bulunmaz. Farrington'dan alınan bir ifadeye göre Miletliler 'Tanrıları dışarıda bırakır.'" Bkz. Lloyd, *Eski Yunan'da Bilim*, 41. WM koleksiyonundaki fragmanlardan birinin kaynağı olan Seneca, doğa olaylarına ilişkin rasyonel ve fiziksel açıklamalara

yer verdiği eserinde Thales'in depremin nedeniyle ilgili açıklamasını aktarır (Sen. *N.Q.* 6.6.1-2 = WM Th 101): "Yer sarsıntısının nedeninin su olduğu birden fazla kişi tarafından birden farklı yolla dile getirilmiştir. Miletoslu Thales tüm yeryüzünün ister okyanus, ister büyük deniz, ister başka türlü bir su deyin, bir şekilde en eski halini koruyan bir sıvının üzerinde gezindiğini ve yüzdüğünü düşünüyordu. 'Toprak bu deniz tarafından taşınıyor' diyordu Thales, 'tıpkı ağır yükü olan büyük bir geminin, baskı yaptığı suyun üzerinde durması gibi.' [2] Thales'in neden dünyanın en ağır kısmının, ziyadesiyle hızlı değişen ve seyrek olan havayla suda yüzdürülemeyeceğini düşündüğünü açıklamak yersizdir, zira buradaki konumuz yeryüzünün konumu değil, hareketidir. Thales yer sarsıntısından suyun sorumlu olduğunu göstermek için şu açıklamayı yapıyor: Gücü ölçülebilen her depremde yeni kaynaklar ortaya çıkar. Benzer şekilde bir tarafa eğilip hafifçe yan yatan gemilere su sızdığı; aşırı yük bindirildiği için haddinden fazla ağırlaşan gemilere de ya fazla su çıktığı ya da onların limanda, sancak tarafında her zamankinden daha yüksekte olduğu görülebilir." Çeviri için bkz. Seneca, *Doğa Araştırmaları*, çev. C. Cengiz Çevik (İstanbul: Jaguar Kitap, 2021), 212. Bu, Thales'in depremi nasıl doğal bir unsur olarak suyla açıkladığını gösteren en uzun fragmandır ve Seneca'nın kaynağı Theophrastos olabilir. Bu konuyla ilgili olarak bkz. Gareth D. Williams, *The Cosmic Viewpoint: A Study of Seneca's 'Natural Questions'* (Oxford: Oxford University Press, 2012), 232; "Greco-Roman Seismology and Seneca on Earthquakes in 'Natural Questions 6'," *The Journal of Roman Studies*, 96 (2006): 129-130.

Ps.-Plut. *Placit. phil.* 3.15 896b9-c2 (WM Th 163) ve Ps.-Gal, *Hist. phil.* 86.1'de (WM Th 403) Demokritos'la birlikte Thales'in de suyu depremlerin nedeni olarak gördüğü söylenir. 3. yüzyılda yaşamış olan Philostratos'un 1. yüzyılda yaşamış olan Tyanalı Apollonios'a atfettiği bir mektupta Apollonius'un Miletosluları depremi batıl bir inanışla yorumladıkları için azarladığını ve onlara ataları olan Thales'i hatırlattığını görürüz. Bu aktarım WM koleksiyonunda Thales'in deprem öngörüsüne geç dönemde yapılmış bir referans olarak yer alır (Philostr. *Ep.* 68, Panella = WM Th 223). Bu mektubun çevirisi

için bkz. Tyanalı Apollonios, *Mektuplar*, çev. C. Cengiz Çevik (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021), 27-28.
[6] Burada geçen ve "rüzgârların yoğunlaşması" olarak çevirdiğimiz πνευμάτων συστροφὰς (pneumatôn sustrophas) tamlaması ile kastedilen rüzgârların bir araya gelip yoğunlaşarak hortum oluşturmasıdır. Karş. Georg. Cedr. *Comp. hist.* 1.275 (WM Th 525); Hippolytus, *Refutation of All Heresies*, çev. M. David Litwa (Atlanta: SBL Press, 2016), 11.

Evren (D5)

D5 (LM D5 = DK A13b ~ WM Th 155) Aet. 2.1.2 (Ps.-Plut.) Thales ve onun peşinden gidenler evrenin tek olduğunu <düşünmüştür>.[1]

[1] = Ps.-Plut. *Placit. phil.* 2.1 886b8 (WM Th 155). Filozoflar evrenin sayısı konusunda farklı görüşleri savunmuştur. Thales ve takipçilerinin "evrenin tek olduğunu" (ἕνα τὸν κόσμον, *ena ton kosmon*) düşündükleri yönündeki bilgi, WM koleksiyonundaki başka fragmanlarda da bulunur. **D5**, WM koleksiyonunda Ps.-Plut. *Placit. phil.* 2.1 886b8 (WM Th 155) künyesiyle yer alır. Bu fragman Cyril. Al. *Adv. Iul.* 2.14 572a'da da (WM Th 377) tekrarlanır, Ps.-Gal, *Hist. phil.* 44.2'de ise (WM Th 396) sadece Thales'in adı anılır (Θαλῆς ἕνα τὸν κόσμον, *Thalês ena ton kosmon*). Theodor. *Gr. aff. cur.* 4.15'te (WM Th 332) Pythagoras, Anaksagoras, Parmenides, Melissos, Herakleitos, Platon, Aristoteles ve Zenon'un yanı sıra Thales'in de tek evren teorisini, buna karşılık Anaksimandros, Anaksimenes, Arkhelaos, Ksenophanes, Diogenes, Leukippos, Demokritos ve Epikouros'un ise çok evren teorisini savunduğu söylenir. Stob. *Anth.* 1.22.3b'de ise (WM Th 352) tek evren teorisini savunanlara Empedokles ve Ekphantos da eklenir. Bu aktarımların yanı sıra, Ps.-Plut. *Placit. phil.* 3.9 895c7-8 (WM Th 160), Euseb. *Praep. evang.* 15.55.1 (WM Th 278) ve Ps.-Gal, *Hist. phil.* 81.1'de (WM Th 401) Thales'e "tek bir yeryüzü olduğu" (μίαν εἶναι τὴν γῆν, *mian einai tên gên*) fikri de yakıştırılır. Ancak bu aktarımların hiçbirinde Thales'in tek evren veya tek yeryüzü fikir-

lerini nasıl gerekçelendirdiğine dair bilgi yoktur, dahası Thales'in, merkezinde suyun bulunduğu kozmolojik ve fiziksel açıklamalarını evrenin veya yeryüzünün tekliğine ilişkin görüşüyle ilişkilendirmek oldukça zordur. Karş. Andrew Gregory, *Ancient Greek Cosmogony* (Bristol: Bristol Classical Press, 2007), 29-30.

Göksel Cisimler (D6)

D6 (LM D6 = DK A17a) Aet.

a 2.13.1 (~ WM Th 157) (Ps.-Plut.):

Thales: Yıldızlar topraktan ve ateşten oluşur.[1]

b 2.20.9 (~ WM Th 355) (Stob.):

Güneş topraktan oluşur.[2]

[1] = Ps.-Plut. *Placit. philos.* 2.13 888d3-5 (WM Th 157). Bu bilgi Euseb. *Praep. evang.* 15.30.1'de (WM Th 274) sözcüğü sözcüğüne tekrarlanır; Theodor. *Gr. aff. cur.* 4.17 (WM Th 333), Stob. *Anth.* 1.24.1a (WM Th 354) ve Ps.-Gal. *Hist. phil.* 56.1'de de (WM Th 398) bulunur. Bununla birlikte Achil. Tat. *Isag. exc.* 11.1-2'de küçük bir farkla "yıldızların özünün topraktan ve ateşten olduğu" (γηΐνην ἔμπυρον εἶπε τὴν τῶν ἀστέρων οὐσίαν, *gêinên empyron eipe tên tôn asterôn ousian*) söylenir.

[2] = Stob. *Anth.* 1.25.3b (WM Th 355). Güneş'in de diğer yıldızlar gibi "topraktan" oluştuğu bilgisi Euseb. *Praep. evang.* 1.8.3 (WM Th 260) ve Theodor. *Gr. aff. cur.* 4.21 (WM Th 334) künyeli fragmanlarda da bulunur. Bunun yanı sıra Ps.-Plut. *Placit. phil.* 2.24 89f.1-5 (WM Th 158), Euseb. *Praep. evang.* 15.50.1 (WM Th 277) ve Theodor. *Gr. aff. cur.* 4.21'de (WM Th 334) Ay'ın da topraktan oluştuğu söylenir.

Yeryüzü (D7-D8)

D7 (LM D7 < DK A14 ~ WM Th 30) Arist. *Cael.* 2.13 294a28–32:

Başkaları <yeryüzünün> suyun üzerinde yüzdüğünü söyler. Miletoslu Thales'in yaptığını söyledikleri, bize ulaşan en

eski açıklamaya göre, yeryüzü bir tahta parçası veya bu türden bir şey gibi <suyun üzerinde> yüzerek durur (zira bu tür şeylerin hiçbiri havada durmaz ama suyun üzerinde durur). [... = **A33a**].[1]

D8 (LM D8 < DK A15 ~ WM Th 99) Sen. *N.Q.* 3.14:
Nitekim <Thales> yeryüzü küresinin suyun üzerinde durduğunu, bir gemi gibi taşındığını ve sarsıldığı söylendiğinde ise, aslında suyun hareketinden ötürü dalgalandığını belirtir. Dolayısıyla tüm dünya suyun içinde olduğundan, suyun, nehirlerin akmasını sağlayacak şekilde taşması şaşırtıcı değildir.

[1] Thales'e göre yeryüzünün suyun üzerinde yüzdüğü bilgisinin en eski kaynağı Aristoteles'in bu ve D3'teki (*Metaph.* A3 983b18–22) aktarımıdır. Aristoteles bu aktarımın devamında (**A33a**) yeryüzünü taşıyan suyun da havada duramayacağını hatırlatarak Thales'in bu görüşünü eleştirir, zira ona göre yeryüzü havada duramıyorsa, su da havada durabilecek bir doğaya sahip değildir; yine hava sudan daha hafiftir, aynı şekilde su da yeryüzünü oluşturan topraktan daha hafiftir, o halde daha hafif olan, doğası gereği daha ağır olanın altında nasıl durabilir? Aristoteles, Thales gibi düşünürlerin, sorunu yeterli olmayan bir noktaya kadar araştırdıklarını düşünür, oysa ona göre araştırma, araştırılan nesnenin olanaklı kıldığı yere kadar sürdürülmelidir. Bu sadece gözleme dayalı bir akıl yürütmeyle bile varılabilecek bir eleştiridir. Sonuç itibarıyla Thales'in, gerçekten böyle bir düşüncesi var idiyse, onu nasıl gerekçelendirdiği Aristoteles'in aktarımlarından anlaşılamamaktadır. KRS, 90'da Aristoteles'in Thales'in yeryüzünün suyun üzerinde yüzdüğü görüşüne ilişkin, yukarıda özetlediğimiz nihai yargısının aslında Aristoteles'in Thales'in düşünme yönteminin olası doğasını ne kadar az anladığını gösterdiği söylenir. Tarihsel olarak Aristoteles'e en yakın kaynak olan Seneca'nın D8'deki ve aynı eser, 6.6.1-2'deki aktarımları daha çok Thales'in yer sarsıntısının nedenini suyla açıklamasıyla ilgilidir, ancak yine de Thales'in her şeyin sudan geldiği teorisiyle birlikte düşünül-

düğünde, Aristoteles'in aktarımına nazaran daha derli toplu bir açıklama olarak görülebilir. Bkz. **D4**, n.5. Benzer bir açıklamayı Hippol. *Haer.* 1.1'de de (WM Th 210) görürüz; Thales'e göre her şey sudan gelir, katılaşır ve yine ona dönerek çözülür ve yine her şey onun üzerinde yüzer. Thales'in bu görüşüyle ilgili, Albertus Magnus gibi daha geç tarihli kaynaklar da vardır (*Meteorologia* 3.2.4 = WM Th 554), ancak özellikle de Simpl. *in Cael.* 522.13-18 (WM Th 426) bizi yeniden Aristoteles kaynağına geri döndürür, zira Aristoteles'in bu görüşü reddettiğini söylerken, Thales'in bu düşünceyi Mısırlıların anlattığı bir mitten öğrenmiş olabileceği varsayımını paylaşır. KRS, 90'da da, yukarıda değindiğimiz Aristoteles'in konuyla ilgili nihai yargısının yetersizliğine bağlı olarak Thales'in yeryüzünün suyun üzerinde yüzdüğü düşüncesinin yakın doğu ve muhtemelen Mısır kaynaklı olduğu söylenir. Ancak eğer bu konuyla ilgili temel kaynağımız Aristoteles ise, burada dikkat çekilmesi gereken birkaç husus vardır: Bunlardan ilki Aristoteles'in yeryüzünün suyun üzerinde yüzdüğü değil, genel olarak her şeyin sudan geldiği fikrini mitolojiyle ilişkilendirmiş olmasıdır, bunun da kaynağı **D3**'ün devamıdır. İkincisi Aristoteles'in referans gösterdiği mitolojik aktarımlar Mısır değil, doğal olarak Yunan kökenlidir. Aristoteles'in *Metaph.* 983b30'dan itibaren anlattığına göre (**R32a**), çok eski çağlarda yaşayan ve tanrılar üzerine ilk defa düşünen insanlar (πρώτους θεολογήσαντας, *prôtous theologêsantas*) Okeanos ile Tethys'i yaradılışın anne babası olarak (τῆς γενέσεως πατέρας, *tês geneseôs pateras*) kabul etmiş ve tanrılara Styks adını verdikleri su adına yemin etmişlerdi. En eski olan en saygıdeğer olandır ve en saygıdeğer olana yemin edilir. İlk unsura ilişkin bu görüşün eski ve zamanında muteber olup olmadığı her zaman tartışmalı olacaktır, ancak Thales'in ilk nedene ilişkin görüşünün bu olduğu anlatılmaktadır. Aristoteles'in, neredeyse *Metaph.* 984a5'e kadar uzanan bu açıklaması Thales'in kozmolojik görüşüne ilişkin en eski yorumdur. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 73'e göre Aristoteles Okeanos ile Tethys'ten bahsederken aklında Hom. *Il.* 14.201 ve 246 dizeleri vardır, ilkinde "tanrıların atasının Okeanos ve anasının ise Tethys" (Ὠκεανόν τε, θεῶν

γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν, *Ôkeanon te, theon genesin, kai mêtera Têthyn*) olduğu söylenirken, ikincisinde "tüm soyların kendisinden doğduğu Okeanos" (Ὠκεανοῦ, ὃς περ γένεσις πάντεσσι τέτυκται, Ôkeanou, *os per genesis pantessi tetuktai*) denir. Aynı eser, 71-74'te Thales'in her şeyin sudan geldiği ve yeryüzünün suyun üzerinde yüzdüğü görüşünün mitteki olası öncüllerini içeren yakın doğu, Mısır ve Yunan kaynağı ele alınır. O'Grady'nin Aristoteles'in Thales'i yanlış anlamış olabileceğiyle ilgili argümanları için bkz. Patricia F. O'Grady, *Thales of Miletus* (Londra: Routledge, 2016), 87-107 ve Couprie, *Heaven and Earth in Ancient Greek Cosmology*, 64-67. Bu konuya ilişkin farklı değerlendirmeler için bkz. Patricia Curd, "Eleatic Arguments," *Method in Ancient Philosophy*, ed. Jyl Gentzler (Oxford: Clarendon Press, 2001), 3-4 ama özellikle de n.3; KRS, 91 vd.; G. E. R. Lloyd, *Polarity and Analogy: Two Types of Argumentation in Early Greek Thought* (Bristol: Bristol Classical Press, 1966), 396 vd.; McKirahan, *Philosophy Before Socrates*, 28-29; Jonathan Barnes, *The Presocratic Philosophers* (Londra: Routledge, 2005), 7; Pascal Nouvel, *The Four Ways to Construct Narratives on Origins* (Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2020), 24-25; Keith M. May, *Nietzsche on the Struggle between Knowledge and Wisdom* (Londra: Palgrave Macmillan, 1993), 2-3; J. C. Davies, "Mythological Influences on the First Emergence of Greek Scientific and Philosophical Thought," *Folklore*, 81.1 (1970): 29 ve 32; Michael C. Stokes, "Hesiodic and Milesian Cosmogonies: II," *Phronesis*, 1963, 8.1 (1963): 15 vd.; Donald V. Morano, "Thales and the Dawn of Western Philosophy," *Journal of Thought*, 10.3 (1975): 201 vd; Vernant, *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce*, 154.

Nil Nehri'nin Taşmasının Nedenini Açıklaması (D9)

D9 (LM D9 = DK A16 ~ WM Th 164) Aet. 4.1.1 (Ps.-Plut.): Thales, Mısır'da aksi yönden esen Etesios Rüzgârlarının, Nil'in su kütlesini yükselttiğini, zira kendisiyle karşılaşan kabarmış denizin Nil'i geri püskürttüğünü düşünür.[1]

[1] = Ps.-Plut. *Placit. phil.* 4.1 897f1-5 (WM Th 164). KRS, 80'e göre bu fragmanın kaynağı günümüze ulaşmayan bir Peripatetik eser olabilir, bu yüzden bu güvenilir bir kaynak olarak değerlendirilebilir veya sadece spekülatif bir değerlendirme olarak görülebilir. Bkz. Diels, *Doxographi Graeci* 226 vd. Thales'in Nil Nehri'nin taşmasının nedeniyle ilgili WM koleksiyonunda başka fragmanlar da vardır ve onlardaki bilgiler D9'daki bilgiyle örtüşmektedir. Örneğin Diod. Sic. *Bibl. hist.* 1.38.1-2 (WM Th 82) ve Sen. *N.Q.* 4a.2.22'de (WM Th 100) söylendiğine göre, Thales'in açıklaması özetle şudur: Her yıl en sıcak günlerde esen Etesios Rüzgârları nehrin ağzına doğru karşı yönden esince, onun denize dökülmesine engel olur, böylece nehir geriye doğru akarak taşar ve daha aşağıda bulunan Mısır topraklarını sular. (Etesios adı "yıl" anlamındaki ἔτος [*etos*] sözcüğünden gelir.) Aynı bilgi farklı cümlelerle şu fragmanlarda da yer alır: Diog. Laert. 1.37 (WM Th 237), Ps.-Gal. *Hist. phil.* 89.1-3 (WM Th 404). Bir 7. yüzyıl kaynağı olan Theoph. Sim. *Hist.* 7.17.9-10'da (WM Th 476) aynı bilgi paylaşıldıktan sonra, Thales'in görüşünün kolayca çürütülebileceği söylenir. Yazara göre, Thales'in açıklaması doğru olsaydı, Etesios Rüzgârlarının diğer nehirler üzerindeki etkisinin de aynı olması gerekirdi. 13. yüzyılla tarihlenen ve Aristoteles'in Nil Nehri'nin taşmasıyla ilgili yazdığı eserin çevirisi olduğu iddia edilen *Liber Aristotelis de inundacione Nili* başlıklı Latince bir metinde de (WM Th 548) önce Thales'in görüşü paylaşılır, sonra çürütülür. WM, n.1'de de söylendiği gibi bu eserin Theophrastos'a ait olduğunu düşünenler de olmuştur.

Rossetti, *Thales the Measurer*, 129'da da dile getirildiği gibi, Yunan düşünürlerin Nil Nehri'nin taşmasına olan ilgisinin en eski kaynağı Hdt. 2.20.1-2'dir (A16 DK = WM Th13 ≠ LM), burada Herodotos bazı Yunanların Nil Nehri'nin taşmasına üç açıklama getirdiğini söyler. Herodotos'un, itibar etmediğini söylediği bu açıklamalardan biri Etesios Rüzgârlarının Nil Nehri'nin denize akmasına engel olacak şekilde eserek taşmasına neden olduğu yönündeki açıklamadır, ancak yazara göre bu rüzgârlar olmadığında da Nil Nehri aynı şekilde taşmaktadır. Rossetti (130), Thales'in adını anmamış olsa

da Herodotos'un aklında Thales'in de olduğunu söyler ve yukarıda değindiğimiz Diod Sic. ve Sen. kaynaklarındaki aktarımlardan söz eder. Yazarın özellikle de Seneca kaynağında söz edilen Euthymenes'in Nil Nehri'ne olan ilgisine ilişkin aktarımı dikkate değerdir. KRS, 80'de Thales'in Nil Nehri'ni yerinde görmüş veya nehirle ilgili bilgiyi Miletoslu tacirlerden öğrenmiş olabileceği ihtimallerinden söz edilir, sonuç itibarıyla Mısır coğrafyasına dair bilgi sahibi olduğu düşünülebilir. Ayrıca Mısır kökenli geometrinin başlangıcını, Nil Nehri'nin taşmasından ve toprakların şeklini bozmasından ötürü toprakların sınırlarını düzeltme isteğiyle ilişkilendiren bir değerlendirme vardır, bu değerlendirmeye göre Thales'in geometriye olan ilgisi ile Nil Nehri'nin taşmasının nedenini araştırması arasında bir ilişki olabilir. Bkz. George J. Allman, "Greek Geometry from Thales to Euclid," *Hermathena*, 3.5 (1877): 161-162; Matthew Hanrahan, "The Relations between Greece and Egypt during the VIIth and VIIIth Centuries B.C.: Part II," *University Review*, 2.7 (1961): 37; T. L. Heath, "Greek Mathematics and Science," *The Mathematical Gazette*, 32.300 (1948): 123. Farklı değerlendirmeler için bkz. Rossetti, *Thales the Measurer*, 129-137; Dicks, "Thales", 304; Georgia L. Irby, *Conceptions of the Watery World in Greco-Roman Antiquity* (Londra: Bloomsbury Academic, 2023), 76-77; Davies, "Mythological Influences on the First Emergence of Greek Scientific and Philosophical Thought", 28-29.

"Her şey tanrılarla doludur" ve Ruh Anlayışı (D10-D11)

D10 (LM D10 < DK A22 ~ WM Th 32) Arist. *De an.* 1.5 411a7–8:

> [...] Thales her şeyin tanrılarla dolu olduğunu <düşünüyordu>.[1]

D11 a (LM D11a = DK A22 ~ WM Th 31) Arist. *De an.* 1.2 405a19–21

> Aktarılanlardan, Thales'in ruhu, hareket ettiren şey olarak yorumladığı anlaşılmaktadır, zira mıknatısın da, demiri hareket ettirdiği için, bir ruhu olduğunu söylemiş.[2]

b (LM D11b < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.24 [... = **A37**] Aristoteles [**D11a**] ve Hippias'ın söylediğine göre <Thales> cansız nesnelere de bir ruh atfetmiş, mıknatısı ve amberi kanıt olarak göstermiş.[3]

[1] **D10**'daki Aristoteles'in aktarımından önce Pl. *Leg.* 899b'de herhangi bir düşünüre atıfta bulunulmadan her şeyin tanrılarla dolu olduğu görüşü aktarılır. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 78'de söylendiği gibi, bu söz "bilgeliğiyle ünlü herhangi bir kişiye yakıştırılan muallak vecizelerden biri"dir. Karş. KRS, 95 ve n.1. Aristoteles'in **D10**'daki aktarımı **A34a** fragmanında öncesiyle birlikte tekrarlandığından iki fragmanı birlikte değerlendirmek gerekir. Aristoteles **A34a**'da bazılarının <ruhun> evrene karışmış olduğunu söylediğini ve belki de Thales'in her şeyin tanrılarla dolu olduğunu (= **D10**) düşünmesinin nedeninin bu olduğunu söyler. Aristoteles'in bağlamına baktığımızda, her şeyin tanrılarla dolu olduğu görüşünün **D11a-b**'de aktarılan ruh anlayışıyla iç içe geçtiğini görürüz. (Bu iki görüşün LM koleksiyonunda aynı alt başlık altında yer almasının nedeni bu olabilir.) Aristoteles **D10** ile **D11a**'nın ardından "her şeyin tanrılarla dolu olduğu" görüşünü değil, ruhun evrene karışmış olduğu görüşünü açıklar, bu yüzden onun açıklaması ziyadesiyle ruh anlayışıyla ilgilidir. Karş. Aristotle, *De anima*, çev. R. D. Hicks (Cambridge: Cambridge University Press, 1907), 297. Ruh anlayışından bağımsız bir şekilde **D10**'un içeriğine uygun olarak tarihsel açıdan Aristoteles'e en yakın kaynak Cicero'dur. Cic. *Leg.* 2.26'da (WM Th 76) kentlerde tanrılara adanmış tapınaklar olmasının kentler için faydalı olduğu görüşü savunulurken önce Pythagoras'ın ibadet sırasında zihnimizde sadece inanç ve dinî bir düşünce olması gerektiği düşüncesi paylaşılır, ardından Thales'e "insanların, gördükleri her şeyin tanrılarla dolu olduğunu düşünmesi gerektiği" (*homines existimare oportere, omnia <quae> cernerent deorum esse plena*) düşüncesi atfedilir ama açıklaması yapılmaz, bağlam ibadetle sınırlıdır. Karş. Andrew R. Dyck, *A Commentary on Cicero, De Legibus* (Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2004), 330; John Scheid, "Sacrifices of Gods and

Ancestors," *A Companion to Roman Religion*, ed. Jörg Rüpke (Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2011), 278 vd. Bu konuyu içeren WM koleksiyonundaki diğer fragmanlarda bazı içerik ve terim farklılıkları bulunur. Örneğin Diog. Laert. 1.27'de (**A34b** = WM Th 237) "evrenin hem canlı hem de tanrısal güçlerle dolu olduğu" (καὶ τὸν κόσμον ἔμψυχον καὶ δαιμόνων πλήρη, *kai ton kosmon empsykhon kai daimonôn plêrê*) söylenir. Burada "canlı" olarak çevirdiğimiz ἔμψυχος (*empsykhos*) sıfatı aslında "ruh sahibi olan" (ψυχή, *psykhê*) anlamındadır; başka deyişle, canlılığın nedeni ve göstergesi ruh sahibi olmaktır ve evrenin hem ruh sahibi hem de canlı olduğu görüşü tek bir sözcükle ifade edilmiş olur. Bu cümlenin ikinci bölümünde ise, Aristoteles'in aktarımından (θεῶν, *theôn*) farklı olarak, evrenin tanrılarla değil, "tanrısal unsurlarla" (δαιμόνων, *daimonôn*) dolu olduğu söylenir. Burada geçen δαίμων (*daimôn*) sözcüğü "tanrı, tanrıça, tanrısal güç, bireylerin yazgısını belirleyen güç, vb." anlamlarda kullanılır ama burada "tanrısal güç" anlamındadır. Karş. Hom. *Od.* 3.27. Bkz. KRS, 97, n.1. Aristoteles'in **D10** ve **A34a**'daki aktarımının yorumunu içeren Them. *In de An.* 3.35.26-29'de (WM Th 302) yine ruhun her şeye nüfuz ettiği yani tüm evrene karıştığı ve "her bir parçasının canlı olduğu" (πᾶν αὐτοῦ μόριον ἔμψυχον εἶναι, *pan autou morion empsykhon einai*) ve Thales'in bu yüzden her şeyin tanrılarla dolu olduğunu söylediği bilgisi bulunur. Stob. *Anth.* 1.1.29b'de (**A35**, WM Th 340) yine her şeyin canlı ve tanrısal güçlerle dolu olduğu ve "tanrının evrenin zihni" (νοῦν τοῦ κόσμου τὸν θεόν, *noun tou kosmou ton theon*) olduğu bilgisi yer alır. Dahası bu fragmanda su elementinin, her şeyi harekete geçiren tanrısal kuvvet (δύναμιν θείαν, *dynamin theian*) olarak her şeyde bulunduğu belirtilir. Themistius'tan sonraki başka bir Aristoteles yorumunda Simplicius, *in de An.* 73.19-23'te (WM Th 424) kendisinin Hristiyan perspektifine uygun bir değerlendirme yaparak kimsenin her şeyi yaratan, tamamlayan ve sürdüren Tanrı'nın her şeyde bulunduğu bilgisinden şüphesinin olmayacağını belirtir. Ancak devamında Thales'in tanrılar her şeye nüfuz ettiği için, her şeyin tanrılarla dolu olduğu görüşünün

saçma olduğunu söyler, burada Tanrı'nın yaratıcı unsur olması ile basit bir şekilde her şeye nüfuz etmesi arasında bir karşıtlık kurulmaktadır; hiç kuşku yok ki, bu ne Aristoteles'in ne de Thales'in bağlamına uygun bir değerlendirmedir. Vernant tanrısal su anlayışını şöyle yorumlar:

> "Thales'in su kavramı, mitolojide iki farklı tanrı grubuna atfedilen iki gücü kendi bünyesinde birleştirdi. Mitoloji var etme/oluşturma kabiliyetini Gaia, Nyks ve Okeanos gibi birincil tanrıların yani en eski tanrı kuşağının özelliği olarak görürken, hükmetme kabiliyetini yani iktidar ve hükümdarlığı 'sonradan gelme' Zeus'a ayırmıştı. Buna karşılık doğayla ilgilenen filozoflar açısından evrendeki düzen kâinatı yöneten bir tanrının buyruğuyla oluşmuş olamazdı. Evrenin işleyişini belirleyen ve doğaya ilişkin olan yasa, evreni aşama aşama oluşturan 'ana element'te en başından beri var olmak zorundaydı." (Vernant, *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce*, 150-151)

[2] **D10** ve **A34a**'da her şeyin tanrılarla dolu olduğu fikrinin, tüm evrene nüfuz eden "ruh" anlayışı olmadan anlaşılamayacağı açıktır. Bu yüzden **D11a** ve **b** bütünleyici karakterdedir. Aristoteles **D11a**'da Thales'in ruhu "hareket ettiren" (κινητικόν, *kinêtikon*) bir şey olarak gördüğünü söyler, o halde tüm evrene nüfuz eden ruh, ondaki hareketliliğin nedenidir. KRS, 95'te söylendiğine göre, bu fragman Thales'in tüm evreni canlı ve hareketli gördüğüne işaret eder. Aristoteles, fragmanın devamında Thales'in ruh için demiri çeken "taş" yani "mıknatıs" (λίθος, *lithos*) benzetmesinden yararlandığını söyler. Simpl. *in de An.* 31.20-26'da da (WM Th 422) bulunan bu benzetmeyi Diog. Laert. 1.24'te de (**D11b**) görürüz, yazarın kaynaklarından biri yine Aristoteles'tir ama benzetmeden bahsederken "taş" yerine "mıknatıs taşı" (λίθος μαγνήτιδος, *lithos magnêtidos*) tamlamasını kullanır. Karş. Philopon. *in de An.* 86.11-35 (WM Th 442). Themistius'un Aristoteles'in bu metnine yazdığı bir yorum metninde (*In de An.* 3.13.21-25, WM Th 301) "Herakles *veya* Herakleia taşı" (λίθου τῆς ἡρακλείας, *lithou tês hêrakleias*) tamlaması bulunur, bu muhtemelen Lydia'nın sınırında bulunan Herakleia kasabasıyla ilişkilendirilen bir taştır. Bkz. Amedee Guillemin,

Electricity and Magnetism, çev. ve ed. Silvanus P. Thompson (Londra: Macmillan and Co., 1891), 9, n.2; Mioara Mandea, *The Magnetic Declination: A History of the Compass* (Cham: Springer, 2022), 23; John F. Healy, *Pliny the Elder on Science and Technology* (Oxford: Oxford University Press, 1999), 155 vd. Bununla birlikte Aetius kaynaklı **A36**'dan (WM Th 165) öğrendiğimize göre, Thales ruhun "her zaman hareket eden" (ἀεικίνητον, *aeikinêton*) ve "kendi kendine hareket eden" (αὐτοκίνητον, *autokinêton*) nitelikte olduğunu söyleyen ilk kişidir. Aristoteles'te bulunmayan bu bilgi 5. yüzyıl tarihli Nem. Emes. *De nat. hom.* 2.68-69'da (WM Th 323) ve Stob. *Anth.* 1.49.1a'da (WM Th 360) tekrarlanır. Theodor. *Gr. aff. cur.* 5.17'de (WM Th 336) Thales'in ruhu "hareketsiz" (ἀκίνητον, *akinêton*) olarak nitelediği söylenir. Bu fragmanların hiçbirinde en eski kaynağımız olan Aristoteles'in söylediklerinden daha fazla bilgi bulunmaz. Bu yüzden hem her şeyin tanrılarla dolu olduğu hem de cansız nesnelerin bile bir ruhunun olduğu görüşlerinin, Thales tarafından savunulmuş olsalar bile, nasıl temellendirildiklerini kesinkes bilme şansımız yoktur. Nitekim KRS, 97'de Thales'in her şeyin tanrılarla dolu olduğu yönündeki inancının niteliği anlaşılamaz bulunur. Thales'e atfedilen fragmanlardaki açıklamalar öyle yetersizdir ki, tüm evrenin tanrılarla dolu olduğu düşüncesi evrende tanrıların bulunmadığı yerlerin olup olmadığı konusunda bile bir kafa karışıklığına neden olur. Karş. KRS, 97-98. Ancak yine de mevcut fragmanlardan hareketle Thales'in mitolojik bakış açısından uzaklaştığı yargısına varmak mümkündür. Örneğin Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 79'a göre burada ele aldığımız pasajlar, mite dayalı düşünceye ait bilinçdışı bir kalıntı barındırsa bile, Thales'in bilinçli zihin yapısının böyle bir evreyi tümüyle geride bıraktığını da gösterir. "Thales'in akıl yürütmesinde bir bilimsellik vardır ve akıl yürütmesinin temeli de manyetizma gibi açıklanmamış çarpıcı bir fenomenin gözlemlenmesidir." (79) Dahası, "ebedi yaşam yalnızca tanrısal olanın özelliğidir. Bu yüzden Thales halk dininin insan biçimli tanrılarını reddettiyse de, o dinin dilini muhafaza ederek özel bir anlamda bütün dünyanın tanrılarla dolu olduğunu söyledi." (80) Bu minvaldeki önemli yorumlardan biri de Jaeger'e

aittir; ona göre Thales'in bahsettiği su, deneyim dünyasının gözle görülür bir parçası olmasına rağmen, nesnelerin kökenine ilişkin görüşü, onu teolojik yaradılış mitlerine çok yaklaştırır ya da bu mitlerle rekabete sürükler. "Zira teorisi tamamen fiziksel gibi görünmekle birlikte," der Jaeger, "Thales, besbelli ki onu aynı zamanda bizim metafizik diyebileceğimiz bir karaktere sahip bir şey olarak düşünmüştür. Bu olgu, Thales'in bize şifahen ulaşmış olan (tabii hakikaten Thales'e kadar uzanıyorsa) tek bir ifadesiyle kendini açığa vurur: Her şey tanrılarla doludur." Jaeger, Thales'in mıknatıslara ve manyetizmaya olan ilgisine dikkat çekerek her şeyin tanrılarla dolu olduğu fikrinin şu anlama geldiğini savunur: "Her şey, yaşayan gizemli güçlerle doludur; canlı ve cansız doğa arasındaki ayrımın gerçekte hiçbir dayanağı yoktur, zira her şeyin bir ruhu vardır." Jaeger yeni bir gözlem deneyimine ihtiyaç olduğunu hatırlatır, zira Thales'in burada ele aldığımız fragmanlara yayılan olası teolojik yaklaşımı yine de şu gerçeği gözler önüne serer: "Deneyimlediğimiz haliyle dünyanın başlı başına yüce güçlerin hükmettiği bir sahne olduğunu anlamak için, bu gerçekliğin içinde veya ötesinde mitsel kişilikler aramamıza gerek yoktur artık. Dolayısıyla idrakimizi doğrudan önümüzde bulduğumuz şeylerle sınırladığımızda Tanrısal Olan'ı terk etmek zorunda olmayız... Tanrısal Olan, dünyanın her yerinde, âdeta kendi ellerimizle onu kavramamızı beklemektedir." Bu alıntılar için bkz. Werner Jaeger, *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi*, çev. Güneş Ayas (İstanbul: İthaki Yayınları, 2011), 40-42. Kapsamlı analiz ve yorumlar için bkz. O'Grady, *Thales of Miletus*, 108-25; Michael Clarke, "The Wisdom of Thales and the Problem of the Word ΙΕΡΟΣ," *The Classical Quarterly*, 45.2 (1995): 297-299.

[3] KRS, 95'te söylendiği gibi sofist Hippias Thales'in Magnesia taşı yani mıknatıs benzetmesi konusunda Aristoteles'ten daha eski bir kaynaktır, aynı zamanda Aristoteles de bu bilgiyi ondan edinmiş olabilir. Bkz. KRS, 96, n.2. Burnet, *Early Greek Philosophy*, 50'de Thales'in **D11b**'deki sözü söylemiş olabileceğini ama bundan hareketle bir genellemeye gittiğini düşünmememiz gerektiğini söyler. Bu konuyla ilgili olarak bkz. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 79, n.41.

Alımlanma (A)

Tanınırlık: Ksenophanes, Herakleitos, Herodotos ve Demokritos (A1)

A1 (LM R1 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.23:
[... = **A15**] Dolayısıyla Ksenophanes ve Herodotos ona hayrandır.[1] Herakleitos[2] ve Demokritos da onun tanığıdır.[3]

[1] Karş. **B2, B6, B7, B9**. Burnet, 35'e göre Ksenophanes Anaksimandros'un bir öğrencisiydi ve Thales'i görmüş, hatta onunla konuşmuş olabilir.

[2] Herakleitos'un Thales'ten nasıl bahsettiği bilinmemekte, dahası hiçbir fragmanda bundan bahsedilmemektedir. Karş. KRS, 84, n.1. Bu fragmanın Herakleitos koleksiyonundaki yeri için bkz. Heracl. Fr. 22 B 38 DK = WM Th 8.

[3] Demokritos **B2**'de Thales'in ailesiyle ilgili bilgi aktaran kaynaklar arasındaydı, ancak hem **B2** hem de **A1**'deki bilgiyi doğrulayacak başka bir yazılı kanıtımız yoktur. Democ. Fr. DK B68 115a = WM Th 15.

Bilgelikten Teorisyenliğe (A2–A4)

A2 (LM R2 ≠ DK ~ WM Th 20) Pl. *Prt.* 343a:
PROTAGORAS: Miletoslu Thales, Mytileneli Pittakos, Prieneli Bias, bizim Solon, Lindoslu Kleobulos, Khenailı Myson da bu kişiler arasındaydı ve Lakedaimonlu Khilon'un da bunların yedincisi olduğu söylenir.[1]

A3 (LM R3 ≠ DK ~ WM Th 110) Plut. *Vit. Sol.* 3.8.1–3 80b–c: Genel olarak sadece Thales'in bilgeliği, teorik bakış açısı sayesinde, pratik gereksinimin ötesine geçmiştir; diğerleri siyasi meselelerdeki üstün yetenekleri sayesinde "bilgelik" adına sahiptir.[2]

A4 (LM R4 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.34: Timon da onu bir gökbilimci olarak bilir ve *Taşlamalar*'ında şöyle diyerek över:
"Yedi Bilge içinde, <gökbilimiyle ilgilendi> bilge Thales."[3]

[1] Yedi Bilge'yle ilgili olarak bkz. **B1b** ve n.5.

[2] Karş. **B7**-**B8** ve n.1; **B13**, n.2.

[3] Phliouslu Timon'un (MÖ 320/315 – 230/225) Σίλλοι (*Silloi*) adlı eserinden alıntılanan bu dize Thales'in gökbilimci olduğuyla ilgili en eski aktarımlardan biridir. Bkz. Timon, Fr. 797, Suppl. Hell. (Diels, Fr. B23) = WM Th 53. Bkz. Dee L. Clayman, *Timon of Phlius* (Berlin: Walter de Gruyter, 2009), 143.

Atfedilen Eserler (A5-A8)

A5 (LM R5 < DK A11 ~ WM Th 108) Joseph. *Ap.* 1.2: Göksel ve tanrısal konularda ilk defa felsefe yapan Syroslu Pherekydes, Pythagoras ve Thales gibi Yunanların, Mısırlıların ve Kaldelilerin öğrencileri olduktan sonra çok az metin kaleme aldığını ve bunların Yunanlara en eski metinler olarak göründüğünü, ancak bu metinlerin bu kişiler tarafından yazıldığına inanmanın zor olduğunu herkes kabul eder.[1]

A6 (LM R6 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.23: [... = **D1**] ona atfedilen *Denizcilik Gökbilimi*'nin Samoslu Phokos tarafından yazıldığı söylenir. [...] Ancak başkalarına göre o sadece iki eser yazmıştır: *Gündönümü Üzerine* ve *Ekinoks Üzerine*, zira diğer her şeyin bilinemeyeceği kanaatindeydi.[2]

A7 (LM R7 < DK B1 A1 ~ WM Th 117) Plut. *De Pyth. or.* 18 403a:

[...] Thales kendisine atfedilen *Gökbilimi*'ni yazdıysa [...][3]

A8 (LM R8 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.34:

[... = **A4**] Argoslu Lobon'un söylediğine göre onun gökbilimiyle ilgili yazdıkları iki yüz satır tutuyormuş.[4]

[1] Bkz. **B4**, n.1.

[2] Bkz. **D2**, n.1. Karş. Stephen White, "Thales and the Stars," *Presocratic Philosophy: Essays in Honour of Alexander Mourelatos*, ed. Victor Caston ve Daniel W. Graham (Londra: Routledge, 2016), 4.

[3] Ploutarkhos'un bağlamında Aristarkhos, Timokharis, Aristyllos, Hipparkhos ve onların takipçilerinin eserlerini düzyazıyla kaleme almasının gökbilimin saygınlığını ortadan kaldırmadığı, buna karşılık daha eski tarihlerde Eudoksos, Hesiodos ve Thales'in düşüncelerini şiir şeklinde yazdığı söylenir.

[4] MÖ 3. yüzyılda yaşamış olan Argoslu Lobon'un aktarımının kaynağı için bkz. Fr. 509, Suppl. Hell. (WM Th 55). Bu bilgi başka hiçbir kaynakta yer almaz.

Doğa Bilimi (A9-A12)

A9 (LM R9 < DK A12 ~ WM Th 29) Arist. *Metaph.* A3 983b20–21:

[... = **D3**] Bu tür felsefenin kurucusu olan Thales [... = **A32a**][1]

A10 (LM R10 < DK B1 ~ WM Th 409) Simpl. *in Phys.* 23.29–32:

İlkin Thales'in doğa üzerine araştırmayı Yunanlara tanıttığı söylenir; ondan önce de başka birçok kişi vardı, ancak Theophrastos'un da düşündüğü gibi,[2] o onlardan öyle üstündü ki, kendisinden önceki herkesi gölgede bıraktı.

A11 (LM R11 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.23, 24:

Siyasi meselelerle ilgilendikten sonra kendini doğa gözlemine adadı. [...] Ve bazılarına göre doğa üzerine ilk konuşan da oydu.

A12 (LM R12 ≠ DK ~ WM Th 210) (Ps.-?) Hippol. *Ref.* 1.1: İlkin, Yedi Bilge'den biri olan Miletoslu Thales'in doğa felsefesi üzerine çalışmaya başladığını söylerler.[3]

[1] Burada Thales'in "kurucusu" (ἀρχηγός, *arkhêgos*) olduğu söylenen felsefe türü, her şeyin bir veya birden fazla ilkeden geldiğini savunur. Bu fragmanın yorumu için bkz. Alex. Aphrod. *in Arist. Metaph. comm.* 24.7-25.10 (WM Th 189) ve Asclep. Trall. *in Arist. Metaph. comm.* 24.34-25.15 (WM Th 460) ve 26.14-27 (WM Th 461). Thales'in kurucu kimliğiyle ilgili olarak bkz. **D11a**, n.2.

[2] Theophr. Fr. 225, FHS&G.

[3] **A10**, **A11** ve **A12** fragmanlarında sırasıyla karşımıza çıkan "doğa üzerine araştırma" anlamındaki περὶ φύσεως ἱστορία (*peri physeôs historia*), "doğa gözlemi" anlamındaki φυσικὴ θεωρία (*physikê theôria*) ve "doğa felsefesi" anlamındaki φιλοσοφία φυσικὴ (*philosophia physikê*) ifadeleri, doğaya yönelen Thales'in felsefe tarihindeki öncü yönüne işaret eder. Karş. Cic. *Div.* 1.111-112 (WM Th 78); Sext. Emp. *Math.* 7.89 (WM Th 142).

Thales'e Atfedilen Bilimsel Keşifler (A13-A31)

Genel Bir Değerlendirme (A13)

A13 (LM R13 < DK A19 ~ WM Th 178) Apul. *Flor.* 18: Bilgeliğiyle hafızada yer eden o yedi kişinin uzak ara en ünlüsü olan Miletoslu Thales (zira Yunanlar arasında geometriyi ilk bulan,[1] doğanın en ciddi araştırmacısı ve yıldızların en deneyimli gözlemcisi oydu) küçük doğrular[2] sayesinde birçok şey<in nedenini> buldu: Mevsimlerin döngüsü,[3] rüzgârların esmesi,[4] yıldızların yörüngesi,[5] gök gürültülerinin olağanüstü sesleri, gezegenlerin eğik rotası, Güneş'in yıllık geri dönüşü ve yine Ay'ın doğarken büyümesi, batarken küçülmesi ve tutulduğunda kaybolması.[6] Aynı adam yaşlıyken bile Güneş'i temel alan kutsal bir

hesaplama yöntemi geliştirdi, bunu sadece öğrenmedim aynı zamanda deneyle de teyit ettim. Bu yöntem Güneş'in yörüngesini, onun büyüklüğünün belli bir katı olarak hesaplar.[7] [... = **B18**]

[1] Karş. **B4**, n.1. MS 1. yüzyılla tarihlenen Hero, *Def.* 136.1, Heiberg'de (WM Th 92) geometrinin Mısırlılar tarafından keşfedildiği ve Thales tarafından Yunanlara getirildiği söylenir. Diog. Laert. 1.24'te (WM Th 237) Pamphile referans gösterilerek Thales'in geometriyi Mısırlılardan öğrendiği, çember içine bir dik üçgen çizen ilk kişi olduğu ve bu keşif üzerine bir sığır kurban ettiği söylenir (**A27** ve n.4). Iambl. *De comm. math. scien.* 21, Klein'de (WM Th 252) geometride birçok keşfi olduğu ve onları Pythagorasçı geometri geleneğine aktardığı söylenir. Benzer bir bilgi Procl. *in Prim. Eucl. El. lib. comm. prol.* 2.65.3-11'de de (WM Th 380) bulunur, burada Mısır'a giden Thales'in "bu çalışmayı Yunanistan'a getirdiği" (μετήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν θεωρίαν ταύτην, *metêgagen eis tên Hellada tên theôrian tautên*) söylenir.

[2] Geometrideki iki noktadan geçen düz çizgiler.

[3] Thales'in mevsimleri bulduğu bilgisi Diog. Laert. 1.27'de de (**A25** = WM Th 237) bulunur. Karş. Sidon. Apoll. *Ep.* 4.3.5, Loyen (WM Th 389).

[4] Hippol. *Haer.* 1.1'de (WM Th 210) Thales'e göre, her şeyin kökeninin su olduğu açıklanırken rüzgârların yoğunlaşması da verilen örnekler arasındadır. Karş. Johann. Philop. *in Phys.* 86.25-87.10 (WM Th 448).

[5] Karş. Hippol. *Haer.* 1.1 (WM Th 210).

[6] Ay'ın fazlarıyla ilgili olarak bkz. Euseb. *Praep. evang.* 10.14.10-12 (WM Th 265); August. *De civ. D.* 8.2 (WM Th 311); Stob. *Anth.* 1.26.3 (WM Th 358); Sidon. Apoll. *Carm.* 15.79-80 (WM Th 387); Simpl. *in Cat.* 194.11-15 (WM Th 433); Johann. Philop. *in Cat.* 118.4-25 (WM Th 434) ve 123.18-30 (WM Th 435).

[7] Karş. **A14** ve *Schol. in Pl. Res* 600a1-10 (WM Th 578).

Gökbilimsel Keşifler (A14-A25)

Güneş'in Yörüngesi ve Büyüklüğü (A14)

A14 (LM R14 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.24:
Bir gündönümünden diğer gündönümüne geçişi ilk keşfeden oydu; bazılarına göre ilk o Güneş'in büyüklüğünü Güneş çemberinin 1/720'si, Ay'ın büyüklüğünü ise Ay çemberinin 1/720'si olarak açıkladı.

Güneş Tutulması (A15-A18)

A15 (LM R15 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.23:
Bazı insanların düşüncesine göre gökbilimle uğraşan ve Eudemos'un *Gökbilim Araştırmaları*'nda söylediği gibi[1] Güneş tutulmalarını ve Gündönümlerini önceden tahmin eden ilk kişi oydu.

A16 (LM R16 < DK A17 ~ WM Th 167) Theon Sm. *Exp.*, p. 198.14–18:
Eudemos'un *Gökbilim*'inde kaydettiğine göre, Thales Güneş tutulmasını ve devinimlerin süresinin her zaman eşit olmadığını <ilk keşfeden kişiydi>.[1]

A17 (LM R17 ≠ DK ~ WM Th 91) Aristarch. Samius in Comm. in Od. 20.156:
Tutulmaların Yeni Ay'da olması Samoslu Aristarkhos tarafından şöyle açıklanır: "Thales, Ay önüne geçtiğinde Güneş'in tutulduğunu söylemiştir; tutulmanın gerçekleştiği gün (bazıları bu günü 'Otuzuncu Gün', bazıları da 'Yeni Ay' olarak adlandırır) [...]"

A18 (LM R18 < DK A17a ~ WM Th 158) Aet. 2.24.1 (Ps.-Plut.):
Thales Güneş tutulmasının, kendisi de doğası gereği topraktan olan Ay onun altından geçtiğinde gerçekleştiğini söyleyen ilk kişiydi, bu aynada da görülen bir şeydir, disk altından geçtiğinde.[2]

[1] Rodoslu Eudemos (doğ. MÖ 350'den önce) Aristoteles'in öğrencisi olmuş bir Peripatetik filozoftur, eserlerinde mantık ve

fiziğin yanı sıra bilimler tarihini de ele almıştır. **B10**'da olduğu gibi, **A15** ve **A16**'da da onun gökbilimiyle ilgili eserine bir gönderme vardır. **A26** ve **A29**'da da Eudemos'tan edinilen bilgiler bulunur. Güneş tutulmasıyla ilgili olarak bkz. **B10**, n.1. Eudemos kaynağıyla ilgili olarak bkz. Vassilis Karasmanis, "On the first Greek mathematical proof," *Hermathena*, 169 (2000): 11 vd.

[2] Ps.-Plut. *Placit. phil.* 2.24 890f1-5.

Ay'ın Işığı (A19)

A19 (LM R19 = DK A17b ~ WM Th 357) Aet. 2.28.5 (Stob.): Thales Ay'ın Güneş tarafından aydınlatıldığını söyleyen ilk kişiydi.[1]

[1] = Stob. *Anth.* 1.26.2. Aynı bilgi şu fragmanlarda da bulunur: Euseb. *Praep. evang.* 15.29.3 (WM Th 273); Ps.-Gal. *Hist. phil.* 69.1-2 (WM Th 400); Johann. Laur. Lyd. *De mens.* 3.12.15-16, Wünsch (WM Th 406) ve Johann. Philop. *in Cat.* 118.4-25 (WM Th 434).

Diğer Göksel Cisimler (A20-A22)

A20 (LM R20 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.23: Kallimakhos onu Büyük Ayı'nın kâşifi olarak tanır, zira iambos şiirlerinde şöyle der:

"<Thales'in> Büyük Ayı'nın küçük yıldızlarını
saydığı söylenir,
bu sayede denizde seyahat edermiş Fenikeliler."[1]

A21 (LM R21 = DK A18 ~ WM Th 106) Plin. *HN* 18.212: Hesiodos,[2] Vergiliae Takımyıldızı'nın[3] sabah doğuşunun sonbahar ekinoksunda, Thales ise ekinokstan yirmi beş gün sonra gerçekleştiğini kaydeder. [...]

A22 (LM R22 = DK B2 ~ WM Th 575) *Schol. in Arat.* 172, p. 369.24:

Thales [...] onların iki tane olduğunu söylemiştir, biri kuzeyde, diğeri güneyde.

[1] Callim. Fr.191.54–55, Pfeiffer.
[2] Hesiod. Fr. 290, Merkelbach-West.
[3] İlkbaharın sonunda doğan, yedi yıldızdan oluşan ve Pleiades (Türkçede Ülker veya Süreyya) adıyla da anılan bir takımyıldız.

Göğün Kuşakları (A23)

A23 (LM R23 < DK A13c ~ WM Th 156) Aët. 2.12.1 (Ps.-Plut.):

Thales [...]:[1] Tüm gök küresi beş çembere ayrılır, onlar[2] bunları "kuşaklar"[3] olarak adlandırır.

[1] = Ps.-Plut. *Placit. phil.* 2.12 888c1-5; Stob. *Anth.* 1.23.3 (WM Th 353) ve Ps.-Gal. *Hist. phil.* 55.1-2 (WM Th 397).
[2] Thales, Pythagoras ve onun öğrencileri.
[3] ζώνη (*zônê*).

Yerin Konumu (A24)

A24 (LM R24 = DK A15 ~ WM Th 162) Aët. 3.11.1 (Ps.-Plut.):

Thales'in takipçilerine göre yer merkezdedir [...][1]

[1] = Euseb. *Praep. evang.* 15.57.1 (WM Th 280).

Yılın Bölümlenmesi (A25)

A25 (LM R25 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.27:

Yılın mevsimlerini bulanın ve onu 365 güne bölenin o olduğunu söylerler.[1]

[1] Karş. O'Grady, *Thales of Miletus*, 157; Rossetti, *Thales the Measurer*, 66; 72; 76-77.

Geometrideki Keşifler (A26-A31)
Teoremler ve Kanıtlar (A26-A30)

A26 (LM R26 = DK A20 ~ WM Th 383) Procl. *In prim. Eucl. El. lib. comm.* Prop. 15, theor. 8 (299.1–5 Friedlein):
Dolayısıyla bu teorem iki doğru kesiştiğinde, yöndeş açıların eşit olduğunu kanıtlar, Eudemos'un söylediğine göre,[1] bunu ilk keşfeden Thales'tir.[2]

A27 (LM R27 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.24–25:
Pamphile'nin söylediğine göre,[3] <Thales> Mısırlılardan geometriyi öğrendikten sonra, bir çemberin içine bir dik üçgen çizen ilk kişi olduğunu ve sığır kurban ettiğini söyler.[4]

A28 (LM R28 = DK A20 ~ WM Th 382) Procl. *In prim. Eucl. El. lib. comm.* Prop. 6, theor. 2 (250.20–251.2 Friedlein):
Diğer birçok şeyin yanı sıra, özellikle de şu teoremin keşfini eski Thales'e borçluyuz. Çünkü o eşit için eski "benzer" ifadesini kullanmasına rağmen, her ikizkenar üçgenin taban açılarının eşit olduğunu ilk anlayanın ve söyleyenin o olduğunu söylerler.[5]

A29 (LM R29 = DK A20 ~ WM Th 384) Procl. *In prim. Eucl. El. lib. comm.* Prop. 26, theor. 17 (352.14–18 Friedlein):
Eudemos, *Geometri Tarihi*'nde bu teoremi Thales'e atfeder.[6] Zira onun açıkladığına göre, Thales'in gemilerin denizdeki uzaklığını[7] kanıtlamasını sağladığını söyledikleri yöntemle ölçüm yapabilmesi için, bu teoremi kullanması gerekiyormuş.[8]

A30 (LM R30 = DK A20 ~ WM Th 381) Procl. *In prim. Eucl. El. lib. comm.* Def. 17 (157.10–11 Friedlein):
Ünlü Thales'in, bir çemberin yarıçapıyla ikiye bölündüğünü kanıtlayan ilk kişi olduğunu söylerler [...].[9]

[1] Eudem. Fr. 135, Wehrli.

[2] Karş. Rossetti, *Thales the Measurer*, 154; 157.

[3] Pamph. Fr.1, Cagnazzi.

[4] Bu konuyla ilgili olarak bkz. **B5**, n.2 ve **A13**, n.1.

[5] Karş. Rossetti, *Thales the Measurer*, 154; 157; LM R28, n.1.
[6] Eudem. Fr. 134, Wehrli. Karş. Dicks, "Thales", 301-302.
[7] Burada kastedilen geminin kıyıdan uzaklığıdır. Bu konuyla ilgili oldukça detaylı bir değerlendirme için bkz. Rossetti, *Thales the Measurer*, 151-153.
[8] Karş. Rossetti, *Thales the Measurer*, 156; Dicks, "Thales", 303; Barnes, *The Presocratic Philosophers*, 9 vd.
[9] Karş. Rossetti, *Thales the Measurer*, 154. Thales'e atfedilen bu geometri teoremleriyle ilgili detaylı değerlendirmeler için bkz. Thomas Heath, *A History of Greek Mathematics, vol.1: From Thales to Euclid* (Oxford: Clarendon Press, 1921), 130-137; Leonid Zhmud, "Ancient Greek Historiography of Science," *The Cambridge Companion to Ancient Greek and Roman Science*, ed. Liba Taub (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 281.

Piramitlerin Yüksekliğinin Ölçümü (A31)

A31

a (LM R31a < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.27:
Hieronymos'un söylediğine göre,[1] o aynı zamanda insanların gölgelerinin kendileriyle aynı olduğu anı bekleyerek, piramitlerin gölgelerinden hareketle onların yüksekliğini ölçmüş.

b (LM R31b = DK A21 ~ WM Th 107) Plin. *HN* 36.82:
Miletoslu Thales, gölgenin bedenle eşit <boyda> olduğu saatte, <piramitlerin> gölgesini ölçerek onların yüksekliğini hesaplamayı bulmuş.

c (LM R31c = DK A21 ~ WM Th 119) Plut. *Sept. sap. conv.* 2 147a:
Sen, <Thales> piramidin gölgesinin ucuna bir sopa diktin ve Güneş ışınının düşmesiyle iki üçgen oluşunca, piramidin sopaya mesafesinin, gölgesinin sopanın gölgesine mesafesiyle aynı olduğunu kanıtladın.[2]

[1] Hieron. Fr. 40, Wehrli.

[2] Thales'in Giza'daki Büyük Piramit'in yüksekliğini ölçmesiyle ilgili birçok çalışma ve dolayısıyla birçok yorum yapılmıştır. KRS, 85'e göre Thales burada anlatılan ölçüm yöntemini de Mısırlılardan öğrenmiş olmalıdır. Aynı yerde söylendiğine göre **A31a**'daki Hieronymos kaynaklı aktarımın kaynağı, Eudemos'un çağdaşı olmalıdır. Thales'in geometrik önermeleri anlamadan deneyle ölçüm yapmış olabileceği de düşünülmüştür. Bkz. Guthrie, *Yunan Felsefe Tarihi 1*, 66; Burnet, *Early Greek Philosophy*, 45 vd. Thales'in ölçümünün detaylı matematiksel açıklaması için bkz. Lothar Redlin, Ngo Viet ve Saleem Watson, "Thales' Shadow," *Mathematics Magazine*, 73.5 (2000): 347-353. Diğer yorumlar için bkz. Rossetti, *Thales the Measurer*, 49-65; Allman, "Greek Geometry from Thales to Euclid", 166; Karasmanis, "On the first Greek mathematical proof", 16; Hershbell, "Plutarch and the Milesian Philosophers", 173; 180; 184-185; S. Jedrkiewicz, "Savant et trickster: Thales devant les pyramides," *Lexis*, 18 (2000): 77-91; Robert Hahn, *The Metaphysics of the Pythagorean Theorem* (Albany: Suny Press, 2017), 105 vd.

Aristoteles'in Thales'in Argümanlarını Yeniden İnşası ve Eleştirileri (A32-A34)

A32

a (LM R32a < DK A12 ~ WM Th 29) Arist. *Metaph.* A3 983b25–984a3:

[... = **D3**] Her şeyi besleyen şeyin nem olduğunu, sıcak olanın <sudan> geldiğini ve onun sayesinde canlı olduğunu (ve nesnelerin kaynağı olan o şeyin her şeyin ilkesi olduğunu) gördüğü için, belki de bu varsayımın kaynağı budur; bu nedenle böyle bir görüşü savunmuştur ve her şeyin tohumunun nemli bir doğası olduğu gerçeğinden hareketlenmiştir; nemli olan şeylerin ilkesi de sudur.[1] Ancak bugünkü nesilden çok önce, eski zamanlarda tanrılar hakkında konuşmuş olan ve bunu ilk

defa yapan bu kişilerin doğa hakkında da aynı anlayışı geliştirdiğini düşünenler vardır: Zira onlar Okeanos ile Tethys'i var oluşun anne ve babası yapmış ve şairlerin Styks adını verdikleri suyu, tanrıların üzerine yemin ettiği şey kılmıştır. Zira en eski olan en saygıdeğer olandır, yemin de en saygıdeğer olan üzerine edilir.[2] Bunun doğa üzerine ilk ve en eski görüş olup olmadığına gelince, hiç kuşku yok ki, bu tartışmalıdır, ancak en azından Thales söz konusu olduğunda, insanlar onun ilk neden üzerine böyle bir açıklama yaptığını söyler.

b (LM R32b ≠ DK~ WM Th 191) Alex. *In Metaph.* A3, p. 26.16–18:

"İnsanlar onun böyle bir açıklama yaptığını söyler" ifadesi yerindedir, zira ondan geriye, onun böyle bir açıklama yaptığı konusunda emin olunmasını sağlayacak bir eser kalmamıştır.

A33

a (LM R33 < DK A14 ~ WM Th 30) Arist. *Cael.* 2.13 294a32–33:

[... = D7] yeryüzüyle ilgili akıl yürütmenin aynısı yeryüzünü taşıyan suyla ilgili de geçerli değilmiş gibi.[3]

b (LM R33b < DK A14 ~ WM Th 426) Simpl. *in Cael.* 522.16–18:

[...] Aristoteles, belki de daha yaygın olan bu görüşe karşı çıkar, zira bu görüş Mısırlılar arasında da bir mit olarak dile getirilir ve belki de Thales bu akıl yürütmeyi oradan getirmiştir.[4]

A34

a (LM 34a = DK A22 ~ WM Th 32) Arist. *De An.* 1.5 411a7–8:

Bazıları <ruhun> bütüne karıştığını söyler, belki de Thales'in her şeyin tanrılarla dolu olduğunu düşünmesinin nedeni de budur.

b (LM 34b < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.27:

[...] evrenin hem canlı hem de tanrısal güçlerle dolu olduğunu <düşündü>.[5]

[1] Bkz. D3, n.2.
[2] Bkz. D7, n.1.
[3] Bkz. D7, n.1.
[4] Karş. B10, n.1.
[5] Bkz. D10-D11, n.1-3.

Tanrısallık Üzerine Diğer Yorumlar (A35-A39)

A35 (LM R35 = DK A23 ~ WM Th 340) Aet. 1.7.11 (Stob.): Thales: Tanrı evrenin zihnidir; her şey canlıdır ve tanrısal güçlerle doludur; tanrısal güç nem elementinden geçer ve onu hareket ettirir.[1]

A36 (LM R36 = DK A22a ~ WM Th 165) Aet. 4.2.1 (Ps.-Plut.): Thales ruhun her zaman hareket halinde olan ve kendi kendine hareket eden bir doğaya sahip olduğunu söyleyen ilk kişiydi.[2]

A37 (LM R37 < DK A1 ~ WM Th 237) Diog. Laert. 1.24: Bazılarının söylediğine göre o, ruhların ölümsüz olduğunu söyleyen ilk kişidir, onlardan biri de şair Khoirilos'tur.[3] [... = D11b]

A38 (LM R38 = DK A23 ~ WM Th 72) Cic. *Nat. D.* 1.10.25: Zira böyle konuları ilk inceleyen Miletoslu Thales suyun nesnelerin başlangıcı olduğunu söyledi.[4] Tanrı da, her şeyi sudan yaratan zihinmiş.

A39 (LM R 39 ≠ DK ~ WM Th 210) (Ps.-?) Hippol. *Ref.* 1.1: [... = D4] Her şey, taşınma ve akış halindedir, var oluşlarının ilk ilkesinin doğası tarafından götürülür. Başı ve sonu olmayan bu şey, tanrıdır.

[1] Bkz. D10, n.1.
[2] Bkz. D11a, n.2.
[3] Samoslu Khoirilos MÖ 5. yüzyılda yaşamış bir yazardır. Bkz. WM Th 9.
[4] Bkz. D3, n.2. Suyun "başlangıç" (*initium*) olduğunu söyleyen diğer Latince kaynaklar şunlardır: Iren. *Adv. haer.* 2.14.2,

Brox (WM Th 145); Min. Fel. *Oct.* 19.4-5, Kytzler (WM Th 229); Chalc. *in Tim.* 280, Waszink (WM Th 287); Apon. *in cantic.* 5.22-23, Vregille/Neyrand (WM Th 338).

Gnostik ve Hristiyan Yorumlar (A40-A43)

A40 (LM R40 ≠ DK ~ WM Th 145) Iren. *Adv. haer.* 2.14.2:

Miletoslu Thales suyun her şeyin kaynağı ve başlangıcı olduğunu söyledi, ancak "su" demekle "dip" demek aynı şeydir.[1]

A41 (LM R41 ≠ DK ~ WM Th 213) (Ps.-?) Hippol. *Haer.* 5.9.13:

Bu kişiler,[2] tıpkı Miletoslu gibi, yılanın nemli töz olduğunu ve ölümlü ya da ölümsüz, canlı ya da cansız, hiçbir şeyin, o olmadan yaratılamayacağını söyler.[3]

A42 (LM R42 ≠ DK ~ WM Th 229) Min. Fel. *Oct.* 19.4:

Herkes içinde göksel meseleler üzerine ilk defa kafa yormuş olan Miletoslu Thales hepsinin ilki olsun. Aynı Miletoslu Thales suyun her şeyin başlangıcı olduğunu, ancak tanrının her şeyi sudan yaratan zihin olduğunu söylemiştir. Bir insan tarafından keşfedilemeyecek kadar yüce ve derin olan bu su ve ruh teorisi Tanrı tarafından aktarılmıştır; bu öncü filozofun fikrinin bizimkilerle uyumlu olduğunu görüyorsun.

A43 (LM R43 < DK 7 A5 ~ WM Th 338) Apon. *in cantic.* 5.22-23:

Zira daha önce "kız evlatlar üzerine yemin etme" konusunda, dişi karacalar ve geyiklerin Thales ile Pherekydes'in felsefesinin temsilleri olarak anlaşılması gerektiğini söylemiştik. [...] [23] Bu <filozoflar> arasında, ismi Thales olan, öğretisinde her şeyin başlangıcının su olduğunu açıkladı; ondan yapılan her şeyin, görünmeyen büyük bir şey sayesinde varlığını sürdürdüğünü açıklamış ve suyun hareketinin nedeninin onda bulunan ruh olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda ilk o keskin kavrayışıyla geometri ilmini

keşfetti ve onun sayesinde her şeyin tek bir yaratıcısı olduğunu düşündü.

[1] **A40-A41** fragmanlarında Thales'in su teorisinin Gnostiklerin teolojik kozmogonisiyle ilişkilendirildiğini görürüz. Bu ilişkilendirmeyi yapanlar, 2. yüzyılda Gnostikleri sapkın olarak gören Hristiyan Kilisesi'nin temsilcileri Aziz Irenaeus ile Aziz Hippolytos'tur. Gnostisizm, kökeni daha eskiye dayansa da, asıl 2. yüzyılda beliren ve Hristiyan Kilisesi'yle çatışan, Hristiyan teolojisini doğu dinleri, Yeni-Platonculuk ve Pythagorasçılıkla birleştiren karmaşık, teosofik bir öğretidir. Irenaeus "Gnostik önder Valentinus ve takipçileri kendi sistemlerinin ilkelerini kâfirlerden almış, sadece kavramları değiştirmiştir" başlıklı bölümde Gnostiklerin pagan mitoloji ve felsefesinden devşirdikleri fikirlere karşı çıkar, ona göre Gnostikler Tanrı'nın gerçek varlığını bilmeyen yazarlardan aldıkları fikirleri Hristiyan inanışıyla örtüştürmektedir. Yazara göre Thales'in su teorisi de bu fikirlerden biridir. "Dip" (veya "Derin") olarak çevirdiğimiz sözcük Latincesiyle *bythus*, Yunancasıyla βυθός'tur (*bythos*) ve Gnostiklerin veya onları eleştirenlerin bağlamında muhtemelen "suyun dibi" veya "suyun derin kısmı" anlamında kullanılmıştır. Bir görüşe göre Gnostiklerin "Dip" dediği, Homeros'un Okeanos'una ve Thales'in suyuna denk düşer. Bkz. Ferdinand Christian Baur, *Christian Gnosis: Christian Religious Philosophy in Its Historical Development* (Eugene: Wipf and Stock Publishers, 2020), 284; L. Vernon Harcourt, *The Doctrine of the Deluge, vol.1* (Londra: Longman, 1838), 194-195; Giovanni Floramo, Gnostisizm Tarihi, çev. Selma Aygül Baş ve Bilal Baş (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005), 132; 141.

[2] LM'ye göre "bazı Gnostikler", WM'ye göre "Naasseni topluluğu".

[3] Gnostikler içinde "Ophites" ("Yılancılar", "Yılan cemaati", "Yılan mezhebi" vb.) adını taşıyan bir dinî topluluk vardır. Bu topluluğun adı "yılan" anlamındaki ὄφις (*ophis*) sözcüğünden gelir. Yine bu, Gnostik Kainites mezhebine bağlı bir topluluktur. "Kainites" adı ise Eski Ahit'te Adem ile Havva'nın ilk

çocuklarından olan Kain'den gelir, zira ona hürmet ederler. Gnostikler içinde Naasseni topluluğu (*veya* Naassenler) gibi, Ophites topluluğu da *gnosis*'in yani "bilginin" açıklayıcısı olarak yılana hürmet eder veya tapar. Bu tapım geleneğinin merkezinde çarmıhtaki İsa yerine çarmıhtaki yılan figürü bulunur. Yahudi geleneğinde kendine yer bulan Musa peygamberin çölde bir direk üzerinde bir yılanı yücelttiği inancı ve daha sonra İsa'nın da kendisinin bir direkte yüceleceğini söylemesi, dahası direk sembolünün devamı olarak çarmıha gerilmiş olması, Ophites topluluğundaki yılana tapma geleneğinin Yahudi-Hristiyan köklerini oluşturur. Hippolytos **A41**'in bağlamında bu Gnostik inancı sapkın bularak eleştirir.

Thales'e Yakıştırılan Sahte Bir Metinden (A44)

A44 (LM R44 = DK B3 ~ WM Th 181) Ps.-Gal. *in. Hipp. hum.* 1.1:

Thales her şeyin sudan meydana geldiğini söylese de, aynı zamanda bunu da[1] düşünür. *İlkeler Üzerine* adlı eserinin ikinci kitabından kendi sözlerini alıntılamak daha iyi olur: "Dolayısıyla meşhur dörtlü, ki ilkinin su olduğunu söyleriz ve onu tek element olarak kabul ederiz, bu dünyadaki şeylerin uyum içinde olmasını, katılaşmasını ve belli bir düzen içinde olmasını sağlamak için birbirine karışır. Bunun nasıl olduğunu birinci kitapta anlatmıştık."[2]

[1] Elementlerin birbirine dönüşümü.

[2] Bkz. **D3**, n.2.

Ekler

DK'de Bulunan ama LM'de Bulunmayan Fragmanlar (EK1-EK10)

EK1 (= DK A2 ~ WM Th 495) Suda, *Lex. theta* 17.1-18.3: Eksamyas ile Kleobouline'nin oğlu olan Miletoslu Thales,[1] Herodotos'a göre bir Fenikeliydi ve Kroisos'tan önce, 35. Olimpiyat'ta doğdu, ancak Phlegon'a göre, 7. Olimpiyat'ta dahi tanınıyordu.[2] Gökbilimi üzerine dizeler, "Ekinoks Üzerine" ve başka birçok eser kaleme aldı.[3] Yaşlıyken, bir spor müsabakasını izlerken kalabalık tarafından ezilerek ve sıcaktan bayılarak öldü.[4] Thales "Bilge" sıfatını taşıyan ilk kişiydi,[5] dahası ruhun ölümsüz olduğunu söyleyen[6] ve tutulmalar ile ekinoksları anlayan ilk kişiydi. Birçok deyişi vardır, ünlü "Kendini bil" deyişi de bunlardan biridir.[7] "Bir söz ver, felaket kapında <olsun>" sözü, kendisinin olduğunu iddia eden Khilon'a aittir, "Aşırıya kaçma" sözü de.[8] [18] Doğa filozofu Thales Dareios'un yönetimi sırasında[9] Güneş tutulmasını önceden tahmin etti. Aristophanes, "İnsan Thales" der, "gökbiliminde en büyük olduğunu" kastederek.[10]

[1] Bkz. **B2** ve n.2.

[2] Bkz. **B1a-b**, n.2; **B2** ve **B2**, n.1.

[3] Bkz. **D2**, n.1.

[4] Bkz. **B19** ve n.1; **EK2**.

[5] Bkz. **A2-A4**; **B1b**; **B5**; **B13**, n.2; **B20**.

[6] Bkz. **D10** ve n.1; **D11** ve n.2; **A34a**; **A37**.

[7] Bkz. **B17d** ve n.9.

[8] Bkz. **B17d** ve n.9.

[9] DK'de buradaki Dareios isminin yanına ünlem işareti konmuştur. Thales'in yaşamıyla ilgili tarihlendirmeleri içermekle birlikte Dareios adının geçtiği diğer fragmanlar şunlardır: Tert. *Apol.* 19.1.4 (WM Th 218); Johann. Mal. *Chronog.* 118.41-45 (WM Th 455); Suda, *Lex. phi* 214.1-9 (WM Th 498).

[10] Son cümle DK A2'de bulunmaz, ancak WM Th 495'te bulunur. "İnsan Thales" (Ἄνθρωπος Θαλῆς, Anthrôpos Thalês) ifadesini içeren diğer fragmanlar şunlardır: Aristoph. *Av.* 1009 (WM Th 18); *Schol. in av.* 1009 (WM Th 591).

EK2 (= DK A3 ~ WM Th 578) *Schol. in Pl. Res.* 600a1-10 (WM Th 578):

Thales: Eksamyas'ın oğlu olan Miletoslu Thales, Herodotos'a göre bir Fenikeliydi. İlk o "bilge" olarak adlandırıldı. Zira Ay kendi yörüngesinde onun altından geçtiği için Güneş tutulması olduğunu keşfetti[1] ve Yunanlara Küçük Ayı'yı[2] ve gündönümlerini tanımlayan, Güneş'in büyüklüğünü ve doğasını araştıran, cansız nesnelerin bile bir ruhu olduğunu, mıknatısı ve amberi kanıt göstererek açıklayan ilk kişiydi.[3] Suyun elementlerin ilk ilkesi olduğunu, evrenin bir ruhu olduğunu ve tanrısal güçlerle dolu olduğunu savundu. Mısır'da din adamları tarafından eğitildi.[4] "Kendini bil" deyişi onundur. Yalnız ve yaşlı bir adam olarak bir spor müsabakasını izlerken sıcaktan bayılarak öldü.

[1] Bkz. **A18** ve n.2.

[2] Kuzey gökkutbunu içeren bir takımyıldız. Thales'in Küçük Ayı takımyıldızının tanımlanması veya keşfedilmesiyle ilişkilendirilmesi için bkz. Ps.-Hyg. *De astron.* 2.2.3, Le Boeuffle (WM Th 136); Eustath. *Comm. ad Il.* XVIII 489 (WM Th 543). Karş. KRS, 84.

[3] Bkz. **D11b** ve n.3.
[4] Bkz. **B3-B5**, n.1-2.

EK3 (= DK A3a ~ WM Th 52) Callim. *Ia.* 1.52-77 = Fr. 191, Clayman:

Miletos'a yelken açtı, çünkü zafer,
dâhice bir zekâya sahip olan Thales'indi
ve diğer başarılarının arasında
Yük Arabası'nın küçük yıldızlarını[1]
belirlemek[2] olduğu da söylenir, Fenikeliler
bu sayede denizde seyahat edermiş.
Ay'dan daha yaşlı olan biri,[3] uğurlu bir kuş alametiyle,
yaşlı bir adamı bulmuş Didymalının tapınağında,[4]
uzanmış halde yere, Phrygialı Euphorbos'un[5] bulduğu
şekli çizerken; bir üçgen,
çeşitkenar üçgen ve çember çizen ilk kişiydi Euphorbos
<...> ve öğreten canlıları yemekten sakınmayı;[6]
<...> ama dinlememişler onun sözünü;
başka bir *daimôn*'un yönlendirdiği kişiler hariç.[7]
İşte o adama şunu söylemiş <Ay'dan daha yaşlı biri>
<yerde uzanan adama>,
kesesinden altın kupayı çıkardıktan sonra:
"Babam bunu siz Yedi Bilge'nin en iyisine vermemi istedi,
veriyorum bu yüzden sana."
Sonra, yaşlı adam yere vurarak asasıyla
ve kaşıyarak sakalını diğer eliyle, şöyle demiş:
"<Kabul etmeyeceğim> bu armağanı ama sen de
karşı çıkmamış olacaksın babanın sözüne,
Bias <...>
Solon. Ve o da gönderdi onu Khilon'a <...>
ve armağan döndü dolaştı, geldi yine Thales'e. <...>[8]
'Neileus halkının koruyucusuna adar beni Thales,
üstünlüğün bu ödülünü kazandı iki defa.'"[9]

[1] Yük Arabası (Ἅμαξα, *Amaksa*) yıldız kümesinin küçük yıldızları Küçük Ayı Takımyıldızı'nı oluşturur. "Küçük kepçe"

olarak da bilinen bu kümenin (Pultar, *Yıldız Adları Sözlüğü*, 67) devinimi daha küçük bir alanda gerçekleştiği için, yer hesaplamada daha kesin bir nokta görevi görür (KRS, 84).

[2] Burada kullanılan σταθμάω (*stathmaô*) fiili için "haritalamak", "ölçmek", vb. karşılıklar da tercih edilebilir.

[3] "Ay'dan daha yaşlı olan" veya "Ay'dan daha önce olan" anlamındaki προσέληνος (*proselênos*), köklerinin çok eskiye dayanmasıyla böbürlenen Arkadialılar için kullanılan bir sözcüktü.

[4] Didyma'da (Didim) Apollon Tapınağı ve kehanet merkezi vardı, bu yüzden Didymalı ile kastedilen tanrı Apollon'dur.

[5] Euphorbos Homeros'un *Ilias* destanında adı geçen cesur bir Troyalıdır. Bkz. *Il.* 16.808; 850; 17.12; 34; 45; 59; 81. Şiirin bu bölümünde kastedilen, kendisinin önceki yaşamında Euphorbos olduğunu iddia eden Pythagoras'tır.

[6] Pythagoras ve takipçilerinin et yemeyi yasakladığı söylenmektedir.

[7] Pythagorasçılar.

[8] Başka fragmanlarda kupa yerine üçayak verildiği de söylenir, bununla birlikte öykünün farklı kaynaklarda farklı şekillerde anlatıldığını görürüz. Örneğin Diod. Sic. *Bibl. hist.* 9.3.3'te (WM Th 83) bir kehanet üzerine Miletosluların Thales'i ödüllendirmek istediği söylenir. Metinden anladığımız kadarıyla onu ödüllendirmek istemelerinin nedeni onun en bilge kişi olduğunu düşünmeleridir. Ancak o en bilge kişi olmadığını söyleyerek ödülün daha bilge olana verilmesini ister. Böylece ödül olarak verilen üçayak Yedi Bilge'nin arasında elden ele dolaşır ve sonunda Solon'a gelir. O da ödülün Apollon'a adanmasını tavsiye eder, çünkü en bilge odur. Val. Max. 4.1.7'de (WM Th 95) bu öykü Yedi Bilge'nin alçakgönüllülüğünü (*septem sapientium moderatio*) kanıtlar. Burada anlatılan öyküye göre, balıkçılar denizden çıkardıkları bir üçayağın kime verilmesi gerektiğini Delphoi'daki tanrı Apollon'a sorunca, o, bilgelikte en üstün olana verilmesini tavsiye eder. Miletoslular onu Thales'e verir, ancak o üçayağı Bias'a, Bias Pittakos'a, Pittakos da başka bir bilgeye verir, bu şekilde tüm Yedi Bilge'yi dolaşan üçayak sonunda Solon'a gelir ve o da

bu değerli armağanı Apollon'a adar. Bu öykü Diog. Laert. 1.27-29 (WM Th 237), Auson. *Lud. sept. sap.* 162-188 (WM Th 295), Cyril. Al. *Adv. Iul.* 1.3 544d-545b (WM Th 375) ve Procl. *in Tim.* 20e 1.81.6-13'te de (WM Th 379) bulunur. Plut. *Vit. Sol.* 4.7.1-4 80e'de Theophrastos'a dayandırılan başka bir bilgi bulunur; buna göre üçayak ilkin Bias için Priene'ye gönderilir, ardından Bias tarafından Thales için Miletos'a. Bu şekilde tüm bilgeleri dolaşan üçayak sonunda Delphoi'daki kehanet merkezine konur. Athen. Nauc. *Deipn.* 11.91 495d'de (WM Th 235) ise Thales'in altın kupayı aldığı söylenir. Bu konuyla ilgili olarak bkz. O'Grady, *Thales of Miletus*, 277; Joseph Fontenrose, *Didyma: Apollo's Oracle, Cult, and Companions* (Berkeley: University of California Press, 1988), 66 vd.

[9] Neileus Miletos'un efsanevi kurucusudur, burada Thales'in adadığı kupa konuşmaktadır. Bu son iki dize DK'de bulunmaz.

EK4

a (< DK A5 ~ WM Th 77) Cic. *Div.*1.112:

İlk olarak onun Astyages'in yönetiminde gerçekleşen Güneş tutulmasını önceden tahmin ettiği söylenir.[1]

b (< DK A5 ~ WM Th 105) Plin. *HN* 2.53:

Yunanlar arasında herkesten önce <Güneş tutulmalarını> gözlemleyen ilk kişi Miletoslu Thales'ti, 48. Olimpiyat'ın 4. yılında Güneş tutulmasını önceden tahmin etti, bu tutulma Kral Alyattes'in döneminde, Roma'nın kuruluşundan 170 yıl sonra gerçekleşti.[2]

c (< DK A5 ~ WM Th 176) Tatianus. *Or. ad Gr.* 41.9-10:

Bu kanıtlandığına göre, Yedi Bilge'nin tarihlerini kısaca değerlendireceğiz. Yukarıda bahsedilen kişilerin en eskisi olan Thales 50. Olimpiyat döneminde yaşamıştır.[3]

[1] Bkz. **B10**.

[2] Bkz. **B10**, n.1.

[3] Bkz. **B1a**, n.3.

EK5

a (< DK A7 ~ WM Th 306) Hieron. *Chron.* 640 (96a.9-12): Eksamyas'ın oğlu Miletoslu Thales ilk doğa filozofu olarak bilinir, onun 58. Olimpiyat'a kadar yaşadığını söylerler.

b (< DK A7 ~ WM Th 373) Cyril. Al. *Adv. Iul.* 1.14 520d: Eksamyas'ın oğlu olan, ilk doğa filozofu Miletoslu Thales'in 35. Olimpiyat'ta doğduğu söylenir. Yaşamı 58. Olimpiyat'a kadar sürmüş.[1]

[1] Karş. **B1a** ve n.3. DK A7'nin son kısmında WM'de yer almayan şu ekleme bulunur:
ABULFARAGIUS p. 33 Pococke: "Cyrillus Iulianus'a yanıt verdiği kitabında... Thales'in Nebukadnezar'ın krallığının başlangıcından 28 yıl önce yaşamda olduğunu aktarır. Porphyrius ise Thales'in Nebukadnezar'dan 123 yıl sonra parladığını söyler."

EK6

a (< DK A8 ~ WM Th 114) Plut. *Vit. Sol.* 12.11.1-12.1 84f: Thales'in benzer bir tahminde bulunduğunu söylerler. Bir gün bu yerin Miletosluların pazar yeri olacağını tahmin ederek Miletos topraklarında gösterişsiz ve bakımsız bir yere gömülmesini vasiyet etti.

b (< DK A8 ~ WM Th 477) *Chron. Pasch.* 214.15-22: 10. Olimpiyat [...] <Kral Hiskias'ın yönetiminin> beşinci yılı. Filozof Miletoslu Thales bu yıl Tenedos'ta[1] öldü.

c (< DK A8 ~ WM Th 492) Sym. Logoth. *Chron.* 42.12.52-53: Miletoslu Thales <Kral Hiksias'ın yönetimi sırasındaki> bu yıllardan birinde Tenedos'ta öldü ve Erythrailı Sibylla[2] biliniyordu.[3]

[1] Troya'nın batısında küçük bir ada, günümüzde Bozcaada.
[2] Ionia'nın on iki kentinden biri. Sibylla ise Apollon rahibesidir.
[3] **B1a**, n.3.

EK7

a (< DK A11 ~ WM Th 109) Plut. *Vit. Sol.* 2.8.1-4 79e: Thales'in ticaretle ilgilendiğini söylerler, matematikçi

Hippokrates de böyle yapmış ve Platon Mısır'da zeytin satarak yolculuklarının masraflarını karşılamış.[1]

b (< DK A11 ~ WM Th 109) Plut. *De Is. et Os.* 34 365c-d:
Onlar Thales gibi, Homeros'un da, Mısırlılardan öğrendikten sonra, suyu her şeyin ilkesi ve kökeni olarak kabul ettiğini düşünür; zira Okeanos Osiris, Tethys ise Isis'tir, zira her şeyi besler ve büyütür.[2]

c (< DK A11 ~ WM Th 380) Procl. *in prim. Eucl. El. lib. comm. prol.* 2.65.3-11:
Nasıl ki sayılara ilişkin mutlak bilgi Fenikelilerle yapılan ticaret ve karşılıklı alışveriş ile başlamışsa, aynı şekilde geometri de Mısırlılar tarafından <Nil'in taşmasından sonra arazi ölçümü yapmaları> sayesinde keşfedilmiştir. Mısır'a gitmiş olan Thales bu ilmi Yunanistan'a getiren ilk kişiydi.[3] Birçok şey keşfetti ve sonraki kuşaklara birçok keşfin ilkelerini bıraktı, bu ilkelerden bazılarını genel hatlarıyla, bazılarını ise derinlemesine inceledi.

[1] LM koleksiyonunda Thales'in ticaretle ilgilendiğini anlatan bu fragmanın bulunmaması önemli bir eksikliktir. Sadece **B15**'te zeytincilikle ilgilendiğini anlıyoruz, ancak onun bağlamı ticaretten ziyade filozofların uğraş alanıyla ilgilidir ve buradakiyle aynı kaynaktan gelen **A3** fragmanı Thales'in pratik gereksinimlerin ötesine geçtiği bilgisini içerir.

[2] Bkz. **D7**, n.1 ve **A32a**.

[3] Bkz. **B4**, n.1.

EK8 (= DK A11a ~ WM Th 303) Himer. *Decl. et or.* 28.2:
Pindaros Olimpiyat festivalinde lir müziğiyle Hieron'un <atının kazandığı> zaferin şiirini okudu.[1] Anakreon, Samos tanrıçasına sunular getiren Polykrates'in talihinin şiirini okudu.[2] Ve Alkaios odelerinde Thales'in şiirini okudu, Lesbos festivalini kutlarken.[3]

[1] Ünlü lirik şairi Pindaros (MÖ 518-438) Syrakusai tiranı 1. Hieron için yazdığı Olympia odesinde onun atı Pherenikos'un MÖ 476'da kazandığı zafere övgüler düzer.

[2] Lirik şairi Anakreon (öl. MÖ 570) Samos tiranı Polykrates'in yanında bulunmuş, birçok şiirini ona ithaf etmişti, burada onlardan biri kastedilmektedir.

[3] Lirik şairi Alkaios (öl. MÖ 620 öncesi) Lesbos adasının en önemli kenti olan Mytileneliydi. Thales için yazdığı şiir günümüze ulaşmamıştır. Bu aktarım WM koleksiyonunun ilk fragmanıdır (Th 1). Bkz. Alc. Fr. 448, Voigt.

EK9 (= DK A13a ~ WM Th 349) Aet. 1.17.1 (Stob.):
Thales ve takipçileri karışımdan ilgili elementlerin birbirine dönüşümünü anlıyordu.

EK10 (= DK A22a ~ WM Th 360) Aet. 4.2.1 (Stob.):
Thales ruhun her zaman hareket eden veya kendi kendine hareket eden olduğunu söyleyen ilk kişiydi.[1]

[1] = Stob. *Anth.* 1.49.1a. Bu konuyla ilgili olarak bkz. **D11a**, n.2.

Fragman Koşutluk Listesi

DK: *Die Fragmente der Vorsokratiker*. Ed. Hermann Diels, Walter Kranz. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1956.

LM: *Early Greek Philosophy, Volume II: Beginnings and Early Ionian Thinkers, Part 1*. Ed. ve Çev. André Laks, Glenn W. Most. LCL 525. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.

WM: *The Milesians: Thales*. Ed. Georg Wöhrle ve Çev. Richard McKirahan. Berlin: Walter De Gruyter, 2014.

DK	LM	WM	Bu çalışma
A1	P1-P3, P8, P11, P16-P17, P19-P20, D1, D11, R1, R4, R6, R8, R11, R14-R15, R20, R25, R27, R31	Th 237	B1-B3, B8, B11, B16-B17, B19-B20, D1, D11, A1, A4, A6, A8, A11, A14-A15, A20, A25, A27, A31
A2	-	Th 495	EK1
A3	-	Th 578	EK2
A3a	-	Th 52	EK3
A4	P7	Th 12	B7

DK	LM	WM	Bu çalışma
A5	P9-P10	Th 10, Th 203, Th 77, Th 105, Th 176	B9-B10, EK4a-c
A6	P6	Th 11	B6
A7	-	Th 306, Th 373	EK5a-b
A8	-	Th 114, Th 477, Th 492	EK6a-c
A9	P12	Th 19	B12
A10	P15	Th 28	B15
A11	P4-P5, R5	Th 108-Th 109, Th 116, Th 147, Th 249, Th 380	B4-B5, A5, EK7a-c
A11a	-	Th 303	EK8
A12	D3, R9, R32	Th 29	D3, A9, A32
A13	D5, R23	Th 318, Th 409, Th 419	D5, A10, A23
A13a	-	Th 349	Ek9
A13b	D5	Th 155	D5
A13c	R23	Th 156	A23
A14	D7, R33	Th 30, Th 426	D7, A33a-b
A15	D8, R24	Th 99, Th 162	D8, A24
A16	D9	Th 13, Th 164	D9
A17	D6, R16-R19	Th 167	D6, A16-A19
A17a	D6a, R18, D6b	Th 157-Th158, Th 355	D6a, A18, D6b
A17b	R19	Th 357	A19
A18	R21	Th 106	A21
A19	P18, D11, R13	Th 178, Th 296	B18, D11, A13
A20	R26-R30	Th 381, Th 383-Th384	A26-A30
A21	R31	Th 107, Th 119	A31
A22	D10-D11, R34, R36	Th 31-Th 32	D10-D11, A34, A36

DK	LM	WM	Bu çalışma
A22a	-	Th 360	EK10
A23	R35, R38	Th 72, Th 340	A35, A38
B1	D3, R7, R10	Th 117, Th 237, Th 409	D3, A7, A10
B2	R22	Th 575	A22
B3	R44	Th 181	A44
B4	R6	Th 237	A6

Kısaltmalar ve Kaynakça

Antik Kaynakça

Achil. Tat.	Achilles Tatius
———, *Isag. exc.*	*Isagoga Excerpta* = WM.
Ael. Arist.	Aelius Aristides
———, *Pros Kapitôna*	*Pros Kapitôna* = WM.
Albert. Magn.	Albertus Magnus
———, *De caus. et proc. univ.*	*De causis et processu universitatis a prima causa* = WM.
Alc.	Alcaeus
—, *Fr.*	*Fragmenta. Sappho et Alcaeus.* Ed. E. M. Voigt. Amsterdam, 1971.
Alex. Aphrod.	Alexander Aphrodisiensis
———, *in Arist. Metaph. comm.*	*In Aristotelis Metaphysica commentarius* = WM.
Anth. Pal.	*Anthologia Palatina* = WM.
Apon.	Aponius
———, *in cantic.*	*In canticum canticorum expositio* = WM.
Apul.	Apuleius

——, *Flor.*	*Florida* = *Apologia. Florida. De Deo Socratis.* Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. LCL 534. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017.
Aristarch. Samius in Comm. in Od.	Aristarchus Samius in commentario in Odysseiam = WM.
Arist.	Aristoteles
——, *Cael.*	*De Caelo* = *On the Heavens.* Çev. W. K. C. Guthrie. LCL 338. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1939.
——, *De an.*	*De anima* = *On the Soul. Parva Naturalia. On Breath.* Çev. W. S. Hett. LCL 288. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1957. *De anima.* Çev. R. D. Hicks. Cambridge: Cambridge University Press, 1907.
——, *Eth. Nic.*	*Ethica Nicomachea* = *Nicomachean Ethics.* Çev. H. Rackham. LCL 73. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1926.
——, *Metaph.*	*Metaphysica* =*Metaphysics, Volume I: Books 1-9.* Çev. Hugh Tredennick. LCL 271. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1933.
Aristoph.	Aristophanes
——, *Av.*	*Aves* = *Birds. Lysistrata. Women at the Thesmophoria.* Ed. ve Çev. Jeffrey Henderson. LCL 179. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000.
Arnob.	Arnobius
——, *Adv. nat.*	*Adversus nationes* = WM.
Asclep. Trall.	Asclepius Trallenianus
——, *in Arist. Metaph. comm.*	*In Aristotelis Metaphysica commentarius* = WM.
Athen. Nauc.	Athenaeus Naucratis
——, *Deipn.*	*Deipnosophistae* = WM.
August.	Augustinus

———, *De civ. D.*	*De civitate Dei* = *City of God, Volume I: Books 1-3*. Çev. George E. McCracken. LCL 411. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1957.
Auson.	Ausonius
———, *Lud. sept. sap.*	*Ludus septem sapientum* = *Volume I: Books 1-17*. Çev. Hugh G. Evelyn-White. LCL 96. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919.
Callim.	Callimachus
———, *Ia.*	*Iambi* = Aetia. Iambi. Lyric Poems. Ed. ve Çev. Dee L. Clayman. LCL 421. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2022.
Capelle	Wilhelm Capelle. *Sokrates'ten Önce Felsefe*. İstanbul: Pencere Yayınları, 2016.
Chalc.	Chalcidius
———, *in Tim.*	*Commentarius in Platonis Timaeum* = WM.
Chron. Pasch.	*Chronicon Paschale* = WM.
Cic.	Cicero
—, *De or.*	*De Oratore* = *On the Orator: Book 3. On Fate. Stoic Paradoxes. Divisions of Oratory*. Çev. H. Rackham. LCL 349. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1942.
—, *Div.*	*De Divinatione* = *On Old Age. On Friendship. On Divination*. Çev. W. A. Falconer. LCL 154. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1923.
—, *Leg.*	*De Legibus* = *On the Republic. On the Laws*. Çev. Clinton W. Keyes. LCL 213. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1928.
—, *Nat. D.*	*De Natura Deorum* = *On the Nature of the Gods. Academics*. Çev. H. Rackham. LCL 268. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1933.

Clem. Al.	Clemens Alexandrinus
———, *Protr.*	*Protrepticus* = WM.
———, *Strom.*	*Stromata* = WM.
Cyril. Al.	Cyrillus Alexandrinus
——, *Adv. Iul.*	*Adversus Iulianum* = WM.
Demetr. Phal.	Demetrius Phalereus = *Demetrios von Phaleron*. Ed. Fritz Wehrli. Basel: Benno Schwabe & Co. Verlag, 1949. *Demetrius of Phalerum: Text, Translation and Discussion*. Ed. William W. Fortenbaugh ve Eckart Schütrumpf. Londra ve New York: Routledge, 2017.
Democ.	Democritus
Diod. Sic.	Diodorus Siculus
———, *Bibl. hist.*	*Bibliotheca historica* = WM.
Diog. Laert.	Diogenes Laertius = *Lives of Eminent Philosophers, Volume I: Books 1-5*. Çev. R. D. Hicks. LCL 184. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925. *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çev. Candan Şentuna. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
Diog. Oen.	Diogenes Oenoandae = WM.
DK	Diels-Kranz = *Die Fragmente der Vorsokratiker*. Ed. Hermann Diels, Walter Kranz. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1956.
Eudem.	Eudemus = WM.
Euseb.	Eusebius
——, *Chron.*	*Chronica* = *Early Greek Philosophy, Volume IV: Western Greek Thinkers, Part 1*. Ed. ve Çev. André Laks, Glenn W. Most. LCL 527. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.
——, *Praep. evang.*	*Praeparatio Evangelica* = WM.
Eustath.	Eustathius

———, *Comm. ad Il.*	*Commentarii ad Iliadem Homeri* = WM.
———, *Comm. in Dion. Per.*	*Commentarii in Dionysii Periegesis orbis descriptionem* = WM.
Eustrat.	Eustratius
———, *Comm. in Arist. Eth. Nic.*	*Commentarius in Aristotelis Ethicam Nicomacheam* = WM.
FGrHist	*Die Fragmente der griechischen Historiker.* Ed. Felix Jacoby. Leiden: E. J. Brill, 1923-1959. ("Jacoby Online", Brill Scholarly Editions, https://scholarlyeditions.brill.com/bnjo/, Son erişim tarihi: Eylül 2023)
FHS&G	*Theophrastus of Eresus: Sources for his Life, Writings, Thought, and Influence, vols. 1-2.* Ed. W. W. Fortenbaugh, P. Huby, R. W Sharples ve D. Gutas. Leiden: Brill, 2007.
Gal.	Galenus
—, *In Hipp. hum.*	*In Hippocratis de humoribus librum commentarii* = WM.
—, *In Hipp. nat. hom.*	*In Hippocratis de natura hominis* = WM.
Georg. Cedr.	Georgius Cedrenus
————, *Comp. hist.*	*Compendium historiarum* = WM.
Gnom. Vat. 743	*Gnomologium Vaticanum 743.*
Graham	*The Texts of Early Greek Philosophy: The Complete Fragments and Selected Testimonies of the Major Presocratics, Part 1.* Çev. Daniel W. Graham. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
Hdt.	Herodotus = *The Persian Wars, Volume I: Books 1-2.* Çev. A. D. Godley. LCL 117. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920.
Heliodor.	Heliodorus
———, *Paraph. Eth. Nic.*	*Paraphrasis Ethicae Nicomacheae* = WM.

Heraclid.	Heraclides (Herakleides) = F. Wehrli, *Die Schule des Aristoteles* 7. Basel, 1969.
Heracl.	(Presokratik) Heraclitus
Heracl.	(Stoacı) Heraclitus
———, *Quaest. Hom.*	*Quaestiones Homericae* = WM.
Herm.	Hermias
—, *Irr. gen. phil.*	*Irrisio gentilium Philosophorum* = WM.
Hero	Hero
——, *Def.*	*Definitiones* = WM.
Hes.	Hesiodus
—, *Op.*	*Opera et Dies* = *Theogony. Works and Days. Testimonia.* Ed. ve Çev. Glenn W. Most. LCL 57. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018.
—, *Theog.*	*Theogonia* = *Theogony. Works and Days. Testimonia.* Ed. ve Çev. Glenn W. Most. LCL 57. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018. *Theogonia - İşler ve Günler*. Çev. Azra Erhat - Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
Hieron.	Hieronymus
———, *Chron.*	*Chronica* = WM.
Himer.	Himerius
———, *Decl. et or.*	*Declamationes et orationes* = WM.
Hippol.	Hippolytus
———, *Haer.*	*Refutatio omnium haeresium* = WM.
Hom.	Homerus
——, *Il.*	*Ilias* = *Iliad, Volume II: Books 13-24.* Çev. A. T. Murray. Rev. William F. Wyatt. LCL 171. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1925.
——, *Od.*	*Odysseia* = *Odyssey, Volume I: Books 1-12.* Çev. A. T. Murray. Rev. George E. Dimock. LCL 104. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1919.

Iambl.	Iamblichus
———, *De comm. math. scien.*	*De communi mathematica scientia* = WM.
———, *Protr.*	*Protrepticus* = WM.
———, *VP*	*Vita Pythagorae* = WM.
Iren.	Irenaeus
—, *Adv. haer.*	*Adversus haereses* = WM.
Johann. Laur. Lyd.	Johannes Laurentius Lydus
————————, *De mens.*	*De mensibus* = WM.
Johann. Mal.	Johannes Malalas
————————, *Chronog.*	*Chronographia* = WM.
Johann. Philop.	Johannes Philoponus
————————, *in Cat.*	*in Aristotelis Categorias commentarium* = WM.
————————, *in Phys.*	*in Aristotelis libros de Physica commentarium* = WM.
Joseph.	Josephus
—, *Ap.*	*Contra Apionem* = WM
KRS	Kirk – Raven – Schofield = G. S. Kirk, J. E. Raven ve M. Schofield. *The Presocratic Philosophers: A Critical History with a Selection of Texts.* Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
Lactant.	Lactantius
———, *Div. inst.*	*Divinae institutiones*. Ed. Samuel Brandt. Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum, 19. Viyana: Tempsky, 1890.
LM	Laks-Most = *Early Greek Philosophy, Volume II: Beginnings and Early Ionian Thinkers, Part 1*. Ed. ve Çev. André Laks, Glenn W. Most. LCL 525. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.

Lucian.	Lucianus
——, *Hipp.*	*Hippias = Phalaris. Hippias or The Bath. Dionysus. Heracles. Amber or The Swans. The Fly. Nigrinus. Demonax. The Hall. My Native Land. Octogenarians. A True Story. Slander. The Consonants at Law. The Carousal (Symposium) or The Lapiths.* Çev. A. M. Harmon. LCL 14. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1913.
Maxim. Tyr.	Maximus Tyrius
——————, *Dialex.*	*Dialexeis* = WM.
Min. Fel.	Minucius Felix
———, *Oct.*	*Octavius* = WM.
Nem. Emes.	Nemesius Emesenus
——————, *De nat. hom.*	*De natura hominis* = WM.
Olympiod.	Olympiodorus
——————, *Comm. in Pl. Grg.*	*Commentarius in Platonis Gorgiam* = WM.
Pamph.	Pamphile = WM.
Paus.	Pausanias = *Description of Greece, Volume IV: Books 8.22-10 (Arcadia, Boeotia, Phocis and Ozolian Locri).* Çev. W. H. S. Jones. LCL 297. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1935.
Philopon.	Philoponus
——————, *in de An.*	*Commentarius in de Anima Aristotelis libros* = WM.
Philostr.	Philostratus
———, *Ep.*	*Epistulae* = WM
———, *VA*	*Vita Apollonii = Apollonius of Tyana, Volume II: Life of Apollonius of Tyana, Books 5-8.* Ed. ve Çev. Christopher P. Jones. LCL 17. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2005.
Pl.	Plato

—, [*Hipparch.*] — [*Hipparchus*] = *Charmides. Alcibiades I and II. Hipparchus. The Lovers. Theages. Minos. Epinomis.* Çev. W. R. M. Lamb. LCL 201. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1927.

—, *Hp. mai.* — *Hippias Maior* = *Cratylus. Parmenides. Greater Hippias. Lesser Hippias.* Çev. Harold North Fowler. LCL 167. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1926.

—, *Prt.* — *Protagoras* = *Laches. Protagoras. Meno. Euthydemus.* Çev. W. R. M. Lamb. LCL 165. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1924.

—, *Tht.* — *Theaetetus* = *Theaetetus. Sophist.* Çev. Harold North Fowler. LCL 123. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1921.

Plin. — Plinius

—, *HN* — *Historia Naturalis* = *Natural History, Volume X: Books 36-37.* Çev. D. E. Eichholz. LCL 419. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1962.

Plut. — Plutarchus

—, *De Is. et Os.* — *De Iside et Osiride* = *Moralia, Volume V: Isis and Osiris. The E at Delphi. The Oracles at Delphi No Longer Given in Verse. The Obsolescence of Oracles.* Çev. Frank Cole Babbitt. LCL 306. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1936.

—, *Quaest. conv.* — *Quaestiones convivales* = *Moralia, Volume VIII: Table-Talk, Books 1-6.* Çev. P. A. Clement, H. B. Hoffleit. LCL 424. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1969.

——, *Sept. sap. conv.* — *Septem sapientium convivium* = *Moralia, Volume II: How to Profit by One's Enemies. On Having Many Friends. Chance. Virtue and Vice. Letter of Condolence to Apollonius. Advice About Keeping Well. Advice to Bride and Groom. The Dinner of the Seven Wise Men. Superstition.* Çev. Frank Cole Babbitt. LCL 222. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1928.

——, *Vit. Mar.* — *Vitae Parallelae, Marius* = *Lives, Volume IX: Demetrius and Antony. Pyrrhus and Gaius Marius.* Çev. Bernadotte Perrin. LCL 101. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1920.

——, *Vit. Sol.* — *Vitae Parallelae, Solon* = *Lives, Volume I: Theseus and Romulus. Lycurgus and Numa. Solon and Publicola.* Çev. Bernadotte Perrin. LCL 46. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.

Procl. — Proclus

——, *in prim. Eucl. El. lib. comm. prol.* — *In primum Euclidis Elementorum librum commentarium prologus* = WM.

——, *in Tim.* — *In Platonis Timaeum commentaria* = WM.

Ps.-Auson. — Pseudo-Ausonius = WM.

———, *App. A, Mor. Var.* — *Appendix A, Moralia Varia* = WM.

Ps.-Gal. — Pseudo-Galenus

———, *Hist. phil.* — *De Historia philosophiae* = WM.

———, *in Hipp. hum.* — *In Hippocratis de humoribus librum commentarii* = WM.

Ps.-Hyg. — Pseudo-Hyginus

———, *De astron.* — *De astronomia* = WM.

———, *Fab.* — *Fabulae* = WM.

Ps.-Plut. — Pseudo-Plutarchus

———, *De Hom.* — *De Homero* = WM.

———, *Hist. phil.* — *De Historia philosophica* = WM.

———, *Placit. phil.*	*Placita philosophorum* = WM.
Schol. in Arat.	*Scholia in Aratum* = WM.
Schol. in av.	*Scholia in aves Aristophanis* = WM.
Schol. in nub.	*Scholia in nubes Aristophanis* = WM.
Schol. in Pl. Res	*Scholia in Platonem, Res publica* = WM.
Schol. in Pl. Tim.	*Scholia in Platonis Timaeum* = WM.
Schol. rec. anon. in nub.	*Scholia recentiora anonyma in Nubes* = WM.
Sept. sap. conv.	*Septem sapientium convivium* = WM
Sen.	Seneca
—, *N.Q.*	*Naturales Quaestiones = Natural Questions, Volume I: Books 1-3.* Çev. Thomas H. Corcoran. LCL 450. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1971. *Doğa Araştırmaları.* Çev. C. Cengiz Çevik. İstanbul: Jaguar Kitap, 2021.
Sext. Emp.	Sextus Empiricus
————, *Math.*	*Adversus Mathematicos = Against Physicists. Against Ethicists.* Çev. R. G. Bury. LCL 311. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1936.
————, *Pyr.*	Pyrrôneioi hypotypôseis (Πυρρώνειοι ὑποτυπώσεις) = *Outlines of Pyrrhonism.* Çev. R. G. Bury. LCL 273. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1933.
SH	*Supplementum Hellenisticum.* Ed. H. Lloyd-Jones ve P. Parsons. Berlin: De Gruyter, 1983.
Sidon. Apoll.	Sidonius Apollinaris
————, *Carm.*	*Carmina* = WM.
————, *Ep.*	*Epistulae* = WM.
Simpl.	Simplicius
——, *in Cael.*	*in Aristotelis libros de Caelo commentarii* = WM.

——, *in Cat.*	*in Aristotelis libros de Categoriis commentarii* = WM.
——, *in de An.*	*in Aristotelis libros de Anima commentarii* = WM.
——, *in Phys.*	*in Aristotelis libros de Physica commentarii* = WM.
Sosicr.	Sosicrates = *I Frammenti delle "Successioni dei filosofi"*. Ed. R. Giannattasio Andria. Napoli, 1989.
Steph. Byz.	Stephanus Byzantius (veya Byzantinus)
——, *Ethn.*	*Ethnica* = WM.
Stob.	Stobaeus
——, *Anth.*	*Anthologia* = WM.
Str.	Strabo
—, *Geog.*	*Geographica* = WM.
Suda, *Lex.*	Suda, *Lexicon* = WM.
Suppl. Hell.	*Supplementum Hellenisticum*. Ed. H. Lloyd-Jones ve P. Parsons. Berlin: De Gruyter, 1983.
Sym. Logoth.	Symeon Logothetes
——, *Chron.*	*Chronicon* = WM.
Tatianus	Tatianus
——, *Or. ad Gr.*	*Oratio ad Graecos* = WM.
Tert.	Tertullianus
——, *Ad nat.*	*Ad nationes* = WM.
——, *Apol.*	*Apologeticum* = WM.
——, *De an.*	*De anima* = WM.
Them.	Themistius
——, *in de An.*	*In Aristotelis libros de Anima Paraphrasis* = WM.
Theodor.	Theodoretus
——, *Gr. aff. cur.*	*Graecorum affectionem curatio* = WM.
Theon Sm.	Theon Smyrnaeus

———, *Exp.*	*Expositio rerum mathematicorum ad legendum Platonem utilium.* Ed. E. Hiller. Leipzig: Teubner, 1878 = LM.
Theoph. Sim.	Theophylactus Simocatta
———, *Hist.*	*Historiae* = WM.
Thom. Tricl.	Thomas Triclinius
———, *Schol. in Aristoph. nub.*	*Scholia in Aristophanis Nubes* = WM.
Tyanalı Apollonios	*Mektuplar.* Çev. C. Cengiz Çevik. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
Tzetzes	
———, *Comm. in nub.*	*Commentarius in nubes* = WM.
Val. Max.	Valerius Maximus = *Memorable Doings and Sayings, Volume II: Books 6-9.* Ed. ve Çev. D. R. Shackleton Bailey. LCL 493. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000.
Vitr.	Vitruvius
——, *De arch.*	*De architectura = On Architecture, Volume I: Books 1-5.* Çev. Frank Granger. LCL 251. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1931.

Modern Kaynakça

Allen, Danielle S.	*Platon Neden Yazdı?* Çev. Ayşe Batur. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
Allman, George J.	"Greek Geometry from Thales to Euclid." *Hermathena*, 3.5 (1877): 160-207.
Arendt, Hannah	*Zihnin Yaşamı.* Çev. İsmail Ilgar. İstanbul: İletişim Yayınları, 2022.
Ball, W. W. Rouse	"Pythagoras." *The Mathematical Gazette*, 8.115 (1915): 5-12.

Bartky, Elliot — "Aristotle and the Politics of Herodotus's 'History'." *The Review of Politics*, 64.3 (2002): 445-468.

Barnes, Jonathan — *The Presocratic Philosophers.* Londra: Routledge, 2005.

———— — *Early Greek Philosophy.* Londra: Penguin Books, 2001.
Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi. Çev. Hüsen Portakal. İstanbul: Cem Yayınevi, 2004.

Bartky, Elliot — "Aristotle and the Politics of Herodotus's 'History'." *The Review of Politics*, 64.3 (2002): 445-468.

Baur, Ferdinand Christian — *Christian Gnosis: Christian Religious Philosophy in Its Historical Development.* Eugene: Wipf and Stock Publishers, 2020.

Blanche, Lenis — "L'éclipsé de Thalès et ses problèmes." *Revue Philosophique de la France et de l'Étranger*, T.158 (1968): 153-199.

Braudel, Fernand — *Bellek ve Akdeniz: Tarihöncesi ve Antikçağ.* Çev. Ali Berktay. İstanbul: Metis Yayınları, 2006.

Brendel, Otto J. — *Symbolism of the Sphere: A Contribution to the History of Earlier Greek Philosophy.* Leiden: E. J. Brill, 1977.

Burnet, John — *Early Greek Philosophy.* Londra ve Edinburgh: Adam and Charles Black, 1892.
Erken Yunan Felsefesi. Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi, 2022.

Clarke, Katherine — *Shaping the Geography of Empire: Man and Nature in Herodotus' Histories.* Oxford: Oxford University Press, 2018.

Clarke, Michael — "The Wisdom of Thales and the Problem of the Word IEPOΣ." *The Classical Quarterly*, 45.2 (1995): 296-317.

Clayman, Dee L. — *Timon of Phlius*. Berlin: Walter de Gruyter, 2009.

Cornford, F. M. — *Sokrates Öncesi ve Sonrası*. Çev. A. M. Celâl Şengör ve Senem Onan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.

Couprie, Dirk L. — *Heaven and Earth in Ancient Greek Cosmology: From Thales to Heraclides Ponticus*. New York: Springer, 2011.

——— — "How Thales Was Able to 'Predict' a Solar Eclipse without the Help of Alleged Mesopotamian Wisdom." *Early Science and Medicine*, 9.4 (2004): 321-337.

Curd, Patricia — "Eleatic Arguments." *Method in Ancient Philosophy*. Ed. Jyl Gentzler, 1-28. Oxford: Clarendon Press, 2001.

Davies, J. C. — "Mythological Influences on the First Emergence of Greek Scientific and Philosophical Thought." *Folklore*, 81.1 (1970): 23-36.

Denkel, Arda — *İlkçağ'da Doğa Felsefeleri*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2020.

Dicks, D. R. — "Solstices, Equinoxes, & the Presocratics." *The Journal of Hellenic Studies*, 86 (1966): 26-40.

———, — "Thales." *The Classical Quarterly*, 9.2 (1959): 294-309.

Diels, H. — "Chronologische Untersuchungen über Apollodors Chronika." *Rheinisches Museum für Philologie*, 31 (1876): 1-54.

Dyck, Andrew R. — *A Commentary on Cicero, De Legibus*. Ann Arbor: The University of Michigan Press, 2004.

Eberhard, J. A.	*Allgemeine Geschichte der Philosophie zum Gebrauch akademischer Vorlesungen.* Himmerde, 1788.
Feldman, Abraham	"Thoughts on Thales." *The Classical Journal*, 41.1 (1945): 4-6.
Fontenrose, Joseph	*Didyma: Apollo's Oracle, Cult, and Companions.* Berkeley: University of California Press, 1988.
Freeman, Kathleen	*The Pre-Socratic Philosophers: A Companion to Diels, Fragmente der Vorsokratiker.* Oxford: Basil Blackwell, 1949.
Gorman, Vanessa B.	*Miletos, the Ornament of Ionia: A History of the City to 400 B.C.E.* Ann Arbor: University of Michigan, 2020.
Gregory, Andrew	*Ancient Greek Cosmogony.* Bristol: Bristol Classical Press, 2007.
Guillemin, Amedee	*Electricity and Magnetism.* Çev. ve Ed. Silvanus P. Thompson. Londra: Macmillan and Co., 1891.
Guthrie, W. K. C.	*Yunan Felsefe Tarihi 1: Sokrates Öncesi İlk Filozoflar ve Pythagorasçılar.* Çev. Ergün Akça. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2011.
Hadot, Pierre	*İlkçağ Felsefesi Nedir?* Çev. Muna Cedden. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2011.
Hahm, Robert	*The Metaphysics of the Pythagorean Theorem.* Albany: Suny Press, 2017.
Hanrahan, Matthew	"The Relations between Greece and Egypt during the VIIth and VIIIth Centuries B.C.: Part II." *University Review*, 2.7 (1961): 33-45.
Harcourt, L. Vernon	*The Doctrine of the Deluge, vol.1.* Londra: Longman, 1838.
Healy, John F.	*Pliny the Elder on Science and Technology.* Oxford: Oxford University Press, 1999.

Heath, T. L. — "Greek Mathematics and Science." *The Mathematical Gazette*, 32.300 (1948): 120-133.

——— — *A History of Greek Mathematics, vol.1: From Thales to Euclid.* Oxford: Clarendon Press, 1921.

Hershbell, Jackson P. — "Plutarch and the Milesian Philosophers." *Hermes*, 114.2 (1986): 172-185.

Hölscher, Uvo — "Anaximander und die Anfange der Philosophie (II)." *Hermes*, 81 (1954): 385-418.

——— — *Anfängliches Fragen: Studien zur frühen griechischen Philosophie.* Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1968.

——— — "Anaximander and the Beginnings of Greek Philosophy." *Studies in Presocratic Philosophy Volume 1: The Beginnings of Philosophy.* Ed. David J. Furley ve R. E. Allen, 281-322. Londra: Routledge, 2017.

Irby, Georgia L. — *Conceptions of the Watery World in Greco-Roman Antiquity.* Londra: Bloomsbury Academic, 2023.

Jaeger, Werner — *İlk Yunan Filozoflarında Tanrı Düşüncesi.* Çev. Güneş Ayas. İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.

Jedrkiewicz, S. — "Savant et trickster: Thales devant les pyramides." *Lexis*, 18 (2000): 77-91.

Kahn, Charles H. — "On Early Greek Astronomy." *The Journal of Hellenic Studies*, 90 (1970): 99-116.

Karasmanis, Vassilis — "On the first Greek mathematical proof." *Hermathena*, 169 (2000): 7-21.

Laks, André — *The Concept of Presocratic Philosophy: Its Origin, Development, and Significance.* Çev. Glenn W. Most. Princeton: Princeton University Press, 2018.

Lee, Benjamin Todd	*Apuleius' Florida: A Commentary*. Berlin: De Gruyter, 2005.
Lewes, George Henry	*The History of Philosophy from Thales to Comte, vol.1*. Londra: Longmans, Green, and Co., 1867.
Lloyd, G. E. R.	*Polarity and Analogy: Two Types of argumentation in Early Greek Thought*. Bristol: Bristol Classical Press, 1966.
———	*Eski Yunan'da Bilim: Thales'ten Hristiyanlığın Doğuşuna*. Çev. Fatih Özeş. İstanbul: Say Yayınları, 2022.
Mandea, Mioara	*The Magnetic Declination: A History of the Compass*. Cham: Springer, 2022.
Mansfeld, Jaap	"Aristotle and Others on Thales, or the Beginnings of Natural Philosophy (With Some Remarks on Xenophanes)." *Mnemosyne, Fourth Series*, 38.1/2 (1985): 109-129.
May, Keith M.	*Nietzsche on the Struggle between Knowledge and Wisdom*. Londra: Palgrave Macmillan, 1993.
McKirahan, Richard D.	*Philosophy Before Socrates: An Introduction with Texts and Commentary*. Indianapolis: Hackett Publishing Company, Inc., 2010.
Morano, Donald V.	"Thales and the Dawn of Western Philosophy." *Journal of Thought*, 10.3 (1975): 200-205.
Mosshammer, Alden A.	"Thales' Eclipse." *Transactions of the American Philological Association (1974-2014)*, 111 (1981): 145-155.
Naddaf, Gerard	*The Greek Concept of Nature: The Politics of Theory-Building and Pedagogy in Composition*. Albany: State University of New York Press, 2005.
Nietzsche, F.	*Platon Öncesi Filozoflar*. Ed. Paolo D'lorio. Çev. Nur Nirven. İstanbul: Pinhan Yayınları, 2018.

Nightingale, Andrea Wilson — *Spectacles of Truth in Classical Greek Philosophy: Theoria in its Cultural Context.* Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Nouvel, Pascal — *The Four Ways to Construct Narratives on Origins.* Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2020.

O'Grady, Patricia F. — *Thales of Miletus.* Londra: Routledge, 2016.

Osborne, Catherine — "Was there an Eleatic revolution in philosophy?" *Rethinking Revolutions Through Ancient Greece.* Ed. S. Goldhill ve R. Osborne, 218-245. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Redlin, Lothar, - Viet, Ngo – Watson, Saleem — "Thales' Shadow." *Mathematics Magazine*, 73.5 (2000): 347-353.

Rossetti, Livio — *Thales the Measurer.* Londra: Routledge, 2022.

Runia, David T. — "The Sources for Presocratic Philosophy." *The Oxford Handbook of Presocratic Philosophy.* Ed. Patricia Curd ve Daniel W. Graham, 27.54. Oxford: Oxford University Press, 2008.

Russell, Bertrand — *Batı Felsefesi Tarihi 1: İlk Çağ Felsefesi.* Çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Alfa Yayınları, 2016.

Sandywell, Barry — *Presocratic Reflexivity: The Construction of Philosophical Discourse c. 600-450 BC: Logological Investigations, vol. 3.* Londra: Routledge, 1996.

Scheid, John — "Sacrifices of Gods and Ancestors." *A Companion to Roman Religion.* Ed. Jörg Rüpke, 263-272. Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2011.

Schwabl, Hans — "Weltschöpfung." *RE Suppl. 9* (1962): 1433-1589.

Shaw, Pamela-Jane — *Discrepancies in Olympiad Dating and Chronological Problems of Archaic Peloponnesian History.* Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2003.

Skalsky, Askold — "Thales in Egypt." *The Classical Outlook*, 83.3 (2006): 111.

Smith, Andrew — "The Image of Egypt in the Platonic Tradition." *Plato Revived: Essays on Ancient Platonism in Honour of Dominic J. O'Meara.* Ed. Filip Karfik ve Euree Song, 319-325. Berlin: De Gruyter, 2013.

Stokes, Michael C. — "Hesiodic and Milesian Cosmogonies: II." *Phronesis*, 1963, 8.1 (1963): 1-34.

Thomson, George — *Eski Yunan Toplumu Üstüne İncelemeler: İlk Filozoflar.* Çev. Mehmet H. Doğan. İstanbul: Payel Yayınevi, 1997.

Vlassopoulos, Kostas — *Greeks and Barbarians.* Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

Vernant, Jean-Pierre — *Antik Yunan'da Mit ve Düşünce.* Çev. Nazım C. Serbest. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022.

Walker, Matthew D. — *Aristotle on the Uses of Contemplation.* Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

Wesselmann, Katharina — "Se non e vero: On the Use of Untrue Stories in Herodotus." *Truth and History in the Ancient World: Pluralising the Past.* Ed. Ian Ruffell ve Lisa Hau, 130-154. Londra: Routledge, 2017.

White, Stephen — *Presocratic Philosophy: Essays in Honour of Alexander Mourelatos.* Ed. Victor Caston ve Daniel W. Graham, 3-18. Londra: Routledge, 2016.

Williams, Gareth D.	*The Cosmic Viewpoint: A Study of Seneca's 'Natural Questions'*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
WM	Wöhrle-McKirahan = *The Milesians: Thales*. Ed. Georg Wöhrle ve Çev. Richard McKirahan. Berlin: Walter De Gruyter, 2014.
Zhmud, Leonid	"Ancient Greek Historiography of Science." *The Cambridge Companion to Ancient Greek and Roman Science*. Ed. Liba Taub, 268-288. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
———————,	"Greco-Roman Seismology and Seneca on Earthquakes in 'Natural Questions 6'." *The Journal of Roman Studies*, 96 (2006): 124-146.
	Early Greek Philosophy 2: Beginnings and Early Ionian Thinkers, Part 1. Ed. ve Çev. André Laks ve Glenn W. Most. LCL 525. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016.
	Greek Lyric Poets. Ed. ve Çev. Francis Brooks. Londra: David Nutt, 1896.
	Miletos / Balat: Arkaikten Osmanlı Dönemine Kadar Kent Planlaması ve Anıtları. Ed. Philipp Niewöhner. İstanbul: Ege Yayınları, 2016.

Thales (MÖ y. 650/639-548/544): Yunan matematikçi, filozof, astronom. Batı Anadolu'daki Miletos'ta yaşamış olan Thales, her şeyin kaynağının su olduğunu söylemiş, var oluşu mitolojiye değil, doğadaki bir unsura dayandırmasıyla sadece felsefenin değil, doğa araştırmalarının ve bilimin de öncüsü olmuştur. Antikçağ felsefe ve düşünce tarihinin önemli figürleri sayılan Yedi Bilge'den biridir. Gökbilim ve mühendislik alanındaki çalışmalarıyla dikkat çeken Thales, yaşadığı dönemin kanaat önderleri arasında da gösterilir. Diğer Presokratik filozoflar gibi, Thales'in eserleri de günümüze ulaşmamıştır. Kendisiyle ve düşünceleriyle ilgili bilgiler sonraki yazar ve filozofların eserlerinde bulunur. Fragmanlar *çalışması filolojik ve akademik açıdan saygın fragman derlemelerinin rehberliğinde Thales'in biyografisi, doktrini ve alımlanmasıyla ilgili fragmanların çevirisini ve kapsamlı açıklamalarını içermektedir.*

C. Cengiz Çevik (1983): İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda lisans, yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi için Epiktetos, Leukippos, Demokritos, Sextus Empiricus, Herakleitos, Bacon, Horatius, Seneca, Cicero, Copernicus ve Luther'den birçok eser çevirdi. Cicero'nun Devleti *ve* Roma'da Siyaset ve Felsefe *adlı iki telif eseri olan C. Cengiz Çevik başta temel akademik çalışma alanı Antikçağ'da siyaset ve felsefe ilişkisi olmak üzere çeviriler yapmaya ve telif eserler üzerinde çalışmaya devam ediyor.*

9 786254 296154

